

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRK DİLİ BİLİM DALI

**KEÑEŞ CUSUPOV'UN "MANAS" ROMANININ TÜRKİYE
TÜRKÇESİ ÇEVİRİSİNDE DEYİMLERİN KULLANIMI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Elnura SUIUNBEK KYZY

BURSA – 2018

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRK DİLİ BİLİM DALI

**KEÑEŞ CUSUPOV'UN "MANAS" ROMANININ TÜRKİYE
TÜRKÇESİ ÇEVİRİSİNDE DEYİMLERİN KULLANIMI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Elnura SUIUNBEK KYZY

Danışman:

Prof. Dr. Kerime ÜSTÜNOVA

BURSA - 2018

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim, Türk Dili Bilim Dalı'nda 701641012 numaralı Elnura Suiunbek kyzy'nın hazırladığı "Keñeş Cusupov'un "Manas" Romanının Türkiye Türkçesi Çevirisinde Deyimlerin Kullanımı" konulu Yüksek Lisans çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 11/05/2018 günü 13:00-14:00 saatleri arasında .başarılı..... (başarılı / ~~başarısız~~) olduğuna ...oybirliği..... (oybirliği / ~~oyçokluğu~~) ile karar verilmiştir.

(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

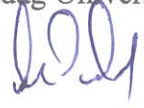
Prof. Dr. Kerime ÜSTÜNOVA

Uludağ Üniversitesi

Üye

Prof. Dr. Hatice Şahin

Uludağ Üniversitesi

Üye

Prof. Dr. Naciye Yıldız

Gazi Üniversitesi

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 16/04/2018

Tez Başlığı / Konusu: Keleş Cusupov'un "Manas" Romanının Türkiye Türkçesi Çevirisinde Deyimlerin Kullanımı

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 272 sayfalık kısmına ilişkin, 16 / 04 / 2018 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 8'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç
- 3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

16.04.2018

Adı Soyadı: Elnura Suiunbek kyzy
Öğrenci No: 701641012
Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı
Programı: Yüksek Lisans
Statüsü: Y. Lisans Doktora

DANIŞMAN
Prof. Dr. Kerime ÜSTÜNOVA
16.04.2018

YEMİN METNİ

Yüksek lisans olarak sunduğum “Keñeş Cusupov’un “Manas” Romanının Türkiye Türkçesi Çevirisinde Deyimlerin Kullanımı” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarını usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

11./05/2018

Adı Soyadı : Elnura SUIUNBEK KYZY
Öğrenci No : 701641012
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Programı : Türk Dili ve Edebiyatı Tezli Yüksek Lisans
Statüsü : Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Elnura SUIUNBEK KYZY
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Türk Dili ve Edebiyatı
Bilim Dalı	: Türk Dili
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: ix+261
Mezuniyet Tarihi	: 11/05/2018
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Kerime ÜSTÜNOVA

KEÑEŞ CUSUPOV’UN “MANAS” ROMANININ TÜRKİYE TÜRKÇESİ ÇEVİRİSİNDE DEYİMLERİN KULLANIMI

Bu çalışmada, Keñeş Cusupov’un nesir biçiminde yazdığı “Manas” romanı ile Fikret Türkmen ve Alimcan İnayet’in Türkiye Türkçesine aktardığı “Manas Destanı” romanındaki Kırgız Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki deyimlerin kullanımı incelenmiştir. Çalışmanın ana bölümünde kaynak metin ile çeviri metindeki deyimler karşılıklı tespit edilerek tablo şeklinde değerlendirmeye alınmıştır. Deyimler orijinal metinden ve çevirisinden bağlam içinde çıkarıldıktan sonra deyimler sözlüklerine ve internet üzerinde TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğüne başvurularak incelenmiştir. Bu örneklerden ziyade çeviri metinde bazı deyimler aslından anlam kaymalarıyla çevrildiği tespit edilmiştir ve yanı sıra gereken açıklamalar dipnotlarla yerinde verilmiştir. Çıkarılan ve incelenilen deyimler değerlendirmeye alınarak bu eserin deyimler açısından nasıl çevrildiği tahlil edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Deyim, Kırgız Türkçesi, Türkiye Türkçesi, aktarma.

ABSTRACT

Name and Surname : Elnura SUIUNBEK KYZY
University : Uludağ University
Institution : Social Science Institution
Field : Turkish Language and Literature
Branch : Turkish Language
Degree Awarded : Master
Page Number : ix+261
Degree date : 11/05/2018
Supervisor (s) : Prof. Dr. Kerime ÜSTÜNOVA

THE USE OF İDİOMS ON TURKISH SPOKEN IN TURKEY WITH AN EXAMPLE OF “MANAS” NOVEL BY KENESH JUSUPOV

In this study the using of idioms on Turkish spoken in Kyrgyzstan and Turkish spoken in Turkey has been examined on an example of “Manas” novel, which was written by Kenesh Jusupov in the form of prose and “Epik of Manas” novel, which was translated to Turkish spoken in Turkey by Fikret Turkmen and Alimjan Inayet. In the main part of study idioms from the original text of novel and its translation text mutually determined and evaluated in the form of table. Idioms after got out in context of original and translation text were examined with reference to vocabularies of idioms and a Vocabulary of Proverbs and Idioms of the Turkish language organization on via internet. From these examples were identified that some idioms in translation text were transferred with the meaning shifts from original and as well as necessary clarifications have given in footnotes. By evaluating the reviewed idioms in this study tried to be assessed how the text was translated in terms of idioms.

Key words: Idioms, Turkish spoken in Kyrgyzstan, Turkish spoken in Turkey, transfer.

ÖNSÖZ

Kırgız Türkleri ile Türkiye Türklerinin kardeş milletler olduğunu belirten birçok konuda benzerliklerin olduğunu söylemeye de gerek yoktur. Böyle ortaklıklar kültürde olsun, dilde olsun, halkların dünyaya bakış açısında olsun ortaya çıkar. Bunları göz önünde bulundurarak iki lehçedeki deyimleri karşılaştırmalı çalışma yapmak amaçlanmıştır. Deyimleri bir eser ve çevirisi üzerinde incelemek amacıyla “Manas Destanı” romanı inceleme metni olarak seçildi. Böyle çalışma sonucunda eser deyimler açısından aktarılması incelemeye alınmış olması hedeflendi.

Türkoloji alanı öğrencisi yanı sıra Kırgız Türkü olarak eğitimimi Türkiye Cumhuriyetinde devam ettirebilmem benim için birçok açıdan avantajlı oldu. Eğitim sırasında ve burada geçirdiğim zaman içeriğinde hem bilgi hem kendi şahsıma paha biçilmez tecrübeler kazandım. Bu topraklarda yaşadığım iki senelik zaman içinde edindiğim arkadaşlarım, bilimini ve zamanını esirgemeyen hocalarım başta olmakla kendimi kardeşlerim içinde hissini verip, yabancılik çektirmeyen bu topraklar sahiplerine teşekkür ediyorum. Bu bilim seviyemi tamamlamada, tez aşamasının zorluklarını benimle paylaşan, bilimsel çalışma dünyasına ilk adımlarımı attıran ve yol gösteren değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Kerime ÜSTÜNOVA hocama içten teşekkürlerimi sunuyorum. Uzakta oldukları halde her gün benim halimi sormakla maddi ve manevi desteklerini gördüğüm sevgili aileme teşekkürü borç bilirim.

Elnura Süyünbek kızı

Bursa 2018

İÇİNDEKİLER

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ	5
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	5
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
Çalışmanın Yöntemi	2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Kırgız Türkçesinde ve Türkiye Türkçesinde “Deyim” Kavramı	7
1.1. Kırgız Türkçesinde Deyim Konusunun Araştırılma Tarihçesi ve Çalışmalar	7
1.2. Türkiye Türkçesinde Deyim Konusunun Araştırılma Tarihçesi ve Çalışmalar	9
1.3. Kırgız Türkçesinde Deyimin Kavramı ve Belli Başlı Özellikleri	10
1.4. Türkiye Türkçesinde Deyim Kavramı ve Özellikleri	13
2. Lehçeler Arası Deyim Aktarma Sorunları ve Deyimlerin Aktarma Yöntemleri	14
2.1. Lehçeler Arası Deyim Aktarma Sorunları	14
2.2. Deyim Çeviri Yöntemleri	16

İKİNCİ BÖLÜM

1. Tablolar	23
2. Tabloların Değerlendirilmesi	226
2.1. İncelenmeye Alınan Aktarma Metnin Deyimleri Aktarmada Tespit Edilen Sorunlar	226
2.1.1. Deyimi Sözcük Sözcüğe Aktarma	226

2.1.2. Deyimi Deyim ile Aktarmama.....	232
2.1.3. Yanlış Deyim Seçimi	238
2.1.4. Yanlış Sözcük Seçimi	241
2.1.5. Deyim Yerini Boş Bırakmak	248

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sonuç.....	253
Kaynakça.....	255
<i>Kitaplar</i>	255
<i>Makaleler</i>	257
<i>Tezler</i>	260
<i>Diğer Kaynaklar</i>	260
ÖZGEÇMİŞ	261
TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU.....	262

KISALTMALAR

Kısaltma	Bibliyografik Bilgi
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
KT	Kırgız Türkçesi
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan sayfaya
S.	Sayı
TDK	Türk Dili Kurumu
TDK, ADS	Türk Dili Kurumu, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü
TDK, GTS	Türk Dili Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük
TT	Türkiye Türkçesi
vb.	Ve başkaları

GİRİŞ

“Keñeş Cusupov’un “Manas” Romanının Türkiye Türkçesi Çevirisindeki Deyimlerin Kullanımı” adlı bu çalışmanın amacı iki lehçe arasındaki deyimleri karşılaştırmak; değerlendirmeye alınan eserdeki deyimlerin aktarılmasını incelemektir. Tahlil için seçilen eserin özelliği olarak “Manas” destanının düz yazı ile roman biçimine dönüştürülmesi gösterilebilir. Kırgız Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarılmış birçok eser bulunmaktadır. Fakat bu romanın asıl kaynağı destan, halk edebiyatı ürünü olmakla özeldir. Kırgız Türkçesindeki eski dil özelliklerini, bunun yanında deyim açısından eskiden gelmiş, kalıplaşmış, anlam açısından arkayık dil malzemeleri barındıracağı göz önünde bulundurularak bu eser seçildi.

Çalışmanın ilk kısmında Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki deyimlerin araştırma konusu haline gelişi ele alınır, bu konudaki belli başlı çalışmalardan söz edilir. Bununla birlikte deyimlerin araştırılmasındaki ileride daha yapılması gereken işler, çözülmesi gereken sorunlar da ortaya konur. Aynı bölüm içinde araştırmacıların konu üzerinde yapılan çalışmalarından yola çıkarak iki lehçedeki deyim kavramı ve özellikleri üzerinde durulur. Böylece deyim kavramının dil bilimi açısından çerçevesini çizdikten sonra deyimleri çevirideki sorunlara değinilir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, lehçeler arası deyim aktarmadaki sorunların da söz konusu olmasıdır. Bunların yanı sıra çeviri biliminde hem yerli hem kullandığımız dış kaynaklardan yararlanarak çevirideki bazı yöntemlerden söz edilmektedir.

Çalışmanın ana bölümü incelediğimiz eserden ve çevirisinden bağlam içinde çıkarılan deyimlerin tahlilinden oluşmaktadır. Örnekler tabloda yerleştirilmiştir. Ardından incelenen aktarma metindeki deyimler, kaynak metindekilerle karşılaştırılır; aktarılma sırasında eşleşen deyimler, eşleşmeyenler; görülenler eksiklikler, yanlışlıklar; bunların gerekçeleri üzerinde analiz yapılır. Eşleşme yapılırken bazı örneklerin erek dilde karşılığı bulunduğu halde çeviri sözcüklerle karşılandığı görülür. Böyle durumlarda hedef dildeki karşılık olabilecek deyimler çeviri varyantı olarak gösterilir. Bu bölüm arkasında, sonuç kısmında araştırma sonucunda ortaya koyabildiğimiz buluntular ve genel değerlendirme bulunmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma malzemesi olarak seçilen eser Keleş Cusupov tarafından Kırgız Türkçesiyle yazılmıştır. Altı bölümden oluşan eser, Prof. Dr. Fikret Türkmen ve Prof. Dr. Alimcan İnyet tarafından Türkiye Türkçesine aktarımıyla yayın imkânı bulur.

Çalışmanın ana bölümünde her deyim için ayrı ayrı tablolar düzenlenmiştir. Eserde geçen bütün deyimler, başarılı çeviri olup olmadığına bakılmaksızın belirlenir; sayfa sırasıyla verilir. Her deyim için üçer sütundan oluşan ikişer tablo düzenlenir. Kırgız Türkçesi başlığı altındaki tabloda, ilk sütunda kaynak metinden alınan deyim, bağlam içinde sayfa numarasıyla gösterilir. Hemen altında tarafımızdan yapılan çevirisi verilir. Orta sütundaki kaynak metinde geçen deyim, bağlamsızdır. Üçüncü sütunda deyimın Kırgız Türkçesi Deyimler sözlüklerinde bulunan açıklaması ve çevirisi yer alır. Deyimin Kırgız Türkçesindeki karşılığı için daha çok Cüzökan Osmonova, Kadıralı Konkobayev, Şeralı Caparov tarafından hazırlanmış “Kırgız Tilinin Frazelogiyalık Sözdüğü”nden (Kırgız Dilini Deyimler Sözlüğü) yararlanılmıştır. Tabloda fazla yer tutmasın diye üç yazardan yalnız birinin -ilk yazarın- soyadı gösterilmiştir. Deyimlerin açıklamasını Kırgız Türkçesinden çevirirken “Kırgız Tilinin Frazelogiyalık Sözdüğünü” Türkiye Türkçesine çeviren Mirlanbek Nurmatov’un “Kırgız Türkçesindeki Deyimler (Aktarma-İnceleme)” adlı yüksek lisans tezinden de yararlanılmıştır. Bazı deyimlerin çevirisi, bu çalışmada bulunmadığından ya da eksikleri olduğundan tarafımızdan çevrilmiş, dolayısıyla yazar yeri boş bırakılmıştır. Bunun dışında birkaç deyim bulmak için Kadiyan Boobekova’nın “İnsan Davranışlarıyla İlgili Türkçe-Kırgızca Deyimler” başlıklı sözlükten yararlanıldı. Fakat bu sözlükte deyimlerin anlamının açıklanması bulunmadığından buradan yaralandığımız deyimlerin anlamını açıklamada ya cümle içindeki anlamı göz önünde bulunduruldu ya da “Kırgız Dilinin Sözlüğüne” başvuruldu. Örnek:

2. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>kuş uyku</i> salgan cooreklik zamanda... (s. 7) (... kuş uykusu uyuyan askerlik zamanında...)	kuş uyku	<i>Kuş uyku:</i> Bir az tuk etip alma, köz ilinip ala koymo, kıska, sergek uyku. (Osmonova, 2001: 334) (<i>Kuş uykusu:</i> Biraz kestirmek, gözünü dinlendirip uyanmak, kısa, derin olmayan uyku.) (Nurmatov, 2008: 488)

İkinci tablo Türkiye Türkçesi başlığı altındadır ve üç sütünden oluşmaktadır. İlkinde kaynak metindeki deyimın çeviri metindeki karşılığı bulunduğu bağlam içinde verilir ve geçtiği sayfa gösterilir. Ortadaki sütunda deyim, bağlamsızdır. Burada çevirilerde deyim yerine deyim kullanılırken bazıları sözcükle karşılanır, bazılarının yeri boştur. Deyimle karşılananların açıklaması, üçüncü sütunda verilir. Deyimlerin Türkiye Türkçesindeki açıklaması, Türk Dil Kurumu'nun internet ortamındaki "Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü", "Büyük Türkçe Sözlük", "Güncel Türkçe Sözlük" başta olmakla birlikte başka deyim sözlükleri de kullanılmış; her deyimın açıklanması altına kaynağı gösterilmiştir. Örnek:

Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>kuş uykusu</i> uyuyan erler zamanında... (s. 9)	kuş uykusu	<i>kuş uykusu / tavşan (tilki) uykusu</i> : çabuk uyanılan uyku, kısa uyku. (Aksoy, 1995: 1068)

Asıl metindeki bazı deyimlerin çeviride karşılığı bulunmamaktadır. Bu durumda çevirideki o cümle veya bağlamdan hareketle deyimın kaynak metindeki yeri “---” biçiminde gösterilir ve Türkiye Türkçesinde karşılığı bulunmaya çalışılır. Kaynak metindeki deyim ile aynı anlamı taşıyan ve çeviride kullanılabilir deyim bulunduğunda üçüncü sütüne yerleştirilir. Örnek:

Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Bu aciz kullar arasında Çıyırđı gibi yaşlandığında sahip olduğu biricik oğlundan kötü haber alıp da --- üzülmeyen kadın var mıdır?	---	<i>hayal kırıklığına uğramak</i> : çok istenilen veya umulan bir şeyin gerçekleşmemesinden üzüntü duymak. (TDK, ADS)

Birden fazla anlamı olan deyimler, hangi anlamında kullanıldıysa üçüncü sütünde sadece o anlamı verilir. Bu durum Türkiye Türkçesi karşılığı için de geçerlidir. Kaynak metin ve çeviri metinden alınan bağlam içindeki deyimlerin, eser ve çevirisi hakkında bilgi verildiğinden yalnız geçtiği sayfa numarası gösterilmiştir. Her deyim için sayfa sırasıyla verilen numaralar ilk tabloda, Kırgız Türkçesi kısmında bulunmaktadır. Genel

olarak bakılınca her deyim için hem Kırgız Türkçesi hem Türkiye Türkçesi için tablo oluşturulduğu görülür.

(Numara.)		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
bağlam içinde <i>deyim</i> (sayfası) (çevirisi)	Deyim	<i>Deyim</i> : Açıklaması. (kaynak) <i>(Deyimin çevirisi:</i> Açıklanması) (varsa, kaynak)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
bağlam içinde <i>deyim</i>	deyim karşılığı	<i>deyim</i> : açıklaması. (kaynak)

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Kırgız Türkçesinde ve Türkiye Türkçesinde “Deyim” Kavramı

1.1. Kırgız Türkçesinde Deyim Konusunun Araştırılma Tarihiçesi ve Çalışmalar

Kırgız Türkçesi deyimlerinin araştırma konusu olarak ortaya çıkışı Rus dil biliminin bu konudaki çalışmalarıyla yakından ilgilidir. Burada o tarihlerdeki coğrafi ve siyasi durumları da göz önünde bulundurulması gerek. Kırgız dil biliminde deyimlerin araştırılmaya başlaması daha Sovyetler Birliği dönemine, daha doğrusu 1956 yılına denk gelmektedir. O sene deyim konusunu başlık alan Capar Şükürov’un “*Kırgız Tilindegi Frazelogiyalık Aykalıstar Cönündö*” (Kırgız Dilindeki Deyimler Üzerine) adlı makalesi yayımlanır. Çalışma, deyimlerin araştırma konusu haline gelmesine ve deyimleri araştırmadaki sorunların ortaya konmasına temel oluşturur. Bundan sonra arka arkaya, deyim konusunu birçok yönden ele alan çalışmalar yapılır. Deyim konusunda yukarıda adı geçen çalışmadan sonra 1959 yılında Satıbaldı Davletov’un “*Kırgız Tilindegi Taktooçtor*” (Kırgız Dilindeki Dolaylı Tümlerler) adlı eseri; 1972 yılında Cüzökan Osmonova’nın “*Kırgız Tilindegi İdiomalar*” (Kırgız Dilindeki Deyimler) adlı çalışması yayımlanır. Araştırmacı, burada deyimler ve deyimlerin bir türü olan “idiomalar” üzerinde durur. Bu çalışma, yalnız deyim konusu üzerinde yoğunlaşan ve derinden inceleyen ilk çalışma olur. Bunların dışında daha sonraki yıllarda, 1998’de Ceenbek Mukambayev’in “*Kırgız Diyalektologiyası cana Frazelogiya*” (Kırgız Lehçeleri Araştırmaları ve Deyimler); 1999’da Cumaş Mamıtov’un “*Azırkı Kırgız Tili. Fonetika cana Leksikologiya*” (Çağdaş Kırgız Dili. Ses bilgisi ve Söz varlığı); Cüzökan Osmonova’nın diğer çalışmaları 2007’de “*Kırgız Frazelogiyası*” (Kırgız Deyimleri); 2008’de “*Kırgız Frazelogiyasının Negizgi Maseleleri*” (Kırgız Deyimlerinin Başlıca Sorunları); Raimcan Egemberdiyev’in “*Frazelogizderdin Maani-Manızı cana Alardın Sözdüktördö Kamtıluusu*” (Deyimlerin Anlamları ve Onların Sözlüklerde Yer Alışı) (2016) adlı çalışmalar yayımlanır. Bu sayılan çalışmalar, Kırgız dilindeki deyimleri gramer açısından, anlam açısından ve daha birçok yönlü incelemeye alan başlıca çalışmalardır. Sayılanlar dışında bu konuda uygulamalı çalışmalar da bulunmaktadır. 1980’de Raimcan Egemberdiyev “*“Manas” Eposundagi Fraeologizmder*” (“Manas” Destanındaki Deyimler); 2000’de Gülnara Camşıtova “*Glagolınye Frazelogizmi Kırgızskogo i Russkogo Yazıkov i İh Leksikografiçeskoye Opisanıye*” (Kırgızca ve Rusça Başlıca Deyimler ve Onların

Sözlüksel Açıklamaları); 2000’de Kanat Kıdıyev “*Sopostovitelnoye İzuçeniye Frazelogizmov v Proizvedeniyah Çingiza Aytmatova (na materyale rusko-kirgizskih i kirgizsko-russkih tekstov)*” (Cengiz Aytmatov’un Eserlerindeki Deyimlerin Karşılaştırmalı İncelenmesi (Rusça-Kırgızca ve Kırgızca-Rusça metinler üzerinde) adlı tez çalışmaları sayılabilir. Görüldüğü üzere bu çalışmalar, deyim konusunu yalnız kuramsal ele almaz; bunlar, artık uygulama aşamasına geçen çalışmalardır. Bir başka söyleyişle deyim konusunda teorik çalışmalarda dile getirilen deyimlerin sorunları konularını uygulamaya geçiren deneme çalışmalardır. Bu çalışmaların daha önceki çalışmalardan farkı, deyim konusunu eserler üzerinde uygulayarak başka dildeki deyimlerle karşılaştırma aşamalarına geçişi gösterilebilir. Sözlüklere gelince ilk deyimler sözlüğü 1980 yılında birçok araştırmacının bir araya gelişiyle yazılmış. Daha sonraki “*Kırgız Tilinin Frazelogiyalık Sözdüğü*” (Kırgız Dilinin Deyimler Sözlüğü) Cüzökan Osmonova, Kadıralı Konkobayev, Şeralı Caparovlar tarafından 2001 yılında tamamlanır. Bu çalışma, şimdilik Kırgız dilinin deyimlerini kapsayan hacimli sözlük olarak tektir. Bu sözlüğün Türkiye Türkçesine aktarımı, Mirlanbek Nurmatov tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılır.

Bu çalışmanın lehçeler arasındaki konuyla ilgili çalışmalarda önemi büyüktür. Bunların dışında 1990 yılında lise öğrencileri için hazırlanan deyimler sözlüğü; 1977’de Kırgızca ve Rusça karşılıklı sözlükler: “*Orusça-Kırgızça Frazelogiyalık Sözdük*” (Rusça-Kırgızca Deyimler Sözlüğü); 2000’de “*Kırgızça-Orusça, Orusça-Kırgızça Tematiklik Frazelogiyalık Sözdük*” (Kırgızca-Rusça, Rusça-Kırgızca Tematik Deyimler Sözlüğü) (2000) yayımlanır. Kırgız Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki ortak deyimleri karşılıklı olarak dizime almış Kadiyan Boobekova’nın “İnsan Davranışlarıyla ilgili Kırgızca Türkçe (Türkçe-Kırgızca) Deyimler Sözlüğü” adlı çalışması 2013 yılında yayımlanır. Böyle temel çalışmalar sonrası Kırgızcadaki deyim kavramı ve onun özellikleri belirlenmiştir. Fakat bu tarz çalışmaların varlığı deyimlere teorik yaklaşımla yapılan çalışmaları durdurmuş değildir. Çünkü bu konuda yapılan kapsamlı çalışma olarak bilinen Raimcan Egemberdiyev’in “Frazelogizmderdin Maani-Manızı cana Alardın Sözdüktördö Kamtilusu” adlı eserde yazarın dile getirdiği gibi bu kadar çalışmaya karşın Kırgızcanın deyimlerini araştırmada eksik kalan tarafları ve tartışmalı olan bazı sorunlar ortadan kalkmış değildir. Raimcan Egemberdiyev’e göre

Kırgız dilindeki deyimleri araştırırken şu sorunlara dikkatlice bakılması ve üzerinde durulması gerek:

1. *Kırgız dilindeki deyimlerin yapısını net belirlemek;*
2. *Bu konudaki kaynaklarda ve ders kitaplarında yer alan bazı farklılıkların ortadan kalkmasını ve aynı görüşün, tanımın olmasını sağlamak. Bunun için teorik araştırmaları ve uygulama işlerin gerçekleştirme;*
3. *Edebi eserlerin dilindeki deyimleri araştırmaya almakla deyimlerdeki üslup meselesin ele almak;*
4. *Akraba dillerdeki deyimleri karşılaştırmalı incelemek;*
5. *Deyimlerin başka dillere çevrilişi üzerinde araştırmak;*
6. *Kırgız dilindeki deyimlerin tümünü toplayarak tematik büyük sözlük oluşturmak;*
7. *Deyimlerin etimolojisin araştırmak (Egemberdiyev, 2016: 33).*

1.2. Türkiye Türkçesinde Deyim Konusunun Araştırılma Tarihçesi ve Çalışmalar

Türkiye Türkçesine gelince deyimler konusu üzerindeki çalışmalar diğer lehçelerdeki gibi günümüze kadar devam ettirilmektedir. Türkiye Türkçesi, deyimler sözlükleri bakımından Kırgızcaya göre daha zengindir. Bunların başında Ömer Asım Aksoy'un "*Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. I. Atasözleri Sözlüğü*", "*Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. II. Deyimler Sözlüğü*" çalışmaları başta gelmektedir. Bunlarda hem deyim sözlüğü hem de deyim kavramına kuramsal yaklaşımlar bulunmaktadır. Ali Doğanay tarafından hazırlanmış "*Türkçe Deyimler Sözlüğü*" 1972 yılında ikinci baskısını görmüştür. Sabahat Emir'in "*Örnekleriyle Açıklamalı Deyimler Sözlüğü*" çalışması de bir önceki çalışmalarla deyimler sözlüklerinin ilk çalışmalar sıralarında gelenlerdendir. "*Türkçe Deyimler Sözlüğü*" Ali Püsküoğlu kalemine ait olup 1989'de yayınlanmıştır. "*Örnekleriyle Büyük Deyimler Sözlüğü*" Mehmet Ertuğrul Saraçbaşı tarafından hazırlanmış olup sözlük konusunda hacimli bir çalışma olmuştur. İki ciltten oluşan çalışmanın ilk baskısı, 2010 yılında yapılır. Aynı yazarın İbrahim Minnetoğlu ile birlikte hazırladığı "*Türkçe Deyimler Sözlüğü*" çalışması, 1978 yılında yayınlanmıştır. Bu çalışmalara İskender Pala'nın "*İki dirhem Bir Çekirdek*" adlı çalışmasını da katmak gerekir. Bu çalışmanın ilk baskısı, 2000 yılına aittir. Yazar burada bazı deyimleri ortaya çıkmış hikâyeleriyle birlikte incelemeye almıştır. Bunların yanında deyim hazinesin geliştirmekte önemli çalışmalar olan "*Bölge Ağzlarında Atasözleri ve Deyimler*" adlı

sözlük M. S. Kaçalın tarafından, “Çeşitli Halk Fıkraları ve Deyimler” adlı çalışma B. Atalay tarafından hazırlanmıştır. Adı geçenler dışında başka deyim sözlükleri de bulunmaktadır.

1.3. Kırgız Türkçesinde Deyimin Kavramı ve Belli Başlı Özellikleri

Kırgız Türkçesinde sözcük grupları ikiye, “erkin söz aykaşarı” (bağımsız sözcük grupları) ve “turuktuu söz aykaşarı” (bağımsız / sabit sözcük grupları) olarak ayrılır. Bağımsız sözcük grupları, konuşma sırasında söylenmek istenen yargıya uygun sözcüklerin bir araya gelmesiyle oluşur. Sabit sözcük grupları ise tersine önceden dil hazinesinde hazırda bulunan, unsurlarının bir bütünlük içinde bir anlam ifade eden kalıplaşmış şekilde yapılarıdır. Şeralı Caparov “Azırkı Kırgız Tilinin Leksikolgiyası cana Leksikografyası” (2013) adlı çalışmasında sabit sözcük grubunu bağımsız sözcük grubundan şu belli başlı özellikleriyle ayırt etmektedir:

1. Kurucu unsurları iki veya ondan fazla sözcükten oluşur;
2. İçeriğindeki sözcüklerin dizimi ve sentaks bağlamı sabittir;
3. İçeriğindeki sözcüklerin tümü (o sözcüklerin bir semantik bütünlüğü) ilk sözlük anlamı dışında kullanılıp, söylenmek istenen fikrin daha etkili olmasını sağlar.
4. Tek bir sözcük gibi tek bir kavramı ifade ederler ve cümlede tek bir cümle ögesi sayılırlar.
5. Sözcükler gibi anlam ifade ettikleri için cümle bilgisinin değil söz varlığının araştırma konusudur (Caparov, 2013: 87).

Bu sözcük grubu, başka söyleyişle “turuktuu söz aykaşarı” Türkiye Türkçesindeki “deyim” kavramının karşılığıdır. Fakat Kırgız Türkçesinde bu terim yanında aynı kavram için “frazelogizm”, “frazelogiyalık söz aykaşarı” terimleri de kullanılmaktadır. Çalışmalarda daha çok “frazelogizm” terimi kullanılır. Bu terim Eski Yunanca’dan phraseos “söyleyiş” + logos “bilim” sözcüklerinden oluşmaktadır.

Kırgız Türkçesinde deyim kavramının şöyle tanımları bulunmaktadır:

“Oluşturan unsurlarının sabitliğine, bu unsurların ilk sözlük anlamı dışında oluşuna ve semantik bütünlüğüne bakılarak böyle kelime gruplarına turuktuu söz aykaşarı (sabit kelime grupları), frazeologizmden, frazeologiyalık söz aykaşarı denilmektedir.” (Saparbayev, 1997: 165). *“Sabit kelime grupları konuşma sürecinde oluşturulmaz.*

Dildeki kelimeler gibi öncede hazır olan ve kalıplaşmış olarak kullandığımız yapılardır.” (Mamıtov, 1999: 224).

Deyimler üzerinde yapılan çalışmalarda deyimlerin diğer sözcük türlerinden farkı, şu özellikleriyle gösterilmektedir:

- *Komponenttүүлүк (Unsurluluk) – deyimler iki veya ondan çok unsurlardan oluşurlar. Deyimlerin içerdiği unsurları sözcük değil komponent (unsur) olarak adlandırılmasının sebebi deyimlerin yapısındaki sözcükler kendi anlamında kullanılmadan bir araya gelerek bir anlam ifade etmeleri nedeniyle bir başka söyleyişle bütünlüğün bir parçası olmaları nedeniyle unsur olarak adlandırıl (Akunova, 2005: 38). Eğer bunları sözcükler veya söz öbeklerinin sabitliği olarak adlandırılrsa yanlışlık olur. Sebebi sözcükler tek başına bir anlam taşıyabilirler. Oysa deyim yapısındaki unsurlar tek tek anlam ifade etmezler (Egemberdiyev, 2016: 60).*
- *Leksika-Semantikalık birimdik¹ (Leksik-Semantik bütünlük) - deyimler kaç unsurdan oluştuğuna bakılmadan unsurların hepsi anlam açısından ayrılmayan bir bütünlüğe dönüştüğü deyimlerin leksik-semantik bütünlüğünü oluşturur (Egemberdiyev, 2016: 62).*
- *Elestүүлүк (Etkililik) – deyimler nesneyi veya onun sıfatını belirtmede, eylemin türlü durumun göstermede sözcüklere göre daha anlatma gücü yüksektir. Diğer sözcüklerden de bu özelliği ile ayırt edilir (Akunova, 2005: 39).*
- *Deyimin içerdiği unsurlar cümle içinde anlam açısından tek tek kullanılmadıkları için, onların bir bütünlüğü cümlenin tek bir ögesi olabilir.*
- *Dilde hazır dil malzemeleri olması deyimlerin en başta gelen özelliklerindedir. Konuşmada bağımsız kelime grupları gibi yeniden oluşturulmadan uzun zamandan dilde kullanılmakla dil söz varlığına oturtulmuştur (Akunova, 2005: 38).*

Deyimler başka sözcük türlerinden üstteki özellikleriyle ayırt edildiği gibi bu söz öbekleri kendi aralarında da farklılıklar göstermektedir. Deyimin ifade ettiği bütün bir anlam ile içerdiği unsurlarının arasındaki anlam açısından bağıllık derecesine ve unsur yapısının sürekliliğine bakılarak Kırgız Türkçesinde deyimler kendi içinde üçe ayrılırlar.

---

¹ Bu terimle deyimün unsurları olan sözcüklerin ve onların sayesinde ortaya konan anlamın bir bütünlük içinde olduğu kast edilmektedir.

Frazeologiyalık şیرهşme (Deyimin kaynaşması²): Bu yapıdaki unsurların kendi sözcük anlamlarına hiç bağlı olamayıp bütün bir anlamı ifade eden söz öbekleridir (Akunova, 2005: 41). Örneğin, “koltuguna suu bürküü” deyimini yapısındaki her sözcüğün, deyimini anlamıyla hiç ilgisi yoktur. Burada “koltuk” insan vücudunun bir parçasıdır, koltuk, “suu” su, “bürk-” sıvı bir şeyi şiddetli bir şekilde serpmek, sıçratmak anlamlarına gelmektedir. Eğer deyimini sözcük sözcüğe aktarırsak, “koltuguna su serpmek” olacaktır. Oysa bu deyim iki tarafı bir birine düşürmek, kışkırtmak anlamına gelmektedir. Böyle deyim türlerinin yapısında süreklilik de söz konusudur.

Frazeologiyalık birdik (Deyime ait birlik): Ortaya koyduğu anlam, az çok yapısındaki sözcüklerin ilk leksik anlamlarıyla bağlılık gösteren deyim türleridir (Akunova, 2005: 42). Örneğin, “eki tamçı suoday” deyimini, “birbine benzeyen” anlamına gelmektedir. Yapısındaki sözcükler, “eki” iki, “tamçı” damla, “suoday” su gibi anlamındadır ve sözcük sözcüğe çevrilince “iki damla su gibi” biçimine ulaşır. “Külgö oonagan küçüktöy” deyimini kirlenmiş, üstü başı toz olan anlamına gelmektedir. “külgö” küle, “oonagan” yuvarlanan, düşen, “küçüktöy” köpek gibi anlamlarına gelirler. Bire bir “küle düşen köpek gibi” olarak aktarılır. Görüldüğü gibi burada deyimini genel anlamı ile unsurların ilk anlamları arasında anlamsal bağlılık vardır. Böyle deyimlerde deyimini genel anlamı unsurlarının mecaz anlamı ile bağlılık göstermektedir. Bu tür deyimlerin yapısında bazı örneklerde süreklilik söz konusu değildir. Başka söyleyişle deyimini bazı unsurları başka bir sözcük ile değiştirilebiliyor. Fakat bundan deyimini genel anlamı değişmeye uğramıyor. Mesela, “üç uktasa tüşkö kirböö” deyimini “üç uktasa tüştö cok” olarak değişebiliyor. Burada “üç” üç, “uktasa” uyursa, “tüşkö” düşe, rüyaya, “kirböö” girmemek, ikincisinde ise sadece “tüştö rüyada, “cok” yok olarak değişmektedir. Fakat bundan deyimini beklenmeden olmak, hiç düşüncede olmadan bir şey olmak anlamı değişmemektedir.

Frazeologiyalık tizmek (aykaş) (Deyimleşmiş gruplar): Deyimlerin bu türü üstteki türlerden unsurlarının semantik açıdan boş olmasıyla, başka sözcüklerle de değiştirebilmesiyle ayırt edilmektedir. “Semantik açıdan boş olmak demek ile deyimini yapısındaki bir unsur ilk sözcük anlamında olup diğerleri ona bağlı ve mecaz anlamda olması kast edilmektedir” (Caparov, 1997: 173). Örneğin, “ooz tiyüü” deyimini ilk

---

² Bu terimi ve sonraki diğer terimleri aktarmada Nergiz Biray’ın bu konuyla ilgili “Kırgız Türkçesinde Deyimler ve Deyimlerin Sınıflandırılması” adlı makalesinden yararlanıldı.

unsuru “ooz”, ilk sözcük anlamında kullanılmakta. Hemen arkasından gelen “tiyüü” unsuru ona mecaz anlamda bağlanmaktadır. Burada “ooz” ağız, “tiyüü” değmek anlamlarına gelmekle deyim yemek yemeye başlamak, tadına bakmak anlamlarına gelmektedir. Bu özelliği ile “frazeologiyalık tizmekti” oluşturan unsurların biri semantik bakımdan “özgür” olur ve başka sözcüklerle de söz öbekleri oluşturabilir. Mesela, “köz” göz, sözcüğü “cetkis” ulaşamaz, “körgüs” görmez, “cügürtüü” gezdirmek, “boluu” olmak, “baylandı” sözcükleriyle de bağlanarak deyimsele anlamlar ortaya koymaktadır.

1.4. Türkiye Türkçesinde Deyim Kavramı ve Özellikleri

Türkiye Türkçesinde deyim kavramı için farklı terimler kullanılmıştır. Deyim karşılığında darbimesel, tabir, ıstılah terimleri kullanılmıştır. Bunların içinden daha çok Tanzimat’tan sonra tabir sözcüğü kullanılmıştır. Fakat günümüzde deyim terimiyle karşılanmaktadır. Bu terim, “1935 yılında yayımlanan *Osmanlıcadan Türkçeye Cep Kılavuzunda* tabir karşılığında “deyim” sözcüğü önerilmiş ve tutulmuştur” (Sinan, 2008: 92). Türkiye Türkçesinde deyimın şu tanımları bulunmaktadır:

“Bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce.” (Aksoy, 1988: 52), *“Bir yahut daha fazla kelimelerle bir şeyi, durumu bir takım edebi sanatlardan da yararlanarak tasvir eden, belirten ve anlatımı güzelleştiren, çoğu kendi anlamları dışında kullanılan kalıplaşmış sözlere deyim denir.”* (Doğanay, 1972: 9), *“Anlatım gücünü arttırmak için, az çok mantık dışına kayan, bazı kelimeleri değişmediği halde bazıları değişip çekimlere giren kalıplardır.”* (Hatipoğlu, 1963: 221), *“Deyim, birden fazla kelimenin meydana getirdiği anlamdır: Bir hüküm ifadesi, hiss veya özel bir fikrin tercümesidir. Deyimlerin ana unsuru bir hal ifade etmektir; bunlarda genellikle hüküm bulunmaz. En belirgin özellikleri, bir şey veya bir olayın tasviridir.”* (Emir, 1979: 7), *“Deyimler anlatım gücünü arttırmak için kullanılan genellikle gerçek anlamı dışına kayarak mantık dışı hayaller, düşünceler taşıyan kalıplaşmış sözlerdir.”* (Demir, 2004: 612), *“Gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime öbeği.”* (Korkmaz, 1992: 43), *“Belli bir kavramı, belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan*

sözdür.” (Aksan, 1982: 37). Güncel Türkçe Sözlükte ise “*genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir*” olarak tanımlanmaktadır. Yukarıdaki tanımların ortak yanı “çekici anlatıma sahip olmak”, “konuşma veya cümle anlamını güzelleştirmek”, “kalıplaşmış sözcüklerden oluşması”, “oluştugu sözcüklerin yan anlamda kullanılması” gibi özellikler üzerindedir. Bu sayılanlar, deyimlerin başka sözcük türlerinden ayrıldığı özellikleridir. Deyimin “bir veya birkaç sözcükten ibaret” olduğuna dair tanımlar da bulunmaktadır. Bu görüş tartışmalı olmakla birlikte konu üzerindeki son çalışmalarda deyimlerin en az iki sözcüğün bir araya gelmesiyle ortaya çıktığı görüşünün baskın olduğu fark edilmektedir. Ömer Asım Aksoy ise deyimlerin biçim ve kavram özellikleri olarak şunları belirtmektedir:

1. *Deyimler de atasözleri gibi, kalıplaşmış sözlerdir. Bir deyim sözcükleri değiştirilip yerlerine aynı anlamda da olsa başka sözcükler konulamaz ve deyim söz dizimini bozulamaz.*
2. *Deyimler de, atasözleri gibi, kısa ve özlü anlatım araçlarıdır.*
3. *Deyimler en az iki sözcükle kurulurlar*
4. *Deyim, bir kavramı belirtmek için bulunmuş özel bir anlatım kalıbıdır.*
5. *Deyimlerin amacı, bir kavramı ya özel kalıp içinde, ya da çekici, hoş bir anlatımla belirtmektir.*
6. *Deyimlerin çoğunda kalıplaşmış sözden çıkan anlam, sözcüklerin gerçek anlamları dışındadır. Kimi deyimlerde sözcüklerin gerçek anlamları dışında değildir (Aksoy, 1988: 38-43).*

2. Lehçeler Arası Deyim Aktarma Sorunları ve Deyimlerin Aktarma Yöntemleri

2.1. Lehçeler Arası Deyim Aktarma Sorunları

Günümüze kadar dünya dilleri arasında çok sayıda metinler yoluyla çeviri çalışmaları yapılmıştır. Dillerin birbirine benzemeyen yapısal özellikleri nedeniyle bazı diller arasındaki çeviriler çok zorluklarla gerçekleşmektedir. Bu açıdan bakınca aynı kökene dayanan, başka söyleyişle lehçeler arasındaki dil içi çevirilerin daha kolay olduğu düşünülebilir. Ancak bu kolaylığı, lehçeler arasında farkların az olduğu görüşüne dönüştürerek hareket etmek, aktarma hatalarının ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Tarih boyu çok büyük coğrafyalara yerleşen Türk halklarının yarattığı yazı dilleri arasında ses bilgisi, biçim bilgisi, söz dizimi, sözcük bilgisi bakımından ortak yanlar olduğu gibi yapı ortak kalmak koşuluyla sese, biçime dayanan farklılıkların bulunduğu; kimi yazı dillerinin birbirine yakınlık gösterdiği, kiminin bazılarında daha uzak kaldığı bilinir. 1990'da Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla bağımsızlıklarını tüm dünyaya duyuran Türk Devletleri arasında gerçekleştirilen ticaret, kültür, bilim vb. birçok işbirliği, her geçen gün artarak bugünlere gelmiştir. Türk Devletleri arasındaki ilişkilerin istenen düzeye gelemeyişi, özellikle iletişim alanında halkların birbirini anlama düzeyinde kendini gösterir. Bilim ve kültür alanlarındaki ilişkilerin yetersizliği, Ayşe İlker'in "*Bugün lehçeler arasındaki ayrılıklardan dolayı Türk dilini konuşan insanlar, birbirlerinin bir çarpıda anlamaktan, okuduklarını hızlı ve seri bir biçimde düşünmekten yoksundurlar.*" sözlerinde varlık bulur (1996: 553). Bunun gerekçelerinden birinin de söz varlığındaki örtüşmemeler olduğuna dikkat çekilir. Mustafa Uğurlu, konuyu "*Türk lehçelerinin kendilerine mahsus kelime hazineleri vardır. Ancak bu kelimelerin önemli bir bölümü, temel lehçe düzeyinde; bundan daha az bölümü de "Genel Türkçe" düzeyinde birbiriyle örtüşür.*" sözleriyle özetler (2004: 20). (Bazı Türk dilleri arasında büyük uçurumların bulunduğu, buna bağlı olarak edebi eserleri anlayamamak gibi bir sorunla karşılaşıldığı göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla sorunları hızlı bir biçimde çözmek için bazı araştırmacılar (Usta, 2008, 669) tarafından "lehçeden lehçeye aktarma" adıyla yeni bir çalışma alanı ortaya atılır; her ulusun tanıtıcı yüzü olan edebi ürünleri "dil içi çeviri" de denebilecek yöntemle bir dilden diğerine aktarmak amaçlanır ve bu doğrultuda çalışmalar gerçekleştirilir. Aslında Türk dilleri arasında edebi metin aktarımı sonucunda, epey yol kat edilir; sorunlar saptanır. Mustafa Uğurlu, bu sorunlardan birinin yalancı eşdeğerlikler olduğunu bildirir: "*Türkçe içi aktarma hatalarının önemli bir kısmı, "yalancı eşdeğerlikten" kaynaklanmaktadır.*" (2011: 1877). Lola Amanova, üslup özelliklerini korunma çabasının hatalara yol açacağını belirtir: "*Eserlerin karşılıklı olarak Türk lehçeleri arasında aktarılmasında karşımıza çıkan problemlerden bir diğeri eserlerin üslup özellikleri ve anlatım zenginliklerinin korunması meselesidir.*" (2014: 167). Bir başka sıkıntı, Türk Dilleri arasındaki aktarma sorunları üzerindeki çalışmaların çoğunun sözcük düzeyinde kaldığı

ve özellikle eşdeğerlik sorunu etrafında odaklandığıdır³. Oysa deyim, atasözü gibi kalıp yapılar, mecazlı anlatımlar dil içi çeviride sıkıntı yaratacak dil birimleri olarak gözükmektedir. Aktarmada deyimlerin çevirmen için zorluklar yarattığı açıktır. Ayrıca eşdeğerlik sorunu⁴ deyimler için de geçerlidir; hatta yalancı eş değerliğin sık rastlanma derecesi de deyimlerde oldukça yüksektir.

2.2. Deyim Çeviri Yöntemleri

Bir dilden ikinci bir dile metin çevirme ilk önce çevirmenin hem kaynak hem de erek dile iyi seviyede sahip olmasını, bunun dışında iki dilin ait oldukları kültürler hakkında da bilgi sahibi olmasını gerektirir. Çevirmenin kültür konusundaki eksikliği bazı mecaz anlamlar taşıyan sözcükler veya söz öbekleri ortaya çıkınca kendini gösterir. Deyimler ait olduğu dilin kültür renklerini taşıdıkları için ve imgesellik başta olmakla birçok özellikler taşıyarak başka sözcük türlerinden farklılıklar göstermesinden bir dilden ikinci dile çevrilmesi zordur. Dünya dillerine bakılınca deyim konusu üzerinde hem kuramlar açısından hem de denemeler açısından birçok çalışmalar bulunmaktadır. Fakat deyimler konusu günümüzde de her dilin hem kendi içinde araştırıldığı hem de başka dillere çevirideki sorunları açısından araştırma konusu olarak kalmaktadır. Günümüz Türk dillerine gelince bu konu her lehçenin kendi sınırları içinde kalmaktadır. Çağdaş Türk lehçelerinin deyimler sözlükleri buldukları halde de karşılaştırmalı sözlükler az sayıda olmakla belli bir konulara ait deyimleri kıyaslayan çalışmalardır. Bunun dışında deyimler üzerinde kuramsal çalışmalar da yetersizdir. Bu da tabii deyimleri bir dilden başka dile çeviri konusunu aksattırmaktadır. Deyimleri çeviri konusu üzerinde günümüze dek yapılan çalışmalar sonuçlarından biri olarak ortaya koyulan bazı

---

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Hanife Alkan, *Lehçeler Arası Aktarmalarda Yalancı Eş Değerler Sorunu (Türkiye Türkçesi-Özbek Türkçesi-Yeni Uygur Türkçesi Fiil Örneği)* / Bekir Direkci, Mevlüt Gülmez, Güney Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değerler / Mehmet Kara, *Lehçeler Arası Aktarmalarda Temel Sorunlar* / Mustafa Uğurlu, *Türk Lehçeleri Arasında Benzer Kelimelerin Eş Değerlik Durumu* / Mustafa Uğurlu, *Kırgız ve Türkiye Türkçesi Arasında Bire Bir Kelime Eş Değerliği. "Camiyla" Romanındaki Meseleler Üzerine* / Mustafa Uğurlu, *Türk Lehçeleri Arasında Kelime Eş Değerliği* / Zühâl Yüksel, *Türkiye Türkçesi ile Kırım Türkçesi Arasında Yalancı Eş Değerler* / Berdak Yusyf, *Türkçede ve Özbekçede "Yalancı Eş Değerler"* / Ünal Zal, *Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Meseleleri ve "İki Ağaç" Şiir Üzerine*.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Cengiz, *Türkmen Türkçesi ile Türkiye Türkçesindeki Deyimlerde Görülen Yalancı Eş Değerler* / Tuğba Aktaş, *Deyimlerde Yalancı Eş Değerlik: Tatar Türkçesi-Türkiye Türkçesi Örneği* / Lola Amanova, *Türkiye Türkçesindeki Deyim ve Atasözlerin Özbek Türkçesine Aktarma Problemi* / Sauatoviç Anuar, Tarakov, *Frazeologizmder cane Olardın Audarılı Ereşelikleri*.

yöntemlerin olmasını göstermek mümkündür. Aşağıda böyle yöntemlerin bir kaçını üzerinde duralım.

Taalay Abdiyev “Kotormotaanuu İlimine Kirişüü” adlı çalışmasında (2008: 49) deyimleri çeviride şu yöntemleri belirlemektedir:

Ekvivalenttik ikma (Eşdeğerli yöntem): Burada özgün dildeki deyim çeviri dilindeki anlam ve yapısı ile aynı olan deyim ile karşılanır. Bu yöntemi yazar kendi içinde ikiye ayırmakta:

A. Bir birini hem anlam hem de yapısı açısından tam karşılayan deyimler tam eşdeğerli olur. Örnek: ...*kuş uykusu* salgan cookerlik zamanda... (Cusupov, 1995: 7) – ...*kuş uykusu* uyuyan erler zamanında... (Türkmen-İnayet, 2017: 9). Görüldüğü gibi burada asıl metindeki deyim çeviri dilindeki aynı anlamda ve aynı yapıda olan deyim ile karşılanmıştır. Bu çeviri yönteminin, daha çok bir kökenli akraba diller arasında kullanılabilmesi, değerlendirmeye aldığımız eser ve çevirisi sonunda da bir daha tespit edilmektedir. Başka söyleyişle Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasında deyimler açısından ele aldığımız eser ve çevirisinde de tam eşdeğerli çeviri de sık kullanılmıştır.

B. Yapısı veya oluştuğu sözcükler açısından az farklılık gösteren deyimlerle karşılanması yarı eşdeğerli olur. Örnek: ...*sözün eki kılbay* muyup kalıştı. (Cusupov, 1995: 8) – ...*bir dediğini iki etmediler*. (Türkmen-İnayet, 2017: 10). Burada asıl metindeki deyim ile çevirideki karşılığı sadece söz – bir dediği sözcükleriyle farklılık göstermektedir. Oysa anlam açısından aynı deyimlerdir.

Almaştırıuu ikması (Değiştirme yöntemi): Burada özgün dildeki deyim anlam açısından aynı fakat yapısı ve oluştuğu sözcüklerinin tamamen farklı olduğu deyimle karşılanır. Örnek: Esenhan... *aç kıykırık* salıp... (Cusupov, 1995: 13) - Esen Han... *feryat etti*... (Türkmen-İnayet, 2017: 19). Görüldüğü gibi asıl metindeki deyim hedef dildeki aynı anlam taşıyan fakat yapısı farklı deyim ile karşılanır.

Sıpattoo ikması (Tasviri yöntem): Özgün dildeki deyim, çeviri dilinde olmadığı için tasvir yoluyla açıklanır ve anlatılır. Örnek: ... *nes bolup*... ne kıların bilbey kaldı (Cusupov, 1995: 14) - ... sanki *uyumuş gibi şuursuz dolanıp* ne yapacağını şaşırıldı (Türkmen-İnayet, 2017: 22). Görüldüğü gibi kaynak metindeki “donakalmak, buz kesilerek ne yapacağını şaşırarak” anlamına gelen “nes boluu” deyiminin anlamı tasvir yoluyla verilmiştir.

Aralaş kotoruu ıkması (Karışık çevirme yöntemi): Burada özgün dildeki deyim üstteki yöntemlerin birleştirilmesiyle çevrilir.

Çevirideki genel sorunlar üzerinde durmakla birlikte kalıplaşmış ifadeler, özellikle deyim ve atasözlerini çevirmede izlenen bazı yöntemler üzerinde duruşuyla dikkat çeken Abdelghafour Mohammed'in çalışmasından da (2017: 33) söz edilebilir. Çalışmada şöyle stratejiler verilmektedir:

Benzer anlam ve benzer biçimle çeviri: Bu yöntemde, asıl metindeki ifade için hedef dilde hem yapı hem anlam açısından aynı olan karşılık kullanılır. Ancak yazar, bu yöntemin diller arasındaki kültür farklılığı dolayısıyla, her zaman kullanılabilir bir yöntem olmadığını da belirtir.

Benzer anlam ve farklı biçimle çeviri: Burada kaynak metindeki bir ifade karşılığında erek dilde aynı anlamda fakat yapı ve oluştuğu sözcük öğeleri farklı olan karşılama kullanılır.

Ekleme yoluyla çeviri: Asıl metinde bulunmayan bazı kısımlar aktarım sırasında eklenir. Kaynak metinde derin yapıda veya örtük yapıda bırakılan bazı ifadeler çeviride yüzey yapıya çıkarılır.

Çıkarma yoluyla çeviri: Asıl metindeki bazı ifadeler çeviri dilinde hiçbir şekilde karşılığı bulunmayan veya çeviri dilinin metinsel geleneklerinde uymayan durumlarda metinden çıkarma yoluna başvurulur. Yazar, burada bu yöntem çok nadir başvurulduğu ve siyasal, dinsel, kültürel sebeplerle yapılan sansür bu yöntemin var olmasına neden olduğunu bildirmektedir. Kaynak dildeki bazı ifadelerin, çeviri sırasında bağlamdaki aynı anlamı veren başka sözcüklerle ifade edilmeleri nedeniyle metinden çıkarıldığı, değerlendirmeye aldığımız eserde de görülmektedir.

Eksilti yoluyla çeviri: Burada kaynak metindeki yüzey yapıdaki ifade çeviride eksik verilir.

Açıklama yoluyla çeviri: Kaynak metindeki bazı ifadelerde kültürel özelliklerin baskın olmasından çeviri diline aktarmak zordur. Onun karşılığı hedef dilde bulunmuyorsa sıkıntılı bir durum oluşur ve burada çevirmen açıklama yoluna başvurur.

Jazira Alibekova, 1966'da yayımlanan *Qazak Tilinin Stilistikası* kitabından hareketle deyimleri çevirmenin üç yolunu gösterir:

1. Deyimler çevrilirken onun genel anlamı verilir.

2. Deyimleri çevirirken hedef dildeki tam karşılığını verilir (Tam karşılıklı çevrilen deyimler).

3. Deyimler sözcük sözcüğe çevrilir (Bire bir çevrilen deyimler) (Alibekova, 2012: 43).

Deyim konusunda hacimli çalışmaları bulunan Ömer Asım Aksoy, kitabında deyimlerin bir dilden başka dile çeviri yöntemlerine değinmese de bu konuyla ilgili görüş bildirmektedir. Yazara göre, deyimler başka dillere çevrilebilip çevrilememe bakımından üçe ayrılır:

1. *Özel biçimleri dolayısıyla sözcüğü sözcüğüne başka dillere çevrilemeyenler ya da sözcüğü sözcüğüne çevrildiği halde Türkçe kavramı belirtmeyenler.*

2. *Dilimizde gerçek anlamları dışında kullanıldığından başka dillere de aynı sözcüklerle ve değişmeceli (mecazlı) durumlarıyla çevrilebilenler.*

3. *Dilimizde gerçek anlamlarıyla kullanıldığından, başka dile, sözcüğü sözcüğüne çevrilebilenler.* (Aksoy, 1995: 519)

Komissarov Vilen Naumoviç, Dmitriyeva Lidiya Filippovna, Smirnova Neonila Fedorovna, Martinkeviç Ekaterina Alekseevna ve Kuntseviç Svetlana Evgen'evna gibi dilcilerin çeviri konusundaki çalışmalarını inceleyen Sofia Kuçkina (2016: 184) deyimleri çeviride şu yöntemlerin izlenebileceğini dile getirmektedir:

Metod frazeologičeskogo ekvivalenta (deyim eş değeri yöntemi): Bu yöntemle, deyim özelliklerinin hepsi olduğu gibi çevrilir. Başka söyleyişle hedef dilde aynı yapıda ve aynı anlam taşıyan deyimle karşılanır. Böyle karşılamada kaynak dildeki deyim vermek istediği anlam ve cümleye kattığı renk çeviri metinde de aynı derecede olur. Fakat yazar, bu tür karşılıkların diller arasında çok az olduğunu, olsa bile uluslararası deyim olup kaynak ve çeviri dile üçüncü bir dilden geçebileceğini belirtmektedir. Bunun dışında Komissarov Vilen Naumoviç'e dayanarak (Komissarov, 2001: 11) üçüncü dilden alınan deyimlerin iki dile aynı anlamda geçmeyip anlam kaymasına uğrayabileceğini dile getirmektedir. Bu durum, yapısı aynı olan fakat ifade ettiği anlamları farklı olan “yalancı dost” denebilecek yapılarda, çevirmenin daha dikkatli olmasını gerektirir.

Metod frazeologičeskogo analoga (deyim analogu yöntemi): Bu yöntem kaynak metindeki deyim çeviri dilde bulunmadığı halde kullanılır. Asıl metindeki deyim yerine çeviri dilindeki aynı anlam taşıyan fakat yapısı farklı deyim kullanılır. Fakat bu

yöntemi kullanmada şu durumlara özellikle dikkat edilmesi gerektiğini belirtir yazar: Kaynak metindeki deyimın çağırısals anlamının korunması zorunludur. Ayrıca bazı analog deyimlerin birbirine biçim açısından tam eşdeğerli olamayacağına ve kültürel renklerin ağır bastıkları deyimlerin çeviri dilinde kaybolabileceğine dikkat edilmesi gerek.

Doslovnyy perevod (Kalkirovaniye) [sözcük sözcüğe çeviri (Başka dilden alınan tabiri ana dilinde kullanmak)]: Bu yöntemde kaynak metindeki deyim, birebir çevrilir. Yazar, bu yöntemin kaynak metindeki deyimın çeviride de aynı derecede anlam ifade etme özelliğini koruyabilecekse kullanılabileceğini belirtir. Sözcük sözcüğe çevrilmiş bir deyimın, çeviri metinde yapmacık yaratmaması ve çeviri dilinin mantığına aykırı düşmemesi gerekir.

Opisatelnyy perevod frazeologizmov (Deyimleri tasvirî çeviri): Bazı deyimlerin çeviri diline eşdeğeri, analogu bulunmaz. Sözcük sözcüğe çevirmek de mümkün değildir. Böyle deyimler çevrilirken tasvir yoluyla çeviri yöntemi kullanılır.)

Çeviri biliminde karşılaşılan sorunlar ve deyimlerin çeviri yöntemleri hakkında pek çok çalışma bulunmaktadır. Dolayısıyla deyim çeviri yöntemleri, çalışmaya alınanlarla sınırlı değildir. Ancak yukarıda sözü edilen yöntemler, kendi aralarında karşılaştırıldığında dile getirilenlerin pek farklı olmadığı sonucuna varılır. Taalay Abdiyev'in *ekvivalenttik ikma* (eşdeğerli yöntem) olarak adlandırdığı yöntem; Abdelghafour Mohammed'de *benzer anlam ve benzer biçimle çeviri*, Sofia Kuçkina'da *metod frazeologičeskogo ekvivalenta* (deyim eşdeğerliliği yöntemi), Jazira Alibekova'da *tam karşılıklı çevrilen deyimler* olarak adlandırılmaktadır. *Almaştırıuu ikması* (değiştirme yöntemi) Abdelghafour Mohammed'de *benzer anlam ve farklı biçimle çeviri*, Sofia Kuçkina'da *metod frazeologičeskogo analoga* (deyim analogu yöntemi), *sıpattoo ikması* (tasvirî yöntemi) Abdelghafour Mohammed'de *açıklama yoluyla çeviri*, Sofia Kuçkina'da *opisatelnyy perevod frazeologizmov* (deyimleri tasvirî çeviri) olarak geçmektedir. Taalay Abdiyev'de geçen *aralaş kotoruu ikması* (karışık çevirme yöntemi) diğer ikisinde bulunmamaktadır. Abdelghafour Mohammed'de üstte geçenler dışında diğer iki yazarda bulunmayan *ekleme, çıkarma, eksilti yoluyla çeviri* yöntemleri bulunmaktadır. Sofia Kuçkina'da *doslovnyy perevod (kalkirovaniye)* (sözcük sözcüğe çeviri (başka dilden alınan tabiri ana dilinde kullanmak)) yöntemi Jazira Alibekov'da *bire bir çevrilen deyimler* yöntemi olarak geçmektedir. Ömer Asım Aksoy, deyimleri

başka dillere çevrilişine göre sınıflandırdığından diğer araştırmacıların yöntemleriyle doğrudan karşılaştırmak doğru olmayabilir. Ancak Aksoy'un ilk sırada gösterdiği deyim türü, Sofia Kuçkina'daki *doslovnny perevod (kalkirovaniye)* (sözcük sözcüğe çeviri (başka dilden alınan tabiri ana dilinde kullanmak) yöntemi ve Jazira Alibekova'daki *bire bir çevrilen deyimler* içeriğiyle benzerlik göstermektedir. Lehçeler arasında deyim çeviri yöntemleri ve sorunlar üzerine yapılan çalışmalar şimdilik az sayıda ise de bu konuda Ahmet Karadoğan'ın "Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Sorunları" çalışması önemli yere sahiptir. Yanı sıra lehçeler arası aktarma sorunların gidermek amacıyla böyle çalışmaların daha da diğer lehçeler için de yapılması gerek. Üstte adı geçen Ahmet Karadoğan'ın çalışmasında dil içi deyimleri aktarmada şöyle sorunlar tespit edilmiş: "*Aslını Koruma, Aslını Uyarlama, Yanlış Deyim Seçimi, Hedef Lehçede Olmayan Deyim Kullanımı, Deyimi Deyim İle Aktarmama*" (Karadoğan, 202).

İKİNCİ BÖLÜM

1. Tablolar

1.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...ay carığında <i>bel çeçpey</i> at üstündö kuş uyku salgan cookerlik zamanda... (s. 7) (...ay ışığında dinlenmeden at üstünde kuş uykusu uyuyan askerlik zamanında...)	bel çeçpe-	<i>Bel çeçpöö</i> : Tınım alboo, tınbay arakettenüü, kündür-tündür iş üstündö ce coo betinde boluu. (Osmonova, 2001: 94) <i>(Bel çözmek/Sirtını yere koymamak</i> : Dinlenmemek, durmadan çalışmak, gece gündüz işte veya düşmana karşı tetikte olmak.) (Nurmatov, 2008: 158)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...ay ışığında <i>kemerini çıkartmadan</i> , at üstünde kuş uykusu uyuyan erler zamanında... (s. 9)	kemerini çıkartma-	<i>nefes alma(ma)k</i> : dinlenme(me)k, ferahla(ma)mak, rahatla(ma)mak. (TDK, ADS) <i>durup dinlenmeden</i> : sürekli olarak, aralıksız, arka arkaya. (Saraçbaşı, 2010: 389)
2.		
Kırgız Türkçesi		

Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>kuş uykusu</i> salgan cooreklik zamanda... (s. 7) (... kuş uykusu uyuyan askerlik zamanında...)	kuş uykusu	<i>Kuş uykusu</i> : Bir az tuk etip alma, köz ilinip ala koymo, kıska, sergek uykusu. (Osmonova, 2001: 334) <i>(Kuş uykusu/Tavşan uykusu</i> : Biraz kestirmek, gözünü dinlendirip uyanmak, kıska, derin olmayan uykusu.) (Nurmatov, 2008: 488)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>kuş uykusu</i> uyuyan erler zamanında... (s. 9)	kuş uykusu	<i>kuş uykusu / tavşan (tilki) uykusu</i> : çabuk uyanılan uykusu, kıska uykusu. (Aksoy, 1995: 1068)
3. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...baylığına <i>köz cetpeyt</i> ele.	köz cetpe- ⁵	<i>Köz cetkis</i> : Ötö alıs, uçu-kıyrı

⁵ “köz cepte-” deyimini burada geçen örnekte şöyle cümle içinde bulunmaktadır: “Anın erdigin aytsa söz cetpeyt ele, baylığına *köz cetpeyt* ele.” (Onun bahadırlığı anlatılırsa söz yetmezdi, zenginliğine *göz yetmezdi*). Görüldüğü gibi deyim zenginlik sözcüğüne bağlıdır. Yani zenginliği çoktu, tarif edilemezdi anlamını ortaya koymaktadır. “Köz cepte-” deyiminin Kırgız Türkçesi deyimleri sözlüklerinde açıklanmasında mesafenin uzaklığını belirtilmesi ön plana çıkmaktadır. Bu deyim sözlüklerde açıklanmasında “çektöögö mümkün bolbogon” (sınırlandırmaya mümkün olmayan) ve “bolcolsuz” (tahminsiz) anlamları da bulunmaktadır. Getirilen örneklerde de yerin uzaklığı söz konusudur. Bu sebeple bu deyim açıklanması ve anlamlarının verilmesi Kırgız Türkçesi Deyimler Sözlüğünde eksik olduğu düşünülmektedir.

(s. 7) (...zenginliği edilemezdi.)	tarif	cok, ektöögö mümkün bolbogon, abdan uzak, bolcolsuz. (Osmonova, 2001: 284) (Göz alabildiğince uzak: Çok uzak, sınırı yok, sınırlandırmaya imkân yok, çok uzak, tahminsiz.) (Nurmatov, 2008: 425)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...zenginliği de <u>tarif</u> <u>edilemezdi.</u> (s. 9)	tarif edileme-	<i>tarife gelmemek</i> : açıklanması güç olmak. (TDK, ADS)
4. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...bu oyron düynönün <u>kelme</u> <u>kezeği</u> ... bar eken... (s. 7) (...bu yıpratıcı dünyanın dönen sırası... varmış...)	kelme kezek	<i>Kelme kezek</i> : Dal uşunday okuya senin da başıña kelet, mınday körünüşkö sen da tuş bolosuñ degen maanide, köbünçö, taba kılıu iretinde aytilat. (Osmonova, 2001: 260) (Dönen sıra/Gülme komşuna gelir başına: İşte böyle bir olay senin de başına gelir, böyle bir görünüme sen de duçar olursun, manasında, genelde uyarmak için

		söylenir.) (Nurmatov, 2008: 391)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Tanrı, bu korkunç dünyada <i>geleni</i> _____ <i>gideni...</i> dengelemiştir. (s. 9)	geleni gideni ⁶	---
5. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...Karahan da <i>a düynö cüzün kördü.</i> (s. 7)	a düynö cüzün kör-	<i>O düynö ketüü:</i> Ölüü, köz cumuu, düynödön ötüü.

⁶ “Kelme kezek” deyimini sözcük sözcüğe “dönen sıra” olarak aktarılmaktadır. Çeviride ise “geleni gideni” olarak verilmiştir. Bu deyim asıl metinde “Teñrim körsö tübölüktüü eç nerse caratpaptır, bu oyron düynönün kelme kezeği, ulug-kiçigdi teñdep koymogu bar eken, kara cerdi kalçağan Karahan da a düynö cüzün kördü.” Çeviride bu cümle “Tanrım hiçbir şeyi ebedî yaratmamıştır. Tanrı, bu korkunç dünyada geleni gideni, büyüğü küçüğü dengelemiştir. Bir gün kara yeri titreten Karahan da öbür dünyaya göç etti.” Daha iyi anlaşılması için her cümleli çevirisi ile karşılaştıralım:

1. “Teñrim körsö tübölüktüü eç nerse caratpaptır” – “Tanrım hiçbir şeyi ebedî yaratmamıştır.”
2. “...bu oyron düynönün kelme kezeği, ulug-kiçigdi teñdep koymogu bar eken...” – “Tanrı, bu korkunç dünyada geleni gideni, büyüğü küçüğü dengelemiştir.”
3. “... kara cerdi kalçağan Karahan da a düynö cüzün kördü.” – “Bir gün kara yeri titreten Karahan da öbür dünyaya göç etti.”

Burada asıl metindeki birleşik bir cümle çeviride üç basit cümle haline getirilmiş. Bu üç cümlenin ikinci, deyim bulunan, cümlesine bakılınca “bu oyron düynö” kısmındaki *oyron* sözcüğü Fars dilinden geçmiş olmakla Kırgız Türkçesinde “tahrifat, yıpratıcı, tahrip” (Karasayev, 1996: 593) anlamlarına gelmektedir. Yani “oyron düynö” çevirideki gibi “korkunç dünya” değil “yıpratıcı dünya” “yok edici dünya” anlamlarına gelmektedir. Bir de bundan önce asıl metinde “Tanrı” sözcüğü bulunmadığı halde çeviride eklenmiştir. Böylece “oyron dünyadan” sonra gelen “kelme kezek” deyimini, “oyron düynö” öbeği değil “Tanrı” sözcüğüne bağlı kalmıştır. Aldığı eklere de bakılınca: bu oyron düynönün kelme kezeği - bu korkunç dünyada geleni gideni olarak yanlış ek kullanılmıştır. Deyime geldiğimizde “kelme kezek” sözcük sözcüğe “dönen sıra” olarak aktarılır. Yani asıl metine “bu yıpratıcı dünyanın dönen sırası vardır, büyük küçüğü dengelemesi vardır” denilmektedir.

(...Karahan da öbür dünyaya göç etti.)		(Osmonova, 2001: 374) <i>(Öbür dünyaya gitmek: Ölmek, gözünü yummak, dünyadan göç etmek, rahmetli olmak.)</i> (Nurmatov, 2008: 538)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Karahan da <i>öbür dünyaya göç etti.</i> (s. 9)	öbür dünyaya göç et-	<i>öbür dünyayı boylamak:</i> ahreti boylamak. (TDK, ADS) <i>ahireti boylamak:</i> ölmek. (TDK, ADS) <i>tahtalıköyü boylamak:</i> ölmek. (TDK, ADS) <i>bir avuç toprak olmak:</i> ölmek. (TDK, ADS)
6.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...cerine <i>köz arktan...</i> Kara Kıtay hanı Esen han... (s. 7) (yerine göz koyan... Kara Hitay hanı Esen han...)	köz art-	<i>Köz artuu:</i> Bir nersege abdan kızıguu, suktanuu, cetsem dep eñsöö ce biröönün bir nersesin mençiktep alsam, özümdük kılıp alsam dep sugalaktık aç közdük kılıu. (Osmonova, 2001: 281)

		(<i>Göz dikmek</i> : Bir şeye çok ilgi duymak, imrenmek, arzulamak veya birinin bir şeyini kendi malımmış gibi el koysam, kendime geçirsem diye harislik, açgözlülük yapmak.) (Nurmatov, 2008: 422)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
yerine <i>göz koyan</i> ... Kara Hitay Hanı Esen han... (s. 9)	göz koy-	<i>göz dik-</i> / <i>göz koy-</i> : Bir şeyi her hâlde ele geçirmek istemek. (Aksoy, 1995: 808)
7.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Nogoy handın omoktuu <i>beli mertindi</i> ... (s. 7) (Nogoy hanın irice beli büküldü...)	beli mertin-	<i>Beli mertiniüü</i> / <i>Beli sınıu</i> : Oor kırsıkka uçuroo, başına kün tüşüü, bedeli tüşüü. (Osmonova, 1993: 95) (<i>Beli kırılmak/Beli bükülmek</i> : Ağır bir kaza geçirmek, başına kara gün düşmek, sıkıntısı sarmak.) (Nurmatov, 2008: 159)
Türkiye Türkçesi		

Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Nogoy hanın <u>beli kırıldı...</u> (s. 10)	beli kırıl-	<i>canı yanmak</i> : çok acı duymak, acı bir deneme geçirmek, bir işte zarar görmek. (TDK, ADS)
8. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Nogoy handın... keñ <u>düynösü tarıdı.</u> (s. 8) (Nogoy Han'ın... geniş dünyası daraldı.)	düynösü tar-	<i>Düynösü taruu</i> : Zamanası kuuruluu, aylası ketüü, amalın tappoo. (Osmonova, 2001: 133) <i>(Dünyası daralmak</i> : Zamanı tükenmek, çaresi tükenmek, çözüm bulamamak.) (Nurmatov, 2008: 212)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Nogoy Han'ın... geniş <u>dünyası daraldı.</u> (s. 10)	dünyası daral-	<i>dünya başına dar ol-</i> : çok sıkılmak, büyük bir çaresizlik içinde kalmak. (TDK, ADS)
9. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı

...ak ordosu <i>kızıl uuk bolup</i> talandı... (s. 8) (...ak ordusu talan edildi...)	kızıl uuk kıl-	<i>Kızıl kerege kılıu / Kızıl uuk kılıu:</i> Kırgın saluu, üy mülkün talkaloo, eç nersesin kaltırbay olcolop ketüü. (Osmonova, 2001: 344) (<i>Kırmızı keregeye döndürmek /Talan etmek:</i> Kırıp geçirmek, evini barkını yıkmak, dağıtmak, hiçbir şey bırakmayıp taşıyıp götürmek.) (Nurmatov, 2008: 500)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...Ak otağı <i>yağmalandı</i> ... (s.10)	yağmalan-	---
10. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...ak ordunun oçogu <i>cılas boldu</i> ... (s. 8) (...ak otağı yok oldu...)	cılas bol-	<i>Cılas boluu:</i> Ordu-tübü menen çok boluu, coyuluu, cogoluu. (Osmonova, 2001: 198) (<i>Yok olmak:</i> Kökünden yok olmak, dağılmak, kaybolmak.)
Türkiye Türkçesi		

Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...Ak otağın <i>ocağı söndü</i> ... (s. 10)	ocağı sön-	<i>ocağı sönmek</i> : aile dağılmak, yok olmak, çoluk çocuk yok olmak. (TDK, ADS) <i>hâk ile yeksan etmek (olmak)</i> : yapı, şehir vb. için temelinden yıkıp harap olmak, bütünüyle ortadan kaldırmak veya kalkmak. (TDK, ADS)
11. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Cakıptın eki <i>kolu baylanıp</i> ... Altayga keldi. (s. 8) (Cakıp eli kolu bağlı kalıp... Altay'a geldi.)	kolu baylan-	<i>Kolu baylanuu</i> : Kolu boşoboo, bir nerseni atkaruuga mümkünçülüğü bolboo, öz bilgenin casoogo erki bolo alboo. (Osmonova, 2001: 275) <i>(Eli-kolu bağlanmak</i> : Eli boş olmamak, bir şeyi yapmaya imkânı olmamak, kendi bildiğini yapmaya hakkı olmamak.) (Nurmatov, 2008: 413)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı

...Cakıp'ın iki <u>eli bağlı</u> olarak... Altay'a geldi. (s. 10)	eli bağlan-	<i>eli kolu (eli ayağı) bağlı kalmak (durmak veya olmak): bir engel dolayısıyla hiçbir iş yapamaz duruma gelmek. (TDK, ADS)</i>
12. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...eldin <u>başın biriktirgen</u> Akbalta... (s. 8) (...halkı bir araya getiren Akbalta...)	başın biriktir-	<i>Başın biriktirüü: Bir cerge cıynoo, çoğultuu, toptoo (köbünçö ıntımakka keltirüü, birgeleşip keñeş kuruu ce sıy körsötüü, konoktoo maanisinde. (Osmonova, 2001: 87) (Başını biriktirmek: bir yere toplamak, yığmak, toplamak (çoğunlukla sulh etmek, birleşerek danışmak veya ağırlamak, konuk etmek manasındadır).)</i>
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...halkı <u>bir araya getiren</u> Akbalta... (s. 10)	bir araya getir-	<i>bir araya getirmek: toplamak. (TDK, ADS)</i>
13. Kırgız Türkçesi		

Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <u>sözün eki kılba</u> muyup kalıştı. (s. 8) (...sözünü iki etmeden kabullendiler.)	sözün eki kılba-	<i>Sözü eki bolboo:</i> Aytkanı aytkanday boluu, ubadadan tayboo, degeni atkarılбай kalboo. (Osmonova, 2001: 418) <i>(Bir)Sözü iki olmamak:</i> Dediği dediği gibi olmak, dediği yerine getirilmek, sözünden caymamak.) (Nurmatov, 2008: 590)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <u>bir dediğini iki etmediler.</u> (s. 10)	bir dediğini iki etme-	<i>bir dediği iki olmamak:</i> her isteği hemen yapılmak. (Aksoy, 1995: 645)
14.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...emi kantip <u>kün köröbüz</u> dep... turganda... (s. 8) (...şimdi nasıl geçineceğiz diye... dururken...)	kün kör-	<i>Kün körüü:</i> Caşoo, ömür sürüü, ookat-tiriçilik kılıu. (Osmonova, 2001: 339) <i>(Gün görmek/Gün geçirmek:</i> Yaşamak, hayatını sürdürmek, geçinmek.) (Nurmatov, 2008: 494)

Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...şimdi nasıl <u>geçineceğiz</u> diye düşünürken... (s. 10)	geçin-	---
15. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...Cakıp... <u>borbuyu kata elek</u> ... boz bala ele. (s. 8) (...Cakıp... daha küçük... çocuk idi.)	borbuyu kata elek	<i>Borbuyu katuu:</i> Boygo cetüü, çoñoyup kolunan bir nerse kele baştoo, cetilgen kurakka kelüü. (Osmonova, 2001: 117) <i>(Kasıkları pekleşmek/Adam olmak:</i> Delikanlı olmak, büyüyüp elinden bir iş gelir duruma gelmek, buluğ çağına gelmek.) (Nurmatov, 2008: 189)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Cakıp... hâlâ <u>şımarıklığı bırakmayan</u> bir çocuktu. (s. 11)	şımarıklığı bırakma-	---
16.		

Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
El içinde... “ <i>kuu baş</i> ” atandı. (s. 9) (Halk içinde... çocuksuz adlandı)	kuu baş	<i>Kuu baş</i> : Balası çok, takır bala körböğön. (Osmonova, 2001: 332) (<i>Boz baş</i> : Çocuğu yok, hiç çocuk görmemiş.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Çakıp Bay’la obada... “ <i>çocuksuz ihtiyar</i> ” denilerek alay ediliyordu. (s. 12)	çocuksuz ihtiyar	---
17. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
El içinde “ <i>kak baş</i> ”...atandı. (s. 9) (Halk içinde zürriyetsiz... adlandı.)	kak baş	<i>Kak baş</i> : Köp çaşap, kuuluk- şumduktu bilip kalgan, kekse. (Osmonova, 2001: 236) (<i>Kulağı kesik</i> : Çok yaşayıp, kurnazlığı bilen, görmüş geçirmiş yaşlı.) (Nurmatov, 2008: 357)
Türkiye Türkçesi		

Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Cakıp Bay’la obada “ <i>ih̄tiyar</i> ”... denilerek alay ediliyordu. (s. 12)	ih̄tiyar	---
18. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<i>Kulagım</i> bir <i>çaldı</i> ele. (s. 9) (Kulağıma çalınmıştı.)	kulagı çal-	<i>Kulagı çaluu</i> : Sözdün çekesin ugup kaluu, çala-bula kabardar boluu. (Osmonova, 2001: 324) (<i>Kulağına çalınmak</i> : Lafın birazını olsa bile, istemeyerek da olsa duymak, az-çok haberdar olmak.) (Nurmatov, 2008: 476)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Bir yerden <i>duymuştum</i> . (s. 12)	duy-	<i>kulağına çalınmak</i> : başkasına söylenirken kendisi de duymuş olmak. (TDK, ADS)
19. Kırgız Türkçesi		

Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... bay Cakıp... <u>köñülün</u> <u>kaltır</u> bay... kelgen baybiçesin kantip... ardantarın bilbey cürdü. (s. 10) (...Cakıp bay... hiç incitmeyen... karısını şimdi nasıl... gücendireceğini bilemiyordu.)	köñülün kaltır-	<i>Köñülün kaltıruu</i> : Katuu tarıntıp, köñülün oorutuu, irencitip koyuu. (Osmonova, 2001: 315) (<i>Gönlünü kırmak</i> : Çok üzüp, gönlünü ağrıtmak, incitmek.) (Nurmatov, 2008: 463)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... Cakıp Bay... <u>gönlünü</u> <u>incitmeden</u> saygı gösterdiği hanımını, nasıl utandırabileceğini düşünüyordu. (s. 13)	gönlünü incitme-	<i>gönül kırmak</i> (yıkma): birini çok üzecek bir davranışta bulunmak, gücendirmek. (TDK, ADS)
20. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Munu Cakıp <u>etibar algan</u> <u>cok</u> . (s. 10) (Buna Cakıp önem vermedi.)	etibarga algan çok	<i>Etibarga alboo</i> : Nazar salboo, köñül bölböo, baykaboo. (Osmonova, 2001: 516) (<i>İtibar etmemek</i> : Önem vermemek, dikkat etmemek,

		dönüp bakmamak.) (Nurmatov, 2008: 710)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Cakıp buna <i>aldırış etmedi.</i> (s. 14)	aldırış etme-	<i>aldırış etmemek:</i> önem vermemek, aldırılmamak, umursamamak. (TDK, ADS)
21.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... Cakıp... <i>aldı-artın karabay</i> üygö kirip ketti. (s 10) (...Cakıp... önüne arkasına bakmadan doğru eve girdi.)	aldı artın karaba-	<i>Aldı artına karabay:</i> Tüpkülügün oyloboy, eç nerseni baykabay, abaylabay, ançalık nazar salbay. (Osmonova, 2001: 41) (<i>Önüne arkasına bakmadan:</i> Arkasını düşünmeden, hiçbir şeye dikkat etmeden, hiç düşünmeden, hiçbir şeyden sakınmadan.) (Nurmatov, 2008: 79)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı

Cakıp... <i>sağa sola bakmadan</i> eve girdi. (s. 14)	sağa sola bakma-	<i>sağa sola bakmamak</i> : çevresinde olup bitenleri hiçe saymak, etrafı kollamamak. (Aksoy, 1995: 1023)
22.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Çıyırdı... <i>öñ-aalattan</i> <i>çoçup</i> ... aylanköçök attı. (s. 10) (Çıyırdı... benzi sararıp... pervane oldu.)	öñ-aalattan çoç-	<i>Öñ-aalattan kettüü</i> / <i>Öñ-daalattan ketüü</i> : Öñü bozulup, kubarıp kumsaruu, kanı-sölü kaçuu (korkkondo, çarçaganda, ooruganda aytilat). (Osmonova, 2001: 405) (<i>Yüzünden geçmek</i> : Yüzü bozulup, benzi sararıp, kanı çekilmiş gibi olmak (korkulduğunda, yorulduğunda, hasta olduğu zaman söylenir).)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...kadının korkudan <i>renge</i> <i>uçtu</i> . (s. 14)	renge uç-	<i>renge atmak (uçmak)</i> : (bir kişinin) korku ya da üzüntüden benzi sararmak. (Aksoy, 1995: 1017)
23.		

Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<p>Çıyırdı... <i>aylanköçök attı.</i> (s. 10) (Çıyırdı... pervane oldu.)</p>	aylanköçök at- ⁷	<p><i>Aylanköçök boluu:</i> Başı aylanıp, cer tegerenip, astı üstü bolgonsup körünüü.</p> <p>(Osmonova, 2001: 29)</p> <p>(<i>Uğur böceği olmak:</i> Başı dönüp, yer devrilip, ast üst olmuş gibi görünmek.)</p>
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<p>... etrafında <i>pervane oldu.</i> (s. 14)</p>	pervane ol-	<p>(<i>birinin</i>) etrafında dört dönmek (<i>pervane olmak</i>): isteğini elde etmek için birinin yanından ayrılmayıp gönlünü etmeye çalışmak. (TDK, ADS)</p>
24.		
Kırgız Türkçesi		

⁷ “*Aylanköçök at- / Aylanköçök bol-*” görüldüğü gibi başı dönmek anlamına gelmektedir. Fakat çevride “birinin yanından ayrılmayıp gönlünce olmak” anlamına gelen “pervane ol-“ deyimini ile karşılanmıştır. Bu deyim, kaynak metinde “Çıyırdı abışkasının tonun çeçpey ayu talpakka kınığaygan türpün körüp, öñ-aalatınan çoçup, cibek töşök salıp, aylanköçök attı” cümlesinde yer almaktadır. Bu cümle çeviride: “Çıyırdı, ihtiyarın elbisesin çıkarmadan rastgele uzandığını görünce kadının korkudan rengi uçtu. Hemen ipek döşek serip etrafında pervane oldu.” Asıl metindeki bu cümleyi sözcük sözcüğe çevirirsek “Çıyırdı kocasının üst donun çıkarmadan ayı pöstekisine uzanan suratını görüp rengi uçup, ipek döşek serip pervane oldu.” Cümlelerin genel anlamına bakılınca “aylanköçök at-” deyimini Kırgızca deyimler sözlüğünde verilen anlamıyla bu cümledeki ifade etmek istenen anlamla uyuşmamaktadır. Burada çevride kullanılan deyim daha uyumluluk göstermektedir. Belki bu “aylan köçök at- / aylanköçök bol-” deyimleri Kırgızca da bu cümlede görüldüğü gibi ve Türkiye Türkçesindeki karşılığı gibi anlam da yüklenmektedir. Sözlükte anlamı eksik verilmiştir.

Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <u>sogonçoğu kanabaganına</u> sarı zildey sargardı. (s. 10) (...çocuk doğurmadığı için içinden kötü oldu.)	sogonçoğu kana-	<i>Sogonçoğu kanaboo:</i> Takır töröbö, bala körbö. (Osmonova, 2001: 416) (<i>Tabanı kanamamak / Doğurmamak:</i> Hiç doğurmamak, çocuk sahibi olmamak.) (Nurmatov, 2008: 587)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<u>Çocuk doğurmadığı</u> için yüzü safran gibi sarardı. (s. 14)	çocuk doğurma-	<i>çocuk dünyaya getirmek:</i> çocuk doğurmak. (TDK, ADS)
25. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Cakıp cerdi <u>teşe tiktep...</u> oturup, bir maalda cini taşıdı. (s. 10) (Cakıp yere delercesine bakarak... oturup sonra öfkeleni.)	teşe tikte-	<i>Teşe tiktö:</i> Birödön ce bir nersedən közün albay, cek körgöndöy kebetede tikiröo karo, kadala karo. (Osmonova, 2001: 440) (<i>Delecekmiş gibi bakmak:</i> Birisinden veya bir şeyden gözünü kaçırmadan, nefret

		ediyormuşçasına dik bakmak, gözünü almadan bakmak.) (Nurmatov, 2008: 619)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Cakıp yere <i>delercesine bakarak</i> suskun oturuyordu. (s. 14)	delercesine bak-	<i>dik dik bakmak</i> : çok sert bir biçimde, sert sert, öfkeli öfkeli bakmak. (TDK, ADS)
26. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Botosuz koyup, <i>botodoy bozdottuñ</i> . (s. 10) (Çocuksuz bırakıp, kan ağlattın.)	botodoy bozdo-	<i>Botodoy bozdoo</i> : Say-sööktü sızdatıp, can keyitken muñduu ün menen ıyloo, muñkangan ayanıçtuu ün çıkarıp öksöo, burkurap ıyloo. (Osmonova, 2001: 118) (<i>Deve yavrusu gibi sızlamak/Acıklı acıklı ağlamak</i> : Çok derinden ıstırap çekmek, çok acıklı ağlamak, hıçkırarak ağlamak.) (Nurmatov, 2008: 190)
Türkiye Türkçesi		

Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Beni çocuksuz bırakıp <i>çocuk gibi bağıryorsun.</i> (s.14)	çocuk gibi bağır- ⁸	<i>içi kan ağlamak:</i> çok üzüntü duymak. (TDK, ADS)
27. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Çıyırđının <i>cürögü tuz kuyganday tızıldap...</i> (s. 10) (Çıyırđı'nın yüreği tuz serpmiş gibi sızlayıp...)	cürögü tuz kuyganday tızıl-da-	<i>Cürögü tuz kuyganday açışuu:</i> Katuu kaygıruu, içi küyüü, tutalanuu. (Osmonova, 2001: 191) <i>(Yüreği tuz serpmiş gibi acımak:</i> Çok kaygılanmak, içi yanmak, tasalanmak.) (Nurmatov, 2008: 297)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...Çıyırđı'nın <i>yüreği tuz serpilmiş gibi sızladı...</i> (s. 15)	yüreği tuz serpilmiş gibi sızla-	<i>yüreği kan ağlamak:</i> derinden acı duymak, çok üzölmek. (TDK, ADS) <i>Yaraya tuz (biber) ekmek:</i> bir

⁸ “*botodoy bozdoo*” deyimini göröldüğü gibi “çok derinden ağlamak, ıstırap çekmek” anlamlarına gelmektedir. Çeviride” çocuk gibi bağırmak” şeklinde çevrilmiş. Bu karşılık kaynak metindeki deyim anlamından uzaktır. Çeviri hatalıdır.

		derdin acısını daha çoğaltmak. (Saraçbaşı, 2010: 1191)
28.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Çıyırđının... <i>zamanası miñ</i> <i>kuurulup</i> cazdıkká küp cıgıldı. (s. 10) (Çıyırđı'nın... çaresi tükenip yastıǵa yıkıldı.)	zamanası miñ kuurul-	<i>Zamanası kuuruluu:</i> Argası tügönüü, aylası ketüü, emne kılarnı bilbey abdan kıyın abalda kaluu. (Osmonova, 2001: 202) <i>(Çaresi tükenmek:</i> Çaresi tükenmek, çare bulamamak, ne yapacaǵını bilmeyip çok zor durumda kalmak.) (Nurmatov, 2008: 312)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>üzüntüden kıvrandı.</i> (s. 15)	üzüntüden kıvran-	<i>çaresiz kalmak:</i> çözüm yolu, çıkár yolu bulamamak. (TDK, ADS)
29.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
- <i>Oozuña may</i> abıška...	oozuña may	<i>Oozuña may:</i> Kandaydır bir

(s. 10) (-Ağzına sağlık Bayım...)		cakşılık ce cakşı kabar cönündö bilgizgen kişige karata süyünüü, tolkundanuu menen alkoo maanisinde koldonulat. (Osmonova, 2001: 390) (<i>Ağzına yağ/Ağzına sağlık</i> : İyi bir durum veya haber bildiren kişiye karşı sevinmek, heyecanla iyi dileklerde bulunmak.) (Nurmatov, 2008: 554)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<i>-Ağzına yağ vereyim</i> ihtiyar... (s. 15)	ağzına yağ ver-	<i>ağzına sağlık</i> : yapılan konuşmanın beğenildiğini belirtmek için söylenen söz. (TDK, ADS)
30.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...mazasına <i>küybögön ceri</i> <i>kül bolup...</i> (s. 11) (azarladığımı onuruna yediremedi...)	küybögön ceri kül bol-	<i>Küybögön ceri kül boluu</i> : Abdan ızalanuu, kıcırı kaynoo, canı kaşayıp kapa boluu, terigüü. (Osmonova, 2001: 335) (<i>Yanmayan yeri kül olmak</i> : Onuruna yedirememek,

		sinirlenmek, öfkelenerek üzülmek, gücenmek.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... bu alayla da <u>yanmadık yeri kalmadı.</u> (s. 16)	yanmadık yeri kalma-	<i>onuruna yedirememek</i> : bir kimse, kendine duyduğu saygıyla bağdaşmayan ve onur kırıcı olay veya davranışlar karşısında tepkide bulunmak, kendine yedirememek. (TDK, ADS)
31. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
“...Cakıptın bizge koşomattanganı, <u>aldıga tüşkönü</u> ” dep çığıştı. (s. 11) (“...Cakıp’ın bize yaltaklanması, ayağımıza kapanmasıdır” dediler.)	aldıga tüş-	<i>Aldıga tüşüü</i> : Ayıbın, künöösün moynuna aluu maanisinde bir nerse berüü, tartuuloo colu menen keçirim suroo, ötünüü. (Osmonova, 2001: 42) <i>(Önüine düşmek</i> : Ayıbını, günahını kabul etmek anlamında bir şey verme, hediye etme yoluyla af dilemek, rica etmek.) (Nurmatov, 2008: 81)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki

		Kullanımı
Cakıp'ın bize yaltaklanması bize <u>tabi olmasıdır</u> . (s. 17)	tabi ol- ⁹	<i>tabi olmak</i> : birinin kontrolü altına girmek, bir şeye veya bir kimseye bağlı olmak. (TDK, ADS) <i>ayağına (ayaklarına) kapanmak</i> : bağışlanmak için yalvarmak. (TDK, ADS)
32. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Burut handarı bizdin kün cürüşkö... <u>but tosot</u> . (s. 12) (Burut hanları bizim güney taraf seferimize... engel olacaklar.)	but tos-	<i>But tosuu</i> : Biröögö kıyanattık kılıu, coltoo boluu, colun toroo, toskoolduk kılıu. (Osmonova, 2001: 121) (<i>Ayak koymak/Taş koymak</i> : Başka birisine kötülük yapmak, yoluna çıkmak, engel olmak.) (Nurmatov, 2008: 195)

⁹ Bu deyim geçen çeviri metinde, deyim dışında, yanlış çeviri bulunmaktadır. Asıl metinde “Kalmak, Manguldar ayar el emespi, daroo şekşindi, **kıntık tappaganda**, “Kırgızın malı bar, **eli cok**. Cakıptın bizge koşamattanganı, aldığa tüşkönü” dep çığıştı.” Çeviride ise “Kalmuklar, Moğollar basiretli halk olduğu için hemen şüphelendiler, **kusur bularak** “Kırgız’ın malı var ama **devleti yok**. Cakıp’ın bize yaltaklanması bize tabi olmasıdır” diye düşündüler”. Burada bakılması gereken nokta “kusur bularak”, “devleti yok” sözcük öbeklerinin çevrilmesi. Asıl metindeki “kıntık tappaganda” “kusur bulamayınca”, “el” ise “halk” olarak çevrilmesi gerekirdi. Yani “Kalmak, Moğollar basiretli halktır, hemen şüphelendiler, **kusur bulamayınca** “Kırgız’ın malı var ama **halkı yok**. Cakıp’ın bize yaltaklanması bize tabi olmasıdır” diye düşündüler” şeklinde olması gerekiyordu. Burada halk belki de genel devlet olarak da çevrilebilirdi. Fakat bu kısım geçen cümleden büyük birimdeki bağlamda halk üzerinde söz konusu daha ağırdır.

Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Kırgız Hanları, bizim... yaptığımız yağmaları hep <u>engellediler.</u> (s. 18)	engelle-	<i>adımını attırmamak:</i> bir yere girmesine engel olmak. (TDK, ADS) <i>ayağına bağ olmak:</i> birinin bulunduğu yerden ayrılmasına veya yaptığı işi sürdürmesine engel olmak. (TDK, ADS) <i>ayağını bağlamak:</i> engel olmak. (TDK, ADS)
33.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <u>er cürök</u> handar boldu. (s. 12) (...cesur hanlardı.)	er cürök	<i>Er cürök:</i> Korkuunu, kayra tartuunu bilbegen caltanbas, taymanbas baadır. (Osmonova, 2001: 510) (<i>Er yürekli:</i> Korkmayı, geri çekilmeyi bilmeyen, cesur bahadır.) (Nurmatov, 2008: 704)
Türkiye Türkçesi		

Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>cesur</i> Hanlar idi. (s. 19)	cesur	<i>başı dik olmak</i> : cesur, yürekli olmak. (TDK, ADS)
34.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Esenhan... <i>aç kıykırık</i> salıp, kan içmeyi karmadı. (s. 13) (Esenhan... feryat edip zalimliği tutuldu)	aç aykırık	<i>Aç aykırık, kuu süröön</i> : Abdan katuu, sürdüü, aybattuu çıkan açuu ün, kulak-meeni cargan ızı-çuu. (Osmonova, 2001: 59) (<i>Aç haykırış, kuru gürültü/Nara armak; yaygarayı basmak</i> : Çok yüksek sesle efelenerek bağırarak, çok heybetli, korkunç acı çıkan ses, kulak beyni sarsan şamata, gürültü.) (Nurmatov, 2008: 108)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Esen Han... <i>feryat etti</i> ve kana susamış gibi bağırmaya başladı. (s. 19)	feryat et-	<i>feryat etmek</i> : yüksek sesle haykırmak. (TDK, ADS)
35.		

Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>kan içmeyi karmadı.</i> (s.13) (...zalimliği tutuldu.)	kan içmeyi karma-	<i>Kan içkiç / Kan içme:</i> Kişi öltürgüç, kankor, ırayımsız, mıkaaçı, zulüm. (Osmonova, 2001: 242) (<i>Kan içici:</i> İnsan öldüren, acımasız, merhametsiz, gaddar, zalim.) (Nurmatov, 2008: 365)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>kana susamış gibi</i> bağırmaya başladı. (s. 19)	kana susamış gibi	<i>kana susamak:</i> öldürme hırsı duymak. (TDK, ADS)
36.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<i>Aldı kaktan</i> bay Cakıp... (s. 13) (Zavallı Bay Cakıp...)	aldı katkan	<i>Aldı katkan:</i> Şoru arılbagan, batkısız, baykuş, beytaalay. (Osmonova, 2001: 41) (<i>Önü sertleşmiş/Bahtı kara;</i> <i>Bedbaht:</i> Başı dertten kurtulmayan, talihsiz, zavallı, bedbaht.) (Nurmatov, 2008: 80)
Türkiye Türkçesi		

Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<i>Ne yapacağını şaşır</i> an Cakıp Bay... (s. 19)	ne yapacağını şaşır- ¹⁰	<i>bahtı kara olmak</i> : sürekli olarak talihi yaver gitmemek, mutsuz olmak. (TDK, ADS)
37. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Cakıp... <i>zar kakşadı</i> . (s. 13)	zar kakşa-	<i>Zar kakşoo</i> : Zırkırıp-sızdap, keyip-kepçüü, bozdoo, zarloo. (Osmonova, 2001: 203) (<i>Yana yakıla yalvarmak</i> : Zırlayarak, sızlayarak acı çekmek, inlemek.) (Nurmatov, 2008: 313)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<i>Çok göz yaş döktü</i> . (s. 19)	çok göz yaş dök-	<i>gözyaşına boğulmak</i> : çok ağlamak. (TDK, ADS)
38. Kırgız Türkçesi		

¹⁰ “aldı kaktan” deyimini yerine kullanılan karşılık bu deyimmin tam anlamını karşılamamaktadır.

Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <u>kara candan tũñũlũşũp</u> , başka türktördön izdedi. (s.13) (... çok korktuklarından başka Türk boylarından aradılar.)	kara candan tũñũl-	<i>Kara candan tũñũlũü</i> : Ayabay korkuu, őröyü uçuu, cürögü tüşüü. (Osmonova, 2001: 249) (<i>Kara candan</i> <i>vazgeçmek/Canından vazgeçmek</i> : Çok korkmak, tüyleri diken diken olmak, yüreği ağzına gelmek.) (Nurmatov, 2008: 374)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <u>her yeri cehenneme</u> <u>çevirerek</u> onu başka Türklerde aradılar. (s. 20)	her yeri cehenneme çevir- 11	<i>cehenneme çevirmek</i> : yaşanılmaz bir duruma getirmek. (TDK, ADS)
39. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Bu kabardı ukkanda Cakıp	belin bekem buu-	<i>Beldi bekem buu</i> : Kayrat kılıu, özünö-özü dem berüü,

¹¹ “*Kara candan tũñũl-*” deyimini “çok korkmak” anlamına gelmektedir. Çevride “her yeri cehenneme çevirmek” şeklinde aktarılmıştır. Metin içinde: “Alooke cibergen çerüülörü Kırgızdan Manas degen balanı tappagan soñ, kara candan tũñũlũşũp, başka Türktördön izdedi.” (Alevke’nin gönderdiği askerler Manas adlı çocuğu bulamayınca [geri Alevke’ye boş dönmekten] korkarak başka Türklerde aradılar.) Çeviride ise “Alevke’nin gönderdiği askerler, Kırgızlardan Manas adlı çocuk bulamayınca her yeri cehenneme çevirerek onu başka Türklerde aradılar.” Başka söyleyişle kaynak metinde bu deyim askerlerin kendi durumlarını, korktuklarını anlatmaktadır. Oysa çeviride askerlerin başkara yaptıkları hareket durumuna gelmiştir. Bu sebeple bu deyimın çevirisi yanlışır.

belin <i>bekem buudu.</i> (s. 13) (Bu haberi duyunca Cakıp gayrete geldi.)		kayrattanuu, çımırkanuu, belsene kırışüü. (Osmonova, 2001: 95) <i>(Belini sağlam bağlamak/Gayret kuşağını kuşanmak: Gayret etmek, kendi kendine moral vermek, dişini dişine takmak, kendini vermek.)</i> (Nurmatov, 2008: 158)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Bu haberi öğrenen Cakıp, <i>belini sıkıca bağladı.</i> (s. 21)	belini sıkıca bağla-	<i>gayrete gelmek:</i> bir işi yapmaya veya bitirmeye özenmek; canlanmak. (TDK, ADS)
40.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>öñünö kızıl kirip...</i> tirdendi. (s. 14) (... yüzüne kan gelip... canlandı.)	öñünö kızıl kir-	<i>Öñünö kızıl cügürüü:</i> Murdagi abalına karaganda alda kança kubattanıp, oñolo tüşüü, köñülü kötörülüü. (Osmonova, 2001: 406) <i>(Yüzüne kan gelmek:</i> Eski hâline nazaran daha kendini toplayıp iyileşmek, morali düzelmek.) (Nurmatov, 2008: 574)

Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <u>yüzüne renk geldi</u> ... hayatını daha düzenli hale getirdi. (s. 21)	yüzüne renk gel-	<i>yüzüne kan gelmek</i> : sağlığı yerine gelmek, benzinin solgunluğu geçmek. (TDK, ADS)
41.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <u>köñülü açılıp</u> ... tirdendi. (s. 14) (... gönlü açılıp... canlandı.)	köñülü açıl-	<i>Köñülü açılıu</i> : Köñüldüü, şattuu, cadırap-caynap, carkıldagan abalda boluu. (Osmonova, 2001: 312) <i>(Gönlü açılmak/Gönlü hoş olmak</i> : Huzurlu, canlı, sevinç içinde olarak morali yerinde olmak.) (Nurmatov, 2008: 459)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <u>gönlü açıldı</u> ... (s. 21)	gönlü açıl-	<i>gözü gönlü açılmak</i> : neşelenmek, ferahlamak. (TDK, ADS)

42.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>nes bolup</i> ... ne kılarn bilbey kaldı. (s.14) (... buz kesilip... ne yapacağını bilememek.)	nes bol-	<i>Nes boluu</i> : Dal boluu, caldırıp, emne kılarn bilbey kaluu. (Osmonova, 2001: 372) (<i>Buz kesilmek</i> : Donakalarak ne yapacağını şaşırmaq.) (Nurmatov, 2008: 537)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... sanki <i>uyumuş gibi şuuursuz dolanıp</i> ne yapacağını şaşırđı. (s. 22)	uyumuş gibi şuuursuz dolan-	<i>buz kesilmek</i> : şaşılacak, üzülecek bir durum karşısında donakalmak. (TDK, ADS)
43.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Kırgızlar... <i>arı karap ıylap, beri karap külüp</i> ... toguzdap mal aydattı. (s. 14) (Kırgızlar... bu tarafa bakıp ağlayıp, o tarafa bakıp gülerək... her hayvandan	arı karap ıylap, beri karap kül-	<i>Arı karap ıylap, beri karap külüü</i> : Ötö kıynalıp, özün macburlap, arañdan zorgo özün köndürüp, birook anısın eç bilgızbey, şek aldırıbay degen maanide. (Osmonova, 2001: 51)

dokuzdan gönderdiler.)		(<i>Bu tarafa bakar ağlar, o tarafa bakar güler/Bir gülüp bir ağlamak:</i> Çok zorlanmak, kendini mecbur etmek, zor bela kendini ikna edip alıştırmak, ancak bu yaptığını kimseye bildirmemek, çaktırmamak anlamında.) (Nurmatov, 2008: 96)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Kırgızlar... <i>güle oynaya</i> ... hayvanları dokuzar dokuzar sürüp çıkardılar. (s. 22)	güle oynaya ¹²	<i>güle oynaya</i> : sevinerek, neşe ile. (Türkçe Sözlük, 2005: 806)
44.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Çıyırдыңın <i>ay-künü</i> cetti. (s. 14) (Çıyırдыңın doğum anı geldi.)	ay-künü cet-	<i>Ay-künü cetüü</i> : Töröy turgan mezgili kelüü, törörünö cakın kaluu. (Osmonova, 2001: 29) (<i>Ay günü gelmek</i> : Doğum zamanı yaklaşmak, doğurmaya yakın kalmak)

¹² “arı karap ıylap, beri karap kül-” deyimini çok sıkıntılı, üzücü durumda olup da onu belli etmemeye çalışmak anlamına gelmektedir. Çeviride “güle oynaya” anlamı verilmiştir. “Güle oynaya” deyimini ise “neşeli, sevinerek” anlamları ile açıklanmaktadır. Bu durumda asıl metindeki deyim anlamını karşılamamakla birlikte anlam açısından ters gelmektedir. Bu sebeple çeviri yanlıştır.

Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Çıyırdı'nın <u>doğum anı geldi</u> . (s. 22)	doğum anı gel-	---
45.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Baarı ele <u>kulaktarın türüp</u> turdu. (s. 15) (Hepsi dikkatlice haber bekliyordı.)	kulak tür-	<i>Kulak türü:</i> Kandaydır bir kabardı uguuga kütünüü, akmaloo, abaylap turuu. (Osmonova, 2001: 327) <i>(Kulak dürmek/Kulak kelsilmek:</i> Herhangi bir haberi almak için dikkatlice beklemek, merak etmek, bekleyip durmak.) (Nurmatov, 2008: 480)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Hepsi <u>kulak kabarttılar</u> . (s. 23)	kulak kabart-	<i>kulak kabartmak:</i> belli etmemeye çalışarak dinlemek. (TDK, ADS) <i>kulağı dikilmek:</i> konuşulanları dinlemek için dikkat kesilmek.

		(TDK, ADS)
46.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<p>... kırgızdar <u>töbösü kökkö cete</u> süyünüp atıştı.</p> <p style="text-align: right;">(s. 15)</p> <p>(... Kırgızlar başı göğe ererek seviniyorlardı.)</p>	töbösü kökkö cet-	<p><i>Töbösü kökkö cetüü:</i> Köñülü abdan kötörülüü, ayabay kubanuu, öto irazı boluu, cetine alboo. (Osmonova, 2001: 450)</p> <p><i>(Başı göğe ermek:</i> Çok sevinmek, çok mutlu olmak, çok razı olmak, sevinçten içi kıpır kıpır olmak.)</p> <p style="text-align: right;">(Nurmatov, 2008: 631)</p>
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<p>... Kırgızlar <u>çok sevindiler.</u></p> <p style="text-align: right;">(s. 24)</p>	çok sevin-	<p><i>başu göğe ermek (değmek):</i> beklenmeyen bir mutluluğa ermek. (TDK, ADS)</p>
47.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<p>Oluya çal... <u>közdön kayım boldu.</u></p> <p style="text-align: right;">(s. 16)</p> <p>(İhtiyar evliya... birden yok</p>	közdön kayım bol-	<p><i>Közdön kayım boluu:</i> Tez ele, bir zamatta çok bolo tüşüü, körünböy kaluu. (Osmonova, 2001: 291)</p> <p><i>(Gözden kaybolmak:</i> Tezden,</p>

oldu.)		hemen yok olmak, görünmemek.) (Nurmatov, 2008: 433)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
İhtiyar evliya... <u>gözden</u> <u>kayboldu.</u> (s. 25)	gözden kaybol-	<i>gözden kaybolmak</i> : ortadan çekilmek veya görünmez olmak, kaybolmak. (TDK, ADS)
48. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... Cakıp <u>bel baylap</u> ... cakındarın çoğultup akıldı. (s. 16) (... Cakıp gayrete gelerek... yakınlarını toplayarak danıştı.)	bel bayla-	<i>Bel bayloo</i> : Kayrattanuu, özünö- özü dem berüü, çımırkanuu. (Osmonova, 2001: 94) <i>(Bel bağlamak</i> : Gayret etmek, kendi kendine güç vermek, dayanmak.) (Nurmatov, 2008: 157)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... Cakıp --- ... yakınlarını	--- ¹³	<i>gayrete gelmek</i> : bir işi yapmaya

¹³ “*bel bayla-*” deyiminin çeviri metinde çevirisi veya onun yerine kullanılan her hangi bir sözcük bulunmamaktadır. “Munu sezgen Cakıp bel baylap, ayıldın bilermandarın, cakındarın çoğultup akıldı.”

topalayıp danıştı. (s. 25)		veya bitirmeye özenmek; canlanmak. (TDK, ADS)
49.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Akbalta... <u>uyku betin körböy</u> , tınç albay çapkılap cürdü. (s. 17) (Akbalta... durup dinlenmeden at sürdü.)	uyku betin körbö-	<i>Uyku betin körböö:</i> Takır uktaboo, uktay albay kaluu. (Osmonova, 2001: 459) <i>(Uyku yüzün görmemek:</i> Hiç uyumamak, uyuyamamak.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... o <u>ne uyuyabildi</u> , ne de rahat soluk alabildi. (s. 27)	ne uyuyabil-	<i>göz kırpmamak:</i> uyumamak. (TDK, ADS) <i>göz yummamak:</i> uyumamak. (TDK, ADS)
50.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... manguldar... <u>içine it ölüp</u>	içine it öl-	<i>İçine it ölüü:</i> Biröönün iygiligin körö albay, astırtan, tımızın

(Bunun farkına varan Cakıp **gayrete gelerek** avulun ileri gelenlerini, yakınlarını toplayıp danıştı.)
“Bunun farkına varan Cakıp, --- avulun ileri gelenlerini, yakınlarını toplayıp danıştı.” Fakat bu deyim anlam açısından yakın deyimler Türkiye Türkçesinde bulunmaktadır.

aylına ketiştı. (s. 17) (... Mangullar... kötü niyetle avullarına döndüler.)		kastık kılúu, al cönündö aram oydo cürüü. (Osmonova, 2001: 219) (<i>İçine it ölmek/Kıskançlıktan çatlamak</i> : Birinin başarısını göremeyip alttan alta, gizlice düşmanlık etmek, onun hakkında kötülük taslamak.) (Nurmatov, 2088: 333)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... Moğollar... <i>kötü niyetle</i> avlularına döndüler. (s. 27)	kötü niyetle	---
51.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Manas ak böbök <i>baltır beşik</i> kezinde ıy degendi bilbedi... (s. 17) (Manas küçük çocuk halinde bile ağlamayı bilmedi.)	baltır beşik	<i>Baltır beşik</i> : Caş, ösüp cetile elek, eç nerseni tüşünö elek, madıra baş. (Osmonova, 2001: 71) (<i>Baldır beşik/Ele gelmek (Bebek için)</i>): Genç, daha büyümemiş, hiçbir şeyi düşünmeyen, çoluk çocuk.) (Nurmatov, 2008: 125)
Türkiye Türkçesi		

Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Manas <i>bebekliğinde</i> ağlamayı bilmiyordu... (s. 28)	bebekliğinde	---
52. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Manas... <i>uy betin körbödü...</i> (s. 18) (Manas... eve gelmedi.)	üy betin körbö-	<i>Üy betin körböö:</i> Üygö coloboo, üyündö boldoo, köbünçö üydön sırtkarı cakta boluu. (Osmonova, 2001: 467) <i>(Ev yüzünü görmemek:</i> Eve gelmemek, evinde olamamak, genelde evden dışarıda olmak.) (Nurmatov, 2008: 652)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<i>Ev yüzünü görmedi...</i> (s. 29)	ev yüzü görme-	<i>(bir şey) yüzü görmemek:</i> ...-den yoksun olmak, uzak bulunmak. (TDK, ADS)
53. Kırgız Türkçesi		

Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Manas... <u>er cetse</u> da... (s. 18) (Manas... delikanlı olsa bile...)	er cet-	<i>Er cetüü</i> : Çoñoyuu, boy cetip azamat boluu, baralina cetüü. (Osmonova, 2001: 510) <i>(Delikanlı olmak</i> : Büyüme, ergenlik çağına gelip delikanlı olmak.) (Nurmatov, 2008: 704)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Manas... <u>erkeklik çağına</u> <u>erince</u> ... (s. 29)	erkeklik çağına er-	---
54. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
“Çakıp baydın calgızı pendede çok <u>erke taltañ</u> ” – dep... eç kimisi aga teñelbedi. (s. 18) (“Çakıp Bayın yalnız şımarık” – diye herkes onu alttan alırdı .)	erke taltañ	<i>Erke taltañ</i> : Obu çok, cönü çok, eñ ele epsiz erke. (Osmonova, 2001: 510) <i>(Şımarık</i> : Hiç uslanmayan şımarık.) (Nurmatov, 2008: 705)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı

“Çakıp Bayın bir tanesi <i>laf dinlemez, şımarık</i> ” – diye hiç kimse karşısına çıkamazdı. (s. 29)	laf dinlemez şımarık	<i>ele avuca sığmamak</i> : söz dinlememek, baskı altına alınmamak, zapt edilememek. (TDK, ADS)
55. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>terisin sıyrıp</i> , tirseginen ileli... (s. 18) (... derisin sıyrıp dirseğinden asalım ...)	terisin sıyrı-	<i>Terisin teskeri sıyrıu</i> : Katuu korduk körsötüp cazaloo, sazayın koluna berüü, birdi körsötüü. (Osmonova, 2001: 440) (<i>Derisin ters sıyırmaq/Derisini yüzmek</i> : Çok ağır cezalandırmak, derisini eline vermek, haddini bildirmek.) (Nurmatov, 2008: 618)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>derisini yüzüp</i> gözünü oyacak!... (s. 29)	derisini yüz-	<i>derisini yüzmek</i> : işkence ederek öldürmek. (TDK, ADS)
56. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı

... <i>tirseğinen ileli</i> ... (s. 18) (...dirseğinden asalım...)	tirseğinen il-	<i>Tirseğinen ilüü</i> : Katuu cazaloo, korduk körsötüü. (Osmonova, 2001: 446) <i>(Dirseğinden asmak/Bacağından asmak</i> : Çok ağır cezalamak, eziyet etmek.) (Nurmatov, 2008: 626)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>gözünü oyacak</i> ... (s. 29)	gözünü oy-	<i>gözünü (gözlerini) oymak</i> : çok kötülük etmek. (TDK, ADS)
57. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>ıçmekeyi içinde</i> bolgon Akbalta. (s. 18) (... mahareti içinde olan Akbalta)	ıçmekeyi içinde	<i>İçmekeyi içinde</i> : Kılık coruktarı, bolgon önörlörü içinde katıluu, kılğan işteri, oy-pikiri kupuya. (Osmonova, 2001: 225) <i>(Mahareti içinde/İçinde saklı olmak</i> : Huyu, olan hünlerleri içinde saklı, yaptığı işler, düşüncesi saklı.) (Nurmatov, 2008: 341)
Türkiye Türkçesi		

Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <u>sırrı içinde saklayan</u> Akbalta. (s. 30)	sırrı içinde saklayan	---
58.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... kalmak <u>közdön daldoo</u> bolsun... (s. 19) (... Kalmuk gözünden uzak olsun...)	közdön daldoo bol-	<i>Közdön daldoo boluu:</i> Caşırınuu, körünböy, bilinbey kaluu, baykalboo. (Osmonova, 2001: 291) (<i>Gözden uzaklaşmak:</i> Saklanmak, gözükmeyip bilinmemek, fark edilmemek.) (Nurmatov, 2008: 433)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... Kalmukların <u>gözünden</u> <u>uzak</u> dursun... (s. 30)	gözden uzak	<i>gözden ırak (olmak):</i> çok uzakta (olmak). (Saraçbaşı, 2010: 519)
59.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... Süt-Köl degen <u>alakanga</u>	alakanga	<i>Alakanga salganday:</i> Dapdaana,

<i>salganday</i> muzdak... kölgö... alıp bardı. (s. 20) (... Süt-Göl adlı her yerden görünen, etrafı açık soğuk... göle... götürdü.)	salganday	açık-aykın, belgilü. (Osmonova, 2001: 39) <i>(Gün gibi; Avuca içi gibi:</i> Apaçık, besbelli, belli.) (Nurmatov, 2008: 75)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... Süt-köl denen --- suyu çok soğuk olan... göle... götürdü. (s. 33)	---	---
60.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>dit koyup</i> ... Oşpurudun aytkandarm... tak atkardı. (s. 20) (...gönlünü koyup... Oşpur'un dediklerin... yerine getirdi)	dit koy-	<i>Ditin koyuu:</i> Bir nersege abdan berilü, çındap köñülün saluu. (Osmonova, 2001: 39) <i>(Yüreğini ortaya koymak:</i> Bir şeye kendini çok vermek, gerçekten gönlünü vermek.) (Nurmatov, 2008: 210)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki

		Kullanımı
<i>Dikkatiyle...</i> Oşpur'un söylediklerini yerine getiriyordu. (s. 33)	dikkatle	---
61.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<i>...can dilin taştap</i> Oşpurdun aytkandarm... tak aktardı. (s. 20) (... tüm ihlası ile Oşpur'un dediklerin... yerine getiriyordu.)	can dilin taştap -	<i>Can-dili menen:</i> Çın ıklası menen, berilip, intaasın koyup, büt mümkünçülüğü menen. (Osmonova, 2001: 145) (<i>Can dili ile/Canı gönülden:</i> Tüm ihlası ile, tüm samimiyetiyle, tüm imkanlarıyla.) (Nurmatov, 2008: 230)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<i>... can başla</i> Oşpur'un söylediklerini... yerine getiriyordu. (s. 33)	canla başla	<i>canla başla:</i> hiçbir özveriden kaçınmayarak, bütün yorgunluklara katlanarak, var gücü ile. (Aksoy, 1995: 677)
62.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı

... <i>boz ulan</i> bolup ıga keldi. (s. 20) (... genç oğlan oldu.)	boz ulan	<i>Boz ulan</i> : Ayal ala elek caş cigit. (Osmonova, 2001: 111) (<i>Boz oğlan/Bekar</i> : Daha evlenmemiş, genç yiğit.) (Nurmatov, 2008: 182)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>boz</i> bir <i>oğlan</i> olmuştu. (s. 33)	boz oğlan	---
63. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>opol toodoy</i> körünüp. (s. 21) (...kocaman görünüp.)	opol toodoy	<i>Opol toodoy</i> : Abdan zor, ötü çoñ. (Osmonova, 2001: 392) (<i>Opol dağ gibi</i> : Kocaman, çok büyük.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>Opol dağ gibi</i> gözüküyordu. (s. 35)	opol dağ gibi	

64.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... Oşpurdun <u>sanaası sanga bölündü.</u> (s. 21) (... Oşpur düşüncelere daldı.)	sanaası sanga bölün-	<i>Sanaası sanga bölünüü:</i> Kandaydır bir nesre cönündö katuu oylonuu, oylonup tınçsızdana berüü. (Osmonova, 2001: 413) <i>(Düşüncesi sayısız bölünmek/Aklına takılmak: Bir şey hakkında çok düşünmek, aklına bin bir türlü şey gelmek.)</i> (Nurmatov, 2008: 583)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <u>düşündü.</u> (s. 36)	düşün-	<i>düşünceye dalmak:</i> derin derin düşünmek. (TDK, ADS)
65.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
- Manas, <u>oñ kulagiñ menen da, sol kulagiñ menen da uk.</u> (s. 22)	oñ kulagiñ menen da, sol kulagiñ menen da uk	<i>Oñ kulagin menen da, sol kulagiñ menen da uk:</i> Abdan kunt koyup uk, esiñden ıgarba, eç kaçıan unuıpa degen maanide.

(-Manas, çok dikkatli dinle.)		(Osmonova, 2001: 377) (<i>Sağ kulağınla da, sol kulağınla da dinle/Kulağına küpe olsun: Çok dikkatli dinle, aklından çıkarma, hiçbir zaman unutma anlamında.</i>) (Nurmatov, 2008: 542)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Manas <i>sağ kulağınla da, sol kulağınla da dinle.</i> (s. 38)	sağ kulağınla da, sol kulağınla da dinle	<i>kulak kesilmek:</i> büyük bir dikkatle dinlemek. (TDK, ADS)
66.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
-Çoñoydun, <i>es kirdi.</i> (s. 24) (-Büyüdün, akıllandın)	es kir-	<i>Es toktotuu:</i> Akıl-eske kirip, çoñoyup ar nerselerge tüşinö baştoo. (Osmonova, 2001: 511) (<i>Aklı ermek:</i> Aklı başı büyüyüp her şeyi anlamaya başlamak.) (Nurmatov, 2008: 706)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı

-Büyüdün, akıllandını. (s. 40)	akıllan-	<i>aklı ermek</i> : akılcı olgunlaşmak. (TDK, ADS)
67.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>cürögüm tızıldayt.</i> (s. 24) (...yüreğim sızlar.)	cürögü tızıl-da-	<i>Cürögü sızdoo</i> : Abdan katuu kaygıruu, kapa boluu, kaygıga batuu, keyüü. (Osmonova, 2001: 190) (<i>Yüreği sızlamak</i> : Aşırı kaygılanmak, üzülme, kederlenmek, mütessir olmak.) (Nurmatov, 2008: 296)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
--- (s. 40)	--- ¹⁴	<i>yüreği sızlamak</i> : çok acımak, çok üzülme. (TDK, ADS)
68.		
Kırgız Türkçesi		

¹⁴ Asıl metinde “*cürögü tızıl-da-*” deyimini geçen cümle çeviride bırakılmıştır. “... Ata baba tarihi ulam kiyinkige amanat. *Aytmak tügöl estesem cürögüm tızıldayt. Emi, maga oor bolso da, saga aytkandan kiyin ceñildene tüşörmün...* Kulak salıp ugup tur, col kışkarsın. Senin sıymıktanar, maktanar eliñ bar.” (Babalar tarihi nesilden nesle emanettir. Dile getirmek burada kalsın hatırlasam **yüreğim sızlıyor**. Şimdi bana ne kadar ağır olsa da sana anlattıktan sonra belki içim rahatlar... Kulak dikerek dinle, yol da kısalsın. Senin gururlanacak, övünecek halkın var.) Çeviri metinde ise “... Atalarımızın geçmişi nesilden nesle emanettir. ---. ---. ---. Senin övünebileceğin, gurur duyabileceğin bir halkın var.” Görüldüğü gibi asıl metinde, deyim geçen cümle içte olmakla, altın çizdiklerimiz cümlelerin yeri çeviride boştur.

Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>cürögü tüştü.</i> (s. 25) (... ödü koptu.)	cürögü tüş-	<i>Cürögü tüşüü:</i> Abdan katuu korku, ayabay esi çıgıp kaluu. (Osmonova, 2001: 191) (<i>Yüreği düşmek:</i> Çok korkmak, akli çıkmak.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>çok korktu.</i> (s. 43)	çok kork-	<i>ödü kopmak (patlamak):</i> çok korkmak. (TDK, ADS)
69.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Cılkıñ menen <i>cılas bol...</i> (s. 25) (Atlarınla yok ol...)	cılas bol-	<i>Cılas boluu:</i> Ordu tübü menen cok boluu, coyuluu, cogoluu. (Osmonova, 2001: 198) (<i>Geriye eser kalmamak:</i> Tümünden yok olmak, dağılmak, kaybolmak.) (Nurmatov, 2008: 306)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı

Atalarıyla beraber <u>soyun</u> <u>kurusun...</u> (s. 43)	soyu kuru ¹⁵	<i>nesli tükenmek</i> : bitmek, tamamen yok olmak, ortadan kalkmak. (TDK, ADS) <i>yitip gitmek</i> : görünmez olmak, ortadan kalkmak. (TDK, ADS) <i>yok olmak</i> : ortadan kalkmak, kaybolmak; varlığı sona ermek. (TDK, ADS)
70.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Çıyırdı kuuragırdın <u>küybögön ceri kül bolup,</u> oçokko tüşkön çımınday çırkırıp turdu. (s. 25) (Çıyırdı zavallının içi kan ağlayıp ateşe düşmüş sinek gibi kıvranıyordu.)	küybögönü kül bol-	<i>Küybögönü ceri kül boluu</i> : Abdan ızalanuu, kıcırı kaynoo, canı kaşayıp kapa boluu, terigüü. (Osmonova, 2001: 335) (<i>Yanmayan yeri kül olmak</i> : Onuruna yedirememek, sinirlenmek, öfkelenerek üzülmek, gücenmek.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki

¹⁵ Kaynak metinde “tümünden yok olmak, dağılmak” anlamlarına gelen “*cılas bol-*” deyimini geçen cümlede hata çeviri bulunmaktadır. Asıl metinde “Manastan bölök kimiñ bar? **Cılkıñ** menen cılas bol, anı emnege ayadıñ?” (Manas’tan başka kimin var? **Atlarımla** yok ol, onları niye esirgedin?) kısmı çeviride “Senin Manas’tan başka kimin var? **Atalarımla** beraber soyun kurusun, onları niye böyle esirgiyorsun?” olarak çevrilmiştir. Burada fark edildiği gibi asıl metinde “cılkı” (atlar) çeviride “ata” olarak karşımıza çıkmaktadır. Belki bu sebeple de asıl metindeki “yok olmak” anlamındaki deyimden karşılığı olarak “soyu kurumak” karşılığı tercih edilmiştir. Oysa asıl metinde soyu, babaları ile ilgili söz olmamıştır. Bunun yerine “yitip gitmek”, “yok olmak” deyimleri kullanılabilirdi.

		Kullanımı
Çıyırđı'nın <i>dünyası karadı</i> , ateşe düşen sinek gibi kıvranıyordu. (s. 43)	dünyası karar-	<i>dünya başına dar olmak (gelmek)</i> : çok sıkılmak, büyük bir çaresizlik içinde kalmak. (TDK, ADS)
71. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Bu kıbir etken pendede Çıyırđıday karıganda tapkan calgızınan suuk kabar ugup, ümütü <i>taş kaap</i> , canı cançılıp turgan keybir kempir bar boldu beken?! (s. 25) (Bu aciz kullar arasında Çıyırđı gibi yaşlandığında edindiği biricik oğlundan kötü haber alıp, umudu kırılıp, canı kıvranan zavallı kadın var mıdır?!)	taş kap-	<i>Taş kabuu</i> : Maksatına, tileğine cetpey kaluu, işi oñunan çıkpoo, oylogon oyu, ümütü oyron boluu. (Osmonova, 2001: 436) <i>(Taş kapmak/Hayal kırıklığına uğramak</i> : Hedefine, maksadına ulaşamamak, işi yaver gitmemek, düşündüğü fikri, ümidi boşa gütmek.) (Nurmatov, 2008: 613)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Bu aciz kullar arasında Çıyırđı gibi yaşlandığında sahip olduğu biricik	---	<i>hayal kırıklığına uğramak</i> : çok istenilen veya umulan bir şeyin gerçekleşmemesinden üzüntü

oğlundan kötü haber alıp da - -- __üzülmeyen kadın var mıdır?		duymak. (TDK, ADS)
72. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<i><u>Kirem dese cer katuu, ölöyün dese can tattuu</u></i> bolup turdu. (s. 26) (Çok zor çaresiz durumdaydı.)	kirem dese cer katuu, ölöyün dese can tattuu	<i>Kireyin dese cer katuu, ölöyün dese can tattuu</i> : Turmuşsun ötü tataal abalına uçurap, çaşoodon aşu keçken körünüşkö karata koldonulat. (Osmonova, 2001: 265) (<i>Gireyim derse – yer sert, Öleyim derse – can tatlı</i> : Hayatın zorluklarıyla karşılaşp, hayattan bıkmış bir durum için kullanılır.) (Nurmatov, 2008: 398)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<i><u>Ne yapacağını şaşırmişti.</u></i> (s. 44)	ne yapacağını şaşır-	<i>çaresiz kalmak</i> : çözüm yolu, çıkar yolu bulamamak. (TDK, ADS) <i>canından bezmek (bıkmak veya usanmak)</i> : ölümü göze alacak kadar sıkıntı içinde olmak.

		(TDK, ADS)
73.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>ar kaçandan bir kaçan</i> nark saktap... (s. 26) (... her zaman tabirli olup ...)	ar kaçandan bir kaçan	<i>Ar kaçandan bir kaçan:</i> Ar dayım, dayıma, takay. (Osmonova, 2001: 49) <i>(Her zaman/İki de bir:</i> Her zaman, sürekli, daima.) (Nurmatov, 2008: 93)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<i>Her zaman</i> nazik idi... (s. 44)	her zaman	---
74.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Cakıptın... <i>üröyü uçup</i> kalıptır. (s. 26) (Cakıp'ın... korkudan benzi atmış)	üröyü uç-	<i>Üröyü uçuu:</i> Abdan korkup ketüü, kaltaarıp öñü buzulu, korkunuç basuu. (Osmonova, 2001: 469) <i>(Ödü patlamak:</i> Çok korkmak, korkudan beti benzi atmak, korku

		sarmak.) (Nurmatov, 2008: 655)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Cakıp'ın... korkudan <u>ödü patlamıştı.</u> (s. 45)	ödü patla-	<i>ödü kopmak (patlamak):</i> çok korkmak. (TDK, ADS)
75.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <u>butuna cıgıldı.</u> (s. 27) (...ayaklarına kapandı.)	butuna cıgıl-	<i>Butuna cıgıluu:</i> Calımp calbarıp keçirim suroo, keçirip koy dep ötünüü. (Osmonova, 2001: 122) (<i>Ayağına kapanmak:</i> Yalvarıp yakararak özür dilemek, affet diye rica etmek.) (Nurmatov, 2008: 197)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>ayağına kapandı.</i> (s. 46)	ayağına kapan-	<i>ayağına (ayaklarına) kapanmak:</i> alçalırcasına yalvarmak. (TDK, ADS)
76.		
Kırgız Türkçesi		

Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... kalmakların <u>artınan saya tüşüp</u> kalıptır. (s. 27) (... Kalmukların peşinden düşmüş.)	artınan saya tüş-	<i>Artınan saya tüşüü:</i> Biröögö camandık kılıu, anın işin oñunan çıgarboo, tilegin katırıp öç aluu maksatında katuu añdıp kaluu, kastarın tigüü. (Osmonova, 2001: 50) <i>(Ardından izine düşmek/Peişini bırakmamak:</i> Birine kötülük etmek, onun işine çomak sokmak, umudunu kırıp, intikam alma niyetinde sıkı takibe almak, kin beslemek.) (Nurmatov, 2008: 95)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... Kalmukların <u>peşinden</u> alana <u>çıkmişti.</u> (s. 47)	peşinden çık-	<i>peşini bırakmamak:</i> bir kimseyi veya şeyi izlemekten vazgeçmemek. (TDK, ADS)
77.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... erender <u>opat boldu.</u> (s. 27)	opat bol-	<i>Opat boluu:</i> Oyrondolup çok boluu, kıyroo.

(... erler öldü)		(Osmonova, 2001: 392) (<i>Helâk olmak</i> : Yerle bir olup yok olmak, dağılmak.) (Nurmatov, 2008: 557)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...yiğitler <u>öldüler.</u> (s. 47)	öl-	<i>helak olmak</i> : yok olmak, ölmek. (TDK, ADS)
78.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <u>kep sözgö kelbey...</u> ordonu keçti. (s. 28) (... söz dinlemeden... ordonu geçti.)	kep-sözgö kelbe-	<i>Kep-sözgö kelüü</i> : Cöngö kelüü, cön caydı uguu. (Osmonova, 2001: 262) (<i>Lafa söze gelmek</i> : İkna omak, söz dinlemek.) (Nurmatov, 2008: 394)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <u>söz dinlemeden...</u> karargâhı geçtiler. (s. 49)	söz dinleme-	<i>söz dinle(me)mek (tut(ma)mak)</i> : söylenen bir sözü, verilen bir öğüdü benimse(me)mek,

		davranışlarını bunlara uydur(ma)mak. (Aksoy, 1995: 1044)
79.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... üygö kirip <i>köñül aytıp</i> çığıştı. (s. 28) (...eve girip taziyelerini bildirip çıktılar.)	köñül ayt-	<i>Köñül aytuu:</i> Aza kütkön, ötü kapaluu, kaygılıu adamdın kaygısın bölüşüü, köñülün cubatuu. (Osmonova, 2001: 310) <i>(Gönül söylemek/Baş sağlığı dilemek:</i> Yasta olan, cefalı, kaygılı insanın kaygısını paylaşmak, gönlünü avutmak.) (Nurmatov, 2008: 456)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...evlere girip <i>taziyelerini bildirip</i> çıktılar. (s. 48)	taziyelerin bildir-	<i>baş sağlığı dilemek:</i> ölen bir kimsenin yakınlarını ziyaret ederek ilgi ve yakınlık belirten sözler söylemek. (TDK, ADS)
80.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı

<i>Can sooga...</i> (s. 29) (Canımızı bağışlayın...)	can sooga	<i>Can sooga</i> : Ölümdön aman alıp kaluunu surangan ötünüç, abdan ötünüü menen surangan söz. (Osmonova, 2001: 146) (<i>Can sadaka/Aman dilemek</i> : Ölümden sağ kalmak için yalvarmak, çok rica ile söylenen söz.) (Nurmatov, 2008: 232)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<i>Canımızı bağışlayın...</i> (s. 50)	canını bağışla-	<i>canını bağışlamak</i> : öldürülmesi gerekirken vazgeçmek. (TDK, ADS)
81.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>öpkö-boorun çaap</i> bal tilge salıştı. (s. 29) (... yalvarıp yakarıp dillerinden bal döktüler.)	öpkö-boorun çap-	<i>Öpkö-cürögün çabuu</i> : Abdan cakşı körüp, aylanıp-kagılıp, calınıp-calbarıp, meerimdüü mamile casoo. (Osmonova, 2001: 407) (<i>Akciğer-kalbin vurmak</i> : Çok sevip, etrafında dönüp, yalvarıp yakarıp, merhametli davranmak.)

Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... --- ağızlarından bal akıttılar. (s. 50)	---	<i>eteğine düşmek (sarılmak):</i> yalvarıp yakarmak. (TDK, ADS) <i>yalvar yakar olmak:</i> çok yalvarmak. (TDK, ADS)
82.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...sarttar... <u>bal tilin tögüştü.</u> (s. 29) (...Şartlar... dillerinden bal döktüler.)	bal tilin tök-	<i>Bal til:</i> Adamdı özünö tarta, kızıkıra cımalap ayılğan, mandırıp köyütkön ötü çeber, cılma, sılık söz. (Osmonova, 2001: 69) <i>(Bal til/Tatlı dil:</i> İnsanı kendine çeken, meraklandırarak konuşulan, inandırıcı özelliği fazla olan, tatlı söz.) (Nurmatov, 2008: 122)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Şartlar... <u>ağızlarından bal akıttılar.</u> (s. 51)	ağzından bal ak-	<i>dil (diller) dökmek:</i> kandırmak, inandırmak veya yararlanmak

		için tatlı sözler söylemek. (TDK, ADS)
83.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... şarttar... <i>kol kuuşurup</i> turup aytıp beriştı. (s. 29) (... Şartlar... baş eğerek bildiklerini söylediler.)	kol kuuşur-	<i>Kol kuuşuruu</i> : Baş iyüü, bağınuu. (Osmonova, 2008: 272) (<i>Kol kavuşturmak</i> : Baş eğmek, teslim olmak.) (Nurmatov, 2008: 407)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... Şartlar <i>ellerini</i> <i>kavuşturarak</i> sırlarını söylediler. (s. 50)	ellerini kavuştur- ¹⁶	<i>baş eğmek</i> : direnmekten vazgeçip buyruk altına girmek. (TDK, ADS)
84.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... cüz kalmak çerüüsünün	başın cut-	<i>Başın cedi / Başın cutuu</i> : Çok

¹⁶ Asıl metinde “*kol kuuşur-*” deyiimi görüldüğü gibi baş eğmek, teslim olmak anlamlarına gelmektedir. Çeviride ise bu deyiime “*ellerini kavuştur-*” anlamı verilmiştir. Burada yazar asıl metindeki deyiimi deyim olarak değil, deyiimin kurucu sözcüklerini direk sözcük sözcüğe çevirmiştir. Bundan dolayı asıl metindeki deyiimin anlamı çeviride kaybolmuş.

<i>başın cuttu.</i> (s. 29) (... yüz Kalmuk askerin yok etti.)		kıldı, közün tazaladı, öltürdü, ömürün kırktı. (Osmonova, 2001: 88)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...yüz Kalmuk askerinin <i>başını yedi.</i> (s. 50)	başını ye- ¹⁷	<i>(birinin) başını yemek:</i> güç duruma düşmesine yol açmak. (TDK, ADS) <i>Kökü kazanmak:</i> Bir daha ortaya çıkamayacak biçimde yok edilmek. (TDK, ADS)
85. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Aykırığı <i>taş cardı.</i> (s. 29) (Bağırmasından gök inledi.)	taş car-	<i>Taş caruu:</i> Abdan katuu, açuu uguluu (ün, dobuş, cb. karata). (Osmonova, 2001: 436) <i>(Taş yarmak:</i> Çok sert acı bir şekilde duyulmak (ses, gürültü vb. hakkında).) (Nurmatov, 2008: 613)

¹⁷ Kırgız Türkçesinde “başın cut-” deyimi görüldüğü gibi “öldürmek, yok etmek” anlamına gelmektedir. Bu deyimi çeviride aynı yapıda olan fakat “güç duruma düşmesine yol açmak” anlamına gelen Türkiye Türkçesindeki “başını ye-” deyimi kullanılmıştır. Fakat iki deyim yapıları aynı olduğu halde anlam açısından biri birini tam karşılamamaktalar. Bunun yerine “kökünü kazımak” deyimi kullanılabilir.

Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Bağırmasından <i>gök inledi.</i> (s. 51)	gök inle-	<i>yeri göğü inletmek</i> : çok şiddetli, güçlü bir sesi her yerden duymak. (TDK, GTS)
86.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... Manastı <i>tirseginen ilgile.</i> (s. 29) (... Manasa eziyet edin.)	tirseginen il-	<i>Tirseginen ilüü</i> : Katuu cazaloo, korduk körsötüü. (Osmonova, 2001: 446) <i>(Dirseğinden asmak/Bacağından asmak</i> : Çok ağır cezalandırmak, eziyet etmek.) (Nurmatov, 2008: 626)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...Manası <i>öldürün...</i> (s. 51)	öldür- ¹⁸	<i>derisini yüzmek</i> : işkence ederek öldürmek. (TDK, ADS)

¹⁸ “*Tirseginen il-*” deyimini Kırgız Türkçesinde “birisini cezalandırmak, eziyet etmek” anlamlarını yüklenmektedir. Bu deyim geçen çeviri cümlede karşılığı olarak “*öldür-*” eylemi kullanılmıştır. Genel bakılınca bu eylemin de kullanılması anlatmada bir bozukluk yaratmamaktadır. Asıl metinde bu deyim geçen cümlenin genel anlamına uyuşmaktadır. Fakat bunun yanında aynı anlamda Türkiye Türkçesinde deyimler de çok bulunmaktadır.

		<p><i>beynini dağıtmak</i>: öldürmek. (TDK, ADS)</p> <p><i>can yakmak</i>: zulmetmek, eziyet etmek. (TDK, ADS)</p>
87.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<p><i>Tübümö</i> emi <i>cettiñ</i>... (s. 29) (Zor duruma bıraktın ...)</p>	tübünö cet-	<p><i>Tübünö cetüü</i>: Kıyın abalga duuşar kılıu, camandık kılıu, kırsıkka uçuraşına, kızmattan tüşüşünö, uyat boluşuna cb. sebepçi boluu.</p> <p>(Osmonova, 2008: 255)</p> <p>(<i>Dibine yetmek/Kökünü kazımak</i>: Zor duruma bırakmak, kötülük etmek, belaya bulaşmasına, makamından ayrılmasına, rezil olmasına sebep olmak.) (Nurmatov, 2008: 638)</p>
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<p>Şimdi <i>başımı yedin</i>. (s. 51)</p>	başını ye-	<p>(<i>birinin</i>) <i>başını yemek</i>: güç duruma düşmesine yol açmak. (TDK, ADS)</p>
88.		

Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<i>Tukumubuzdu kurut kılát.</i> (s. 29) (Soyumuzu yok edecek.)	tukum kurut kıl-	<i>Tukum kurut kılúú:</i> Ukum tukumunan, ürön butağınan birdi da kaltırboo, cok kılúú, coyup ciberüü. (Osmonova, 2001: 453) <i>(Soykırım yapmak:</i> Neslinden, soyundan hiçbirini bırakmamak, yok etmek, tamamen ortadan kaldırmak.) (Nurmatov, 2008: 636)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
---	---	
89.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...Çakıp <i>kan buuganday</i> toktodu. (s. 30) (...Çakıp hemen durdu.)	kan buudanday	<i>Kan buuganday:</i> Tıp ele, daroo ele, oşol zamat, arıdan beri. (Osmonova, 2001: 240) <i>(Kan kesilmiş gibi/Birden bire:</i>

¹⁹ “*Tukumu kurut kıl-*” deyimini geçen cümle çeviride bulunmamaktadır. Asıl metinde: “Hanga tiygen oñboyt. Kalbaga kaldık. *Çalgız men emes kalayık kalkka salakañ tiydi. Tukumubuzdu kurut kılát.* Otuz cıl murun Esenkandın kılıçına çabılıp, Altayga aydalğandı bat ele unutup kaldıñızbı?” – “Han’a dokunan iyilik görmez. Başımız derde girdi. ---. ---. Otuz yıl önce Esen Han’ın kılıcıyla Altay’a sürüldüğümüzü nasıl çabuk unuttun.”

		Aniden, hemen, o an, bar an evvel.) (Nurmatov, 2008: 363)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... Cakıp, <i>kan çekilmiş gibi birden bire</i> durdu. (s. 51)	kan çekilmiş gibi birden bire	
90.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>kara başım</i> kancığada... (s.30) (...yalnız başım de)	kara başı	<i>Kara başı</i> : Calgız özü, ceke özü, özü gana. (Osmonova, 2001: 247) <i>(Kara başı / Yalnız başı</i> : Yalnız kendisi, bir tek kendisi, tek başına.) (Nurmatov, 2008: 373)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>karabaşım</i> eğerin terkisindedir. (s. 53)	karabaş	
91.		
Kırgız Türkçesi		

Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<p>... kara başım kancığada dep <i>bel baylap</i> colgo attandı.</p> <p>(s. 30)</p> <p>(... yalnız başım eğerin terkisinde diye gayret edip yola çıktı.)</p>	bel bayla-	<p><i>Bel bayloo</i>: Kayrattanuu, özünö-özü dem berüü, çımırkanuu.</p> <p>(Osmonova, 2001: 94)</p> <p>(<i>Bel bağlamak</i>: Gayret etmek, kendi kendine güç vermek, dayanmak.)</p> <p>(Nurmatov, 2008: 157)</p>
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<p>... karabaşım eğerin terkisindedir diye <i>belini bağlayıp</i> yola koyuldu.</p> <p>(s. 53)</p>	bel bağla- ²⁰	<p><i>bel bağlamak</i>: birisinin kendisine yardımcı olacağına inanmak, güvenmek. (TDK, ADS)</p> <p><i>gayret göstermek</i>: çaba harcamak, başarmak için çalışmak. (TDK, ADS)</p>
92.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>çımınday candın</i> emnesin	çımınday can	<i>Çımın can</i> : Kiçinekey, az ele

²⁰ Kırgız Türkçesinde “*bel bayla-*” deyiminin iki anlamı bulunmaktadır. Birincisi, bu metinde geçtiği, “kendi “kendine moral vermek, gayret etmek” anlamıdır. İkincisi, “birisine güvenmek, sırtın dayamak” anlamıdır. Asıl metinde birinci, “kendi kendine moral vermek” anlamında kullanılmıştır. Türkiye Türkçesinde de bu deyim aynı yapıda bulunmaktadır. Fakat sadece bir anlamda, başka birisine güvenmek, başka birisinin yardım edebileceğine inanmak anlamında kullanılmakta olup belli bir törenden (Bahadınlı, 1971: 19) geçmiş deyimdir Bu sebeple asıl metindeki deyim ile çevirideki karşılığı anlam açısından tam örtüşmemektedir denilebilir. Bunun yerine “*gayret göster-*” deyimim kullanılabilir.

ayayın... (s. 30) (...sinek kadar canın neyini esirgeyeyim ...)		cerde turgan tirüülük. (Osmonova, 2001: 485) (<i>Sinek canlı/Kuş kadar canı olmak</i> : Küçücük, çok az duran canlılık.) (Nurmatov, 2008: 676)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>sinek kadar kalan canın</i> neyini esirgeyeyim. (s. 53)	sinek kadar kalan can	<i>kuş kadar canı olmak</i> : küçük, cılız, güçsüz bir yaratık olmak. (Türkçe Sözlük, 1988: 937)
93. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Eki kün <i>naar albay</i> ... (s. 30) (İki gün hiçbir şey yemeden ...)	naar alba-	<i>Naar alboo</i> : Tamak içpöö, eç nesre ceböö, ooz tiyböö. (Osmonova, 2001: 370) (<i>Yemek almamak</i> : Yemek yememek, hiçbir şey yememek, tadına bile bakmamak.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı

İki gün <u>hiçbir şey yemeden...</u> (s. 53)	hiçbir şey yeme-	(bir şeyi) ağzına sürmemek: herhangi bir yiyeceği veya içeceği hiç yememek veya içmemek. (TDK, ADS)
94.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <u>baltır eti tolo elegendi</u> karmap cogot. (s. 31) (... daha küçük iken tutuklayıp yok et.)	baltır eti tolo elek	<i>Baltır eti toluu</i> : Erezege cetüü, boy tartıp çoñoyuu, er cetip, baralına kelüü, küçkö toluu. (Osmonova, 2001: 71) (<i>Baldır eti dolmak</i> : Delikanlı olmak, boy atmak, gücüne dolmak.) (Nurmatov, 2001: 125)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <u>küçükken</u> yakalayıp yok et. (s. 54)	küçükken	
95.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı

... <u>çay kaynamça</u> oturdu. (s. 31) (... biraz oturdu.)	çay kaynamça	<i>Çay kaynamça:</i> Ançalık köp emes ubakit. (Osmonova, 2001: 472) <i>(Çay kaynamlık (zaman):</i> Çok değil, uzun bir zaman değil.) (Nurmatov, 2008: 657)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <u>bir süre</u> oturdular. (s. 54)	bir süre	---
96. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... cürögüm <u>elep celep bolup</u> ... tüşümö da kirdüñ. (s. 31) (... yereğim endişelenip... rüyama da girdin.)	elep-celep bol-	<i>Elep-celep boluu / Cürögü elep-celep boluu:</i> Toktono albay tınçı ketüü (köbünçö kubanıp tolkundangan ce kandaydır bir korkunuçtu sezgendey kooptongon uçurlarga karata aytilat) (Osmonova, 2001: 191) <i>(Yüreği endişe ile çarpmak:</i> Kendini tutamayıp, rahatı kaçmak (genelde sevindiğinde veya bir çeşit tehlikeyi hissetmiş gibi endişeli durumlar için kullanılır.)

		(Nurmatov, 2008: 298)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>perişan oldum</i> , ... rüyama girdin. (s. 55)	perişan ol-	<i>perişan olmak</i> : dağılmak, düzeni bozulmak. (TDK, GTS) <i>yüreği çarpmak</i> : merak, kaygı, korku, heyecan vb. duygularla tedirgin olmak, huzursuz olmak. (TDK, ADS)
97.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>carptarın cazışıp</i> ... aytarga söz tappay turuştu. (s. 31) (... neşeleri yerine gelip... konuşmaya söz bulamayıp durdular.)	carp caz-	<i>Carpı cazıluu</i> : Köñülü kötörlüü, kabagı açılıu, mañdayı carılıp, öto caydarı abalda boluu. (Osmonova, 2001: 159) <i>(Neşesi yerine gelmek</i> : Gönlü hoş olmak, yüzü gülmek, şen şakrak olmak.) (Nurmatov, 2008: 247)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<i>Sevindiler</i> ... söylemeye söz	sevin-	<i>keyfi gelmek</i> : neşelenmek.

bulamadılar. (s. 55)		(TDK, ADS)
98.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Cerinen <u>cürögüñdün üşün aldırğan</u> ekensin. (s. 32) (İyice korkutulmuşsun.)	cürögünün üşün al-	<i>Cürögünün sarı suusun aluu / Cürögünün üşün aluu:</i> Birotolo korkutup köz karandı kılıp aluu, kayratın kaçıruu, mizin maytaruu, dayıma korkup, çoçulap turganday abalga keltirüü. (Osmonova, 2001: 195) <i>(Yüreğinin sarı suyunu almak/Ödünü patlatmak:</i> İyice korkutarak baş eğdirmek, gücünü yok etmek, baş kaldırtmamak, her zaman korkuyla hazır durumda bekler duruma getirmek.) (Nurmatov, 2008: 302)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<u>Yüreğın sökülüp alınmış gibi.</u> (s. 55)	yüreği sökülüp alın-	
99.		
Kırgız Türkçesi		

Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<i>Sazayın koluna bereyin</i> – dedi Manas. (s. 32) (Cezasını vereyim – dedi Manas.)	sazayın koluna ber-	<i>Sazayın koluna berüü / Adebın koluna berüü:</i> Kandaydır bir kılımlı, künöösü, cañılıştığı üçün katuu cazaloo, körgülüktü körsötüü, tekse saluu, akesin taanıtuu. (Osmonova, 2001: 24) (<i>Edebini eline vermek/Dersini vermek:</i> Bir suçu günahı, yanlış için sert bir şekilde cezalandırmak, canına okumak, yola getirmek, anasını ağlatmak.) (Nurmatov, 2008: 49)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<i>Cezasını vereyim</i> – dedi Manas. (s. 55)	cezasını ver-	<i>cezasını vermek:</i> cezalandırmak. (TDK, GTS)
100.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<i>Alar cemin cedirbegen</i> çatak nemeler. (s. 32) (Onlar hakkını yedirmeyen belâlı birileri.)	cemin cedirbe-	<i>Cemin cedirböö:</i> Biröögö aldatıp iyböö, ceñilip kalbay öz ukugun, öz namısın talaşıp teñtaylaşkanday kudureti boluu. (Osmonova, 2001: 163)

		(<i>Ekmeğini yedirmemek/Ekmeğini kaptırmamak:</i> Birisine aldanmamak, yenilmeyip kendi hakkını, kendi namusunu koruyacak güce sahip olmak) (Nurmatov, 2008: 256)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Onlar <i>çöpünü yedirmeyen</i> kötü insanlardır... (s. 56)	çöpünü yedirme-	---
101. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>şaabayı suup</i> kazanakka kayttı. (s. 33) (... <i>şevki</i> soğuyarak askerlerin sırasına döndü.)	şaabayı suu-	<i>Şaabayı suu:</i> Şağı sınıu, köñülü kaluu, desi kaytıp, tartına tüşüü, sınıp kaluu. (Osmonova, 2001: 490) (<i>Şevki soğumak/Şevki kırılmak:</i> Şevki kırılmak, gönlü soğumak; ilgisi azalıp, çekinmek, kırılmak.) (Nurmatov, 2008: 680)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı

... <i>üzüntülü halde</i> yerine döndü. (s. 58)	üzüntülü halde	<i>şevki kırılmak</i> : isteği, hevesi kalmamak. (TDK, ADS)
102.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>cini</i> köpkö <i>kaynay</i> elek... (...bu kadar sinirlenmemiş...)	cini kayna-	<i>Cini kaynoo</i> : Ayabay açulanuu, tutalanuu, cini kelüü. (Osmonova, 2001: 460) <i>(Cinleri kaynamak/Cinleri başına toplamak</i> : Çok öfkelenmek, sinirlenmek, cinlenmek.) (Nurmatov, 2008: 271)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... bu kadar <i>öfkelenmemişt</i> ...	öfkelen-	<i>cinleri başına toplanmak (üşüşmek)</i> : öfkelenmek. (TDK, ADS)
103.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... Neskara <i>çımınday candan</i> tüñülüp... (s. 34) (...Neskara sinek kadar	çımın can	<i>Çımın can</i> : Kiçinekey, az ele cerde turgan tirüülük. (Osmonova, 2001: 485)

canından geçerek...)		(<i>Sinek canlı/Kuş kadar canı olmak</i> : Küçük, çok zor duran canlılık) (Nurmatov, 2008: 676)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... Neskara <i>sinek kadar canından</i> umudunu kesip... (s. 59)	sinek kadar can	<i>kuş kadar canı olmak</i> : küçük, cılız, güçsüz bir yaratık olmak. (Türkçe Sözlük, 2005: 1268)
104. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Neskara... köp koldu <i>çark aylanıp</i> ... (s. 34) (Neskara... askerleri etrafıca çabuk dönerek...)	çark aylan-	<i>Çark aylanuu / Çark köpölök aylanuu</i> : Abdan tez, öto tezdik menen uçup-küyüp çimirilüü, tegerenüü, çimirik boluu. (Osmonova, 2001: 475) (<i>Çark çevirmek</i> : Çok tez, çok çabukça uçup dönüp durmak, dönmek, etrafında dönmek.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Neskara... askerlerinin	etrafında dolaş-	

<i>etrafında dolaştıktan sonra...</i> (s. 59)		
105. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...er sıyaktuu sayışıp... <i>kert başın</i> ceñip algıla. (s. 34) (yiğitçe savaşarak... yalnız başın yenin.)	kert başı	<i>Kert başı</i> : Calgız özü, ceke özü, özü gana. (Osmonova, 2001: 264) (<i>Yalnız başına</i> : Yalnız kendisi, bir tek kendisi, sadece kendisi) (Nurmatov, 2008: 396)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... yiğitçe savaşarak--- --- yenin. (s. 60)	---	
106. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<i>Başıbızdı iyebiz.</i> (s. 34) (Baş egeceğiz.)	baş iy-	<i>Baş iyüü</i> : Moyun sunu, bağınuu, aytkanına, talabına makul boluu, könüü. (Osmonova, 2001: 76) (<i>Baş eğmek</i> : Boyun eğmek, itaat etmek, dediklerini, isteklerini)

		<p> kabul etmek, razı olmak.)</p> <p> (Nurmatov, 2008: 133)</p>
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<p>Ona <u>tabi oluyoruz.</u> (s. 60)</p>	<p>tabi ol-</p>	<p><i>tabi olmak:</i> birinin kontrolü altına girmek, bir şeye veya bir kimseye bağlı olmak.</p> <p>(TDK, GTS)</p> <p><i>baş eğmek:</i> direnmekten vazgeçip buyruk altına girmek.</p> <p>(TDK, ADS)</p>
107.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<p>... bizdi <u>sözgö çıktı.</u> (s. 34)</p> <p>(... bizi sözde yakaladı.)</p>	<p>sözgö çık-</p>	<p><i>Sözgö cıgılıu:</i> Orunduu aytilgan sözgö ceñilüü, öz kemçiligin moyunga aluu.</p> <p>(Osmonova, 2001: 417)</p> <p>(<i>Söze yıkılmak/Söze yenilmek:</i> Tam zamanında söylenen söze yakalanmak, kendi eksikliğini kabul etmek.)</p> <p>(Nurmatov, 2008: 589)</p>
Türkiye Türkçesi		

Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Bizi <u>aklıyla yendi.</u> (s. 60)	aklıyla yen-	
108.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<u>Ak söz</u> ayttıñ. (s. 34) (Doğru sözü söyledin.)	ak söz	<i>Ak söz:</i> Çındık, çındık kep, calgan emes, tuura. (Osmonova, 2001: 35) <i>(Doğru söz:</i> Gerçek, gerçekçi söz, yalan değil, doğru.) (Nurmatov, 2008: 68)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<u>Doğru söz</u> söyledi... (s. 60)	doğru söz	
109.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... emi <u>közübüzdü açtık.</u> (s. 34) (... şimdi gözümüz açıldı.)	közü açıl-	<i>Közü açılıu:</i> Bir nersege açık, daana tüşünüü, ak-karanı acıratuu, közü cetüü, taanıp bilüü. (Osmonova, 2001: 293) <i>(Gözü açılmak:</i> Bir şeyi açık, net

		olarak anlamak, akla kararı ayırt edebilmek, öğrenmek, tanıyıp bilmek.) (Nurmatov, 2008: 435)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <u>gözümüz açıldı.</u> (s. 60)	gözü açıl-	<i>gözü (gözleri) açılmak:</i> iyiyi kötüyü veya kendisine yarayanı ayırt eder duruma gelmek. (TDK, ADS)
110.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... bir uuç manguldu <u>kanatınarga algıla.</u> (s. 34) (... bir avuç Moğol'u kanatlarınızın altına alınız.)	kanatına al-	<i>Kanatına kalkaloo:</i> Korgoo, cakin körüü, köz salıp cürüü. (Osmonova, 2001: 240) <i>(Kanatının altına almak:</i> Korumak, yakın saymak, göz kulak olmak.) (Nurmatov, 2008: 362)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... bir avuç Moğol'u <u>kanatlarınızın altına alınız.</u>	kanatların altına al-	<i>(birini) kanadı altına almak:</i> korumak, himayesine almak.

(s. 60)		(TDK, ADS)
11. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
“Nege keçikti?” – dep <i>col karadı.</i> (s. 35) (“Niye gecikti?” – diye yolunu gözledi.)	col kara-	<i>Col karoo:</i> Kelse eken dep eñsöö, kelebi dep ümüttönüp zarıga kütüü. (Osmonova, 2001: 176) (<i>Yolunu gözlemek:</i> Gelsin diye istemek, gelecek mi diye dört gözle beklemek.) (Nurmatov, 2008: 274)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
“Niye böyle gecikti” – diye <i>yollara baktı.</i> (s. 62)	yollara bak-	<i>(birinin) yoluna bakmak:</i> beklemek. (TDK, ADS) <i>dört gözle beklemek (bakmak):</i> çok isteyerek veya özleyerek beklemek. (TDK, ADS) <i>yolunu beklemek (gözlemek):</i> gelmesini beklemek. (TDK, ADS)
112. Kırgız Türkçesi		

Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... Manastın <u>katkıırığı taş carıp...</u> (s. 38) (... Manas kahkahayı bastı ...)	katkıırığı taş car-	<i>Katkıırığı taş caruu</i> : Katuu külüü, ötü köñüldüü, köñülü kuunak cürüü. (Osmonova, 2001: 257) (<i>Kahkahası taş yarmak/Kahkaha atmak</i> : Yüksek sesle gülmek, morali iyi, gönlü rahat gezmek.) (Nurmatov, 2008: 386)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... Manas <u>kahkahayı bastı.</u> (s. 66)	kahkahayı bas-	<i>kahkaha</i> (<i>kahkahayı</i>) <i>basmak</i> (<i>koparmak, salıvermek</i>): kendini tutamayıp yüksek sesle gülmek. (TDK, ADS)
113.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <u>üröyü tüşör</u> ele. (s. 39) (... çok korkarlardı.)	üröyü tüş-	<i>Üröyü uçuu</i> : Abdan katuu korkup ketüü, kaltaarıp öñü buzuluu, korkunuç basuu. (Osmonova, 2001: 469) (<i>Ödü patlamak</i> : Çok korkmak, korkudan beti benzi atmak, korku sarmak.)

		(Nurmatov, 2008: 655)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>ödü kopardı.</i> (s. 69)	ödü kop-	<i>Ödü kopmak (patlamak):</i> Ansızın çok korkmak. (Türkçe Sözlük, 2005: 1529)
114.		
Kırgız Türkçesi		
Metnindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
-Emi tabıldı, hanıbiz Cakıp! – dep <i>coon top</i> el ak kiyizdin üstündöğü Cakıptı kötörö baştı. (s. 41) (- Şimdi bulundu, hanımız Cakıp! – diye büyük bir grup insan beyaz keçe üstündeki Cakıp'ı kaldırmaya başladılar)	coon top	<i>Coon top:</i> Bir kıyla, bir dalay, köp. (Osmonova, 2001: 180) <i>(Büyük bir grup: Pek çok, çokça, çok.)</i> (Nurmatov, 2008: 280)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
“Şimdi bulduk, hanımız Cakıp olsun!” diye --- beyaz keçe üzerindeki Cakıp'ı	---	

kaldırmaya kalktılar. (s. 71)		
115.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... bilermendar <u>oy-boygo</u> <u>koyboy</u> ... (s. 41) (... bilgiçler rızalarına bakmadan...)	oy-boygo koybo-	<i>Oy-boyuna koyboo</i> : Akidey asıluu, erkine, makulduguna karaboo. (Osmonova, 2001: 373) <i>(Oyuna-boyuna boyuna</i> <i>birakmamak/Gönlüne</i> <i>birakmamak</i> : Alçı gibi asılmak, keyfine, rızasına bırakmamak.) (Nurmatov, 2008: 538)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... bilgiçler <u>vay</u> <u>vay</u> <u>demelerine bırakmadan</u> ... (s. 72)	vay demelerine bırakma-	
116.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <u>közü açık</u> sınçı... (s. 41) (...çok bilgili eleştirici ...)	közü açık	<i>Közü açık</i> : Köptü bilip, köptü körgön, ar nerseden kabardar,

		<p>sabattuu, blimdüü, danışman.</p> <p>(Osmonova, 2001: 293)</p> <p>(<i>Gönül gözü açık</i>: Çok şeyi yaşayıp, çok şeyi gören, her şeyden haberdar, okuma-yazması var, tahsilli, bilge.)</p> <p>(Nurmatov, 2008: 434)</p>
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>açıkgözlü</i> ... (s. 73)	açıkgözlü ²¹	<i>Gözü açık</i> : Uyanık, becerikli. (Türkçe Sözlük, 2005: 796)
117.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>caaktuuga aldirbas</i> çeçen adam eken. (s. 41) (... laf altında kalmayan cerbeze adammış.)	caaktuuga aldirbas	<i>Caaktuuga cay berbegen</i> : Sözcü aldirbagan, eç kimge söz berbegen, sözdön cıgılıp körbögön. (Osmonova, 2001: 137) (<i>Çeneliye yer vermeyen/Lafın altında kalmamak</i> : Sözde

²¹Kaynak metinde geçen “*közü açık*” deyimini “çok şey bilen, bilge” anlamlarına gelmektedir, başka söyleyişle olumlu sıfat olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat Türkiye Türkçesinde aynı yapıda bulunsa da biraz farklı anlam taşımaktadır. Türkçede “açıkgöz”, “gözü açık” görüldüğü gibi uyanık, becerikli anlamlarına gelmektedir. Bu yüzden asıl metindeki verilmek istenen anlamı çeviride bu karşılığı kullanmakla çeviri eksik kalmış ve yalancı eşdeğerlik söz konusudur.

		yenilmeyen, kimseye laf söyletmeyen, lafın altında kalmayan.) (Nurmatov, 2008: 219)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>hiçbir şeyden çekinmeyen</i> ... adamdı. (s. 73)	hiçbir şeyden çekinmeyen	<i>laf (lakırdı, söz) altında kalmamak</i> : bir kimsenin kendisine dokunan sözüne gereken cevabı vermek. (Aksoy, 1995: 952)
118. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>at boroyun sızırıp</i> ... akırı Bakay erenge coluguptur. (s. 41) (... at üstünde uzak yolu geçip... sonunda Bakay bahadıra rastlamış.)	at boroyun sızır-	<i>At boroyun sızıruu</i> : At arıtıp, uzak col cürüü, eç nersesin kaltırbay cer kızıruu. (Osmonova, 2001: 55) <i>(Atın terini silmek</i> : Atla uzun bir yolculuğa çıkmak, hiçbir yeri bırakmadan her yeri dolaşmak.) (Nurmatov, 2008: 103)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki

		Kullanımı
... <i>at boroyun kazarak...</i> sonunda Bakay'a rastlamıştı. (s. 73)	at boroyun kaz-	
119.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>kulak ugup köz körgön</i> cerdi kızıdır... (s. 41) (... kulak duyan göz gören yeri gezip ...)	kulak ugup köz körgön	<i>Kulak ugup köz körgüs:</i> Abdan alıs, öto alıs, murda körüp- bilbegen, belgisiz. (Osmonova, 2001: 328) (<i>Kulak işiten, göz görmeyen:</i> Çok uzak, önceden görüp bilmeyen, belli olmayan.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>kulağı duyduğu, gözü gördüğü</i> yerleri aralayıp...	kulağı duyduğu, gözü gördüğü	
120.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı

... koşunaları cazgaktap, <u>sözgö könböy</u> turup kalıştı. (s. 43) (... komşular kaçınarak, oyuna gelmediler.)	sözgö könbö-	<i>Sözgö kirböö</i> : Başka biröönün azgıruusuna könbö, biröönün ters taasirine burulup ketpö. (Osmonova, 2001: 418) (<i>Söze girmemek/Söze kanmamak</i> : Başka birinin oyununa gelmemek, başkasının olumsuz etkisine kapılmamak.) (Nurmatov, 2008: 589)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... komşuları <u>başkaldırdılar...</u> (s.75)	düşman olmaktan vazgeçebil ⁻²²	<i>oyuna gel(me)mek</i> : aldatıl(ma)mak. (TDK, ADS)
121. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı

²²Kaynak metindeki deyim geçen cümle ve arkasından gelen cümlede eksik aktarma fark edilmektedir. Kaynak metinde: “Amaldu Esenkan kanattaş turgan türktördü, uygur, kalmaktı buruttarga karay ayabay tukurdu. Manastın küçün, kaarın bilgen koşunalar cazgaktap, *sözgö könböy* turup kalıştı. Orto coldo kamalgan Alooko ölümgö başın saya albay, ce burut menen coolaşpaym dep ayta albay, aña tüşkön ayuday buurakandadı.” (Hileli Esenhan yakın yaşayan Türkleri, Uygur, Kalmukları Kırgızlara karşı iyice kışkırttı. [Fakat] Manas’ın gücünü, gazabını bilen komşuları kaçınarak [Esenhan’a] katılmayıp çekildiler. Arada kalan Alevke başını ortaya koyamayıp veya Kırgız ile savaşmam diyemeyip çukura düşen ayı gibi çırpındı.) Aktarma metinde ise: “Kurnaz Esen Han, birbirine yakın bulunan Türkleri, Uygur ve Kalmukları Kırgızlara karşı kışkırttı. Manas’ın gücünü, gazabını bilen komşuları başkaldırdılar, *düşman olmaktan vazgeçebildi*. ---. Çukura düşen ayı gibi çırpındı.” olarak aktarılmıştır. Görüldüğü gibi “başkasının olumsuz etkisine kapılmamak” anlamına gelen *sözgö könbö-* deyimini karşılığı deyimini tam anlamını yansıtmamaktadır. Çeviri genel çeviri ile sınırlanmıştır. Deyim geçen cümle arkasındaki cümlelerin aktarılmayıp bırakılması ondan sonraki gelen, son cümlelerin, anlamını da deyim geçen cümleye bağlı bırakmıştır. Böylece deyim karşılığı ve deyime bağlı olan cümleler dizisi eksik aktarılmıştır.

... Manastın <u>şışı toldu</u> . (s. 44) (... Manas havalara girdi.)	şışı tol-	<i>Şışı toluu</i> : Künöösü abdan köböyüp, aşınıp ketüü, eç nerseni közünö ilbey kaluu, ötü kööp ketüü, çegine cetüü. (Osmonova, 2001: 493) (<i>Şışı dolmak/Dosyası kabarmak</i> : Suçu çoğalıp haddini aşmak, hiçbir şeyi kale almamak, havalara girmek, sınırı geçmek.) (Nurmatov, 2008: 685)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... Manas'ın <u>sonu geldi</u> . (s. 77)	sonu gel- ²³	<i>sonu gelmek</i> : bitmek, tükenmek, yok olmak, ölmek. (TDK, ADS) <i>burnu büyümek</i> : kibirlenmek, büyüklenmek. (TDK, ADS)
122.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<u>Kindik kan tamgan cer</u> ... (s. 45)	kindik kanı tamgan cer	<i>Kindik kanı tamgan cer</i> : Törölgön, tuulup öskön cer, ata

²³Kaynak metinde “şışı tol-” deyimini “havalara girmek, kendi bildiğini yapmak, başkaları umurunda olmamak” anlamlarına gelmemektedir. Çeviride ise bu deyim için “bitmek, ölmek” anlamlarına gelen “sonu gel-” deyimini kullanılmıştır. Metin içinde bu karşılık, genel anlamı anlatmaktaysa da yine deyim tam anlamını yansıtmakta eksik kalmaktadır. Bunun yerine “burnu büyümek” deyimini kullanılabilir.

(Göbek kan damlayan yer...)		mekeni, ata curtu, ata konuğu. (Osmonova, 2001: 265) (<i>Göbek kanı damladığı yer:</i> Doğduğu, doğup büyüdüğü yer, ata mekanı, ata yurdu, vatanı.) (Nurmatov, 2008: 397)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<i>Göbek kanımız damlayan toprak...</i>	göbek kan damlayan toprak	---
123. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>kol salganı</i> kalıptır (s. 46) (... saldırmaya az kalmış.)	kol sal-	<i>Kol saluu:</i> Soguş açuu, uruş baştoo, basıp kirüü. (Osmonova, 2001: 272) (<i>El uzatmak / İşgal etmek:</i> Savaş açmak, kavga başlatmak, aniden saldırmak.) (Nurmatov, 2008, 408)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı

... <i>harekete geçmiş.</i> (s. 80)	harekete geç-	<i>harekete geçmek</i> : bir yerden bir yere gitmeye başlamak. (TDK, ADS)
124. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<i>Kolgo tüspögön</i> burut... (s. 46) (Ele geçmeyen Burut ...)	kolgo tüş-	<i>Kolgo tüşüü</i> : Tutkun boluu, kamaluu. (Osmanova, 2001: 273) (<i>Ele geçmek</i> : Esir düşmek, hapse atılmak.) (Nurmatov, 2008: 410)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<i>Ele geçiremediğimiz</i> Kırgız... (s. 80)	ele geçir-	<i>ele geçirmek</i> : yakalamak. (TDK, ADS)
125. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<i>Acal aydaptır</i> anı... (s. 46) (Ecel getirmiş onu ...)	acal ayda-	<i>Acal aydoo</i> : Ölö turgan uçurğa özü kelip urunuu, ölümgö özü duuşar boluu.

		(Osmanova, 2001: 25) (<i>Ecel sürüklemek/Eceli çekmek:</i> Ölüme kendi ayağı ile gitmek, ölüme kendi hareketiyle duçar olmak.) (Nurmatov, 2008: 50)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<i>Eceli gelmiş</i> demek...(s. 80)	eceli gel-	<i>eceli gelmek:</i> ölümü veya yok olması kaçınılmaz duruma gelmek. (TDK, ADS)
126. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<i>Şorubuz kaynaptır.</i> (s. 46) (Felâkete uğramışız.)	şoru kayna-	<i>Şoru kaynoo:</i> Azap tartuu, kırıskka, baktısızdıkkka uçuroo, katuu kıynaluu. (Osmanova, 2001: 494) (<i>Canı kaynamak/Kan ağlamak:</i> Azap çekmek, felâkete, talihsizliğe uğramak, çok zorlanmak.) (Nurmatov, 2008: 686)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki

		Kullanımı
<i>Felâket olur.</i> (s. 80)	felâket ol-	
127.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Bakay buga <i>tañ kaldı.</i> (s. 46) (Bakay buna şaşırıldı.)	tañ kal-	<i>Tañ kaluu:</i> Kütülbögön cerden bolgon korkunuçtuu, ce kızıktuu okuyaga, ce kandaydır bir tüşünüksüz nersege tañdanuu, tañirkoo. (Osmanova, 2001: 433) <i>(Hayret etmek:</i> Beklenmedik anda gerçekleşen korkunç ya da ilginç olaya veya anlamsız bir şeye hayret etmek, hayranlıkla bakmak.) (Nurmatov, 2008: 610)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Bakay buna <i>şaşırdı.</i> (s. 81)	şaşır-	<i>hayret etmek:</i> şaşmak, şaşırmak, şaşakalmak. (Türkçe Sözlük, 1988: 627)
128.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı

Manastın <i>içi küyüp...</i> (s. 48) (Manas'ın onuruna dokunarak ...)	içi küy-	<i>İçi küyüü</i> : Ardanuu, ızalanuu. (Osmonova, 2001: 218) <i>(İçi yanmak</i> : Ağrına gitmek, gücenmek.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Bu Manas'ın <i>gücüne gitmişti.</i> (s. 85)	gücüne git-	<i>(Bir şey birinin) gücüne gitmek</i> : Gönlü kırılmak, onuruna dokunmak. (TDK, ADS) <i>Onuruna dokunmak</i> : Birinin gururunu, haysiyetini incitmek. (TDK, ADS)
129.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>kol kuuşurup...</i> Manaska kelişti. (s. 49) (... rica ederek... Manas'a geldiler.)	kol kuuşur-	<i>Kol kuuşuruu</i> : Keçirim suruu, suranuu, aldına tüşüü, ötünüü, ötünüç kılıu. (Osmonova, 2001: 272) <i>(Kol kavuşturmak</i> : Özür dilemek, yalvarmak, önünde eğilmek, rica etmek, rica-minnet etmek.) (Nurmatov, 2008: 407).
Türkiye Türkçesi		

Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <u>ellerini kavuşturarak</u> ... Manas'a: - ... (s. 86)	ellerini kavuştur- ²⁴	<i>özür dilemek</i> : özrünü ileri sürerek bir işi yapmayı istememek, bir işten bağışlanmasını istemek. (TDK, ADS)
130. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <u>çukuganday söz tapkan</u> ... kişi eken. (s. 49) (... kazımış gibi söz bulan ... kişiymiş)	çukuganday söz tap-	<i>Çukuganday söz tabuu</i> : Sözdü orunduu süylögön, çeçendik cayı bar degen maanide. (Osmonova, 2001: 483) <i>(Kazımış gibi söz bulmak/Lafı gediğine oturtmak</i> : Sözü yerinde söyleyen, söz ustalığı var manasında) (Nurmatov, 2008: 672)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı

²⁴ “*Kol kuuşur-*” (kol kavuştur-) deyimini Kırgız Türkçesinde “yalvarmak, özür dilemek” anlamların yüklenmektedir. Çeviride ise bu deyim sözcük sözcüğüne aktarılmıştır. Fakat Türkiye Türkçesinde aynı yapıda olup bu anlamlar yüklenen “*el kavuştur-*” deyimini ortada olmadığı dolayısıyla çeviri asıl metindeki deyim tam anlamını yansıtmamaktadır. Bunun dışında “el kavuşturarak” biçiminde çevrilmesi deyimdeki “teslim olarak, özür dileyerek, yalvararak anlamlarını” çağrıştırmadan bu sözcük öbeğinin düz anlamını çağrıştırmaktadır. Bu nedenlerle deyim eksik çevrilmiştir denilbilir.

... <i>hazır cevap</i> bir kişi idi. (s. 86)	hazır cevap	<i>hazır cevap</i> : Gerektiğinde çabuk, yerinde cevaplar bulup veren. (Türkçe Sözlük, 2005: 871)
131. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Oşonu bir <i>acattı açıp</i> , cığıp ber. (s. 50) (Onu, bir dileğimi yerine getirip, kazan.)	acat aç-	<i>Acat açuu</i> : Biröönün ötüñüçün, tilegin orundatuu, muktacdıktan kutkaruu, keregine caroo. (Osmonova, 2001: 25) <i>(Hacetini açmak/Hacetini yerine getirmek</i> : Birinin isteğini, dileğini yerine getirmek; ihtiyaçtan, zorluktan kurtarmak, işini görmek. (Nurmatov, 2008: 51)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Onun --- hakkından gel. (s. 88)	---	
132. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı

... <u>oozun açıp</u> turuştı. (s. 50) (... şaşırıp kaldılar.)	oozun aç-	<i>Oozu açılıu:</i> Bir nersige ayabay tañ kaluu, tañdamp, deldeyip turup kaluu. (Osmonova, 2001: 381) (<i>Ağzı açılmak:</i> Bir şeye çok şaşırmaq, hayretler içinde şaşakalmak.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <u>şaşırıp kaldılar.</u> (s. 88)	şaşırıp kal-	<i>şaşırıp kalmak:</i> çok şaşırmaq, büyük bir şaşkınlığa düşmek. (TDK, ADS)
133.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <u>say söögü sızdap...</u> (s. 51) (... içi kan ağlayıp...)	say söögü sızda-	<i>Say söögü sızdoo:</i> Azap, kaygı ce ızaa arkıluu katuu keyişte, küyüttö kaluu, abdan küyünüü. (Osmonova, 2001: 412) (<i>İliği sızlamak:</i> Azap, keder veya üzüntüden dolayı çok dertli, ızdırap içinde olmak, içi kan ağlamak.) (Nurmatov, 2008: 581)

Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<p>... <i>kemikleri sızlayarak</i>...</p> <p>(s. 89)</p>	<p>kemikleri sızla⁻²⁵</p>	<p><i>kemikleri sızlamak</i>: ölü huzursuz, rahatsız olmak. (TDK, ADS)</p> <p><i>içinden kan gitmek</i>: içi kan ağlamak. (TDK, ADS)</p> <p><i>içi kan ağlamak</i>: çok üzüntü duymak. (TDK, ADS)</p> <p><i>kan ağlamak</i>: büyük bir üzüntü içinde bulunmak. (TDK, ADS)</p> <p><i>yüreği kan ağlamak</i>: derinden acı duymak, çok üzülme.</p> <p>(TDK, ADS)</p> <p><i>bağrı yanmak</i>: üzüntü çekmek, çok acı duymak. (TDK, ADS)</p>
<p>134.</p> <p>Kırgız Türkçesi</p>		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<p>Kaçan eliñdi öz ceriñe cetkirseñ, <i>akıbetiñ kaytat</i>.</p> <p>(s. 51)</p> <p>(Halkını kendi toprağına götürdüğün zaman hayırını</p>	<p>akıbeti kayta-</p>	<p><i>Akıbeti kaytuu</i>: Emgeginin, kılğan meenetinin üzürün körüü, iştegen işinen baar tabuu.</p> <p>(Osmonova, 2001: 36)</p> <p>(<i>Sonucu dönmek/Hayırını</i></p>

²⁵ Çeviri kaynak metindeki deyim karşılamamaktadır.

görürsün.)		<i>görmek; Meyvesini toplamak: Emeğinin, çektiği mihnetlerin hayırını görmek, yaptığı işin meyvesini toplamak.)</i> (Nurmatov, 2008: 70)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Ne zaman halkını muradına erdirirsen, o zaman <i>görevini yerine getirmiş olursun.</i>	görevini yerine getirmiş ol-	
135.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>tay çabım</i> sepilge cetpegen oñtoy cerden kırgız kolun küttü. (s. 52) (... tay koşumluk kadar sura ulaşmayan yerde Kırgız askerlerini bekledi.)	tay çabım	<i>Tay çabım:</i> Bolcoldop alingan eldik ölçöm. (Osmonova, 2001: 428) (<i>Tay koşumluk kadar yer:</i> Tahminen alınan halk ölçüsü.) (Nurmatov, 2008: 602)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Surdan <i>belli bir uzaklıktaki</i> müsait bir yerde Kırgız	belli bir uzaklık	

ordusunu bekledi. (s. 92)		
136.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
- <i>Atañdın körü</i> , Alooke! (s. 53) -Lânet olası, Alevke!	atañdın körü	<i>Atañdın körü</i> : Abdan ökünüü, naarazı boluu, caktırboo maanisinde koldonulat. (Osmonova, 2001: 25) (<i>Babanın mezarı/Elinin körü; Lanet olası; Yazıklar olsun</i> : Çok pişman olmak, beğenmemek anlamında kullanılır.) (Nurmatov, 2008: 102)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
- <i>Elinin körü</i> , Alevke! (s. 94)	elinin körü	<i>Elinin(ölünün) körü</i> : Kes şu soruları artık, kötü bir şey söyleyeceğim şimdi! (Aksoy, 1995: 761)
137.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>cer soorusun</i> körüp...	cer sorusu	<i>Cer soorusu</i> : Cerdin eñ miktısı, dıykançılıkka, malga ce başka

(s. 54) (... yerin iyisini görüp ...)		tiriçilikke ingayluusu, kooz, körktüü, öto körköm bolup körüngön şarttar. (Osmonova, 2001: 167) (<i>Yerin sağırsı</i> : Yerin en iyisi, çiftçiliğe, hayvancılığa veya başka şeylere müsait olan, güzel, görkemli, çok güzel görünen şartlar.) (Nurmatov, 2008: 261)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<i>İyi yerlere</i> dikkat ediyordu. (s. 95)	iyi yerler	---
138. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<i>Tögöröktün dört burçuna</i> dört aylanta salıpın. (s. 54) (Dünyanın dört köşesine dört sararak uçurmuşum)	tögöröktün dört burçu	<i>Tögöröktün dört burçu</i> : Tuş taraptın bardığı, büt düynö cüzü, aalam. (Osmonova, 2001: 451) (<i>Dünyanın dört köşesi</i> : Her taraf, tüm dünya yüzü, âlem.) (Nurmatov, 2008: 633)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki

		Kullanımı
Onu <i>dünyanın dört bucağına</i> bırakmışım. (s. 97)	dünyanın dört bucağı	<i>dünyanın dört bucağı</i> : dünyanın her yanı, her yönü. (TDK, ADS)
139.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Er Koşoy menen Manas baatır tünü <i>kirpik kakpay...</i> (s. 55) (Er Koşoy ile Manas bahadır gece hiç uyumadan ...)	kirpik kakpa-	<i>Kirpik kakpoo</i> : Uktay albay koyuu, uyku betin körböö, uykusu kaçuu, çirm etpöö. (Osmonova, 2001: 267) <i>(Kirpik kapamayamamak/Gözünü kirpmamak</i> : Uyumamak, uyukuya hasret kalmak, uykusu kaçmak, gözünü bir an olsun kapayamamak.) (Nurmatov, 2008: 401)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Er Koşoy ile Bahadır Manas gece boyunca <i>uyumadılar</i> ... (s. 98)	uyuma-	<i>kirpiği kirpiğine değmemek</i> : hiç uyuyamamak. (TDK, ADS)
140.		
Kırgız Türkçesi		

Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>alapayın tappay</i> turdu... (s. 55) (... ne yapacağını şaşırdı ...)	alapayın tappa-	<i>Alapayın tappoo</i> : Emne kılının bilbey aylası ketüü, şaştısı ketüü, aldastoo, dalbasaloo. (Osmonova, 2001: 40) (<i>Afalamak/Şaşa kalma; Şaşkına dönmek</i> : Ne yapacağını şaşırmak, çaresi tükenmek, afalamak, boşa kürek çekmek.) (Nurmatov, 2008: 77)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>ne yapacağını şaşırdı</i> ... (s. 98)	ne yapacağını şaşıır-	<i>şaşkına dönmek</i> : beklenmedik bir durum karşısında şaşkınlaşmak. (TDK, ADS)
141.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...Altayda <i>bir uuç</i> el kaldı. (s. 56) (...Altay'da bir avuç halk kaldı.)	bir uuç	<i>Bir uuç</i> : Kışinekey, az gana, ürkördöy bolgon. (Osmonova, 2001: 108) (<i>Bir avuç</i> : Küçücük, azıcık, bir grup) (Nurmatov, 2008: 178)

Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... Altay'da <i>bir grup</i> Kırgız kaldı. (s. 99)	bir grup	<i>bir avuç</i> : az sayıda (insan). (Aksoy, 1995: 642)
142. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... han Koşoy <i>ak col</i> kaalap... (s. 56) (... Han Koşoy hayırlı yolculuklar dileyip...)	ak col	<i>Ak col</i> : Eç toskoolu cok, iygilitüü sapar cönündögü oy, tilek, kaaloo. (Osmonova, 2001: 32) <i>(Ak yol</i> : Hiçbir engele takılmadan, başarılı yolculuk ile ilgili düşünce, dilek, arzu.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...Han Koşoy <i>iyi yolculuklar</i> dileyerek... (s. 100)	iyi yolculuklar	
143. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... Kutubiydin <i>öçkön otu</i>	öçkön otu kayra	<i>Öçkön otun tamızuu</i> : Kayra

<i>kayra canıp...</i> (s. 59) (... Kutubiy tekrardan canlanıp ...)	can-	candandır, murdağı kalıbına keltirüü. (Osmonova, 2001: 409) <i>(Sönen ateşini canlandırmak: Tekrar canlandırmak, eski haline döndürmek.)</i> (Nurmatov, 2008: 578)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... Kutubiy'in <i>sönen ateşi</i> <i>yeniden tutuştu.</i> (s. 104)	sönen ateşi yeniden tutuş-	<i>can bulmak:</i> dirilmek, canlanmak. (TDK, ADS)
144. Kırgız Türkçesi		
Metnindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>taş talkanın çığarıp</i> <i>catiştı.</i> (s. 59) (...yok ediyorlardı.)	taş talkanın çığar-	<i>Taş talkanın çığaruu:</i> Çok kılıu, kıyratuu, talkaloo, oyron kılıu. (Osmonova, 2001: 437) <i>(Taş kavutunu çıkarmak/Toxu dumana katmak: Yok etmek, yerlere bir etmek, dağıtmak, kırıp dökmek.)</i> (Nurmatov, 2008: 614)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı

... <i>safdışı ettiler.</i> (s. 104)	safdışı et- ²⁶	<i>yerle bir etmek:</i> temeline kadar yok etmek, tahrip etmek. (TDK, ADS) <i>yerle yeksan etmek:</i> yerle bir etmek. (TDK, ADS)
145. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>kañırığı tütöp</i> ... Teñirge calındı. (s. 59) (... içi kan ağlayıp... Tanrıya yalvardı.)	kañırığı tütö-	<i>Kañırığı tütöö:</i> Katuu keyüü, bir nersege, zeeni keyip, katuu kaygırıp ciberüü. (Osmonova, 2001: 247) <i>(İçi yanmak/İçi kan ağlamak:</i> Şiddetli şekilde üzülmek, bir şeye üzülmek, çok tasalanmak.) (Nurmatov, 2008: 371)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>alındı, telaşlandı</i> ...	alın-, telaşlan- ²⁷	<i>bağrı yanmak:</i> Üzüntü çekmek,

²⁶ Asıl metindeki geçen bu deyim anlamı tamamen yok etmek, bu cümle içinde ise öldürmek, son vermektir. Bu sebeple çeviride kullanılan karşılık asıl metindeki deyim tam anlamını yansıtmamaktadır.

²⁷ Burada çeviride kullanılan karşılık asıl metindeki deyim anlatmakta yetersiz kalmaktadır. Asıl metinde cümle içinde: “Özü kanga alsırıp baratıp, aylası ketken Akbalta başına altmış sanaa bir kelip, kapa bolup, *kañırığı tütöp*, közünö çaş alıp, koñgurap kolun cayıp, Teñirge calındı.” (Kan kaybından güçsüzleşip çaresi kalmayan Akbalta başına çok düşünce birden gelip, üzülmek, içi kan ağlayıp, gözleri yaşa dolup, seslenerek avucunu açıp Tanrıya yalvardı.). Çeviride ise “Kan kaybından halsizleşen Akbalta çok üzüldü, *alındı, telaşlandı*, zavallının gözü doldu. O ellerini kaldırıp Tanrıya yalvardı.” şeklinde çevrilmiştir.

Tanrıya yalvardı. (s. 105)		çok acı duymak. (TDK, ADS)
146.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... köp kolgo <u>köz çaptırdı</u> . (s. 59) (... çok askeri gözden geçirdi.)	köz çaptır-	<i>Köz çaptıruu / Köz cügürtüü:</i> Üstürtön, calpısınan baykoo cürgüzüü, bir sıyra aylandıra karap çıguu, üstürtön baykap körüü. (Osmonova, 2001: 285) <i>(Göz gezdirmek: Yüzeysel, genel bir şekilde incelemek, baştan sona bir kere bakmak; üstünkörü incelemek.)</i> (Nurmatov, 2008: 426)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... kalabalık düşmana doğru <u>yöneldi</u> . (s. 106)	yönel- ²⁸	<i>göz gezdirmek:</i> bir yeri, bir şeyi çabucak incelemek. (TDK, ADS)

Deyim karşılığında kullanılan “telaşlan-”, “alın-” eylemleri “içi yanmak, çok şiddetli üzülme” anlamlarına gelen “kañırığı tütö-” deyiminin tam anlamını yansıtmakta yetersiz kalmaktalar.

²⁸ Göz gezdirmek anlamına gelen “köz çaptır-” deyiminin karşılığında “yönel-” karşılığı kullanılmıştır. Cümle içinde bakıldığında, asıl metinde “... cer caynap kelatkan köp kolgo köz çaptırdı.” (...çok kalabalık gelmekte olan orduya bakıp gözden geçirdi.) Çeviri metinde ise “...gelmekte olan kalabalık düşmana doğru yöneldi.” biçiminde aktarılmıştır. Asıl metinde gelmekte olan orduya bakıp, bir gözden geçirmek, incelemek durumu anlatılmakta olduğu görülüyor fakat çeviride ise onların gelmekte olan orduya karşı yön tuttıklarını, yani harekete geçtiklerini anlatılmaktadır. Bu yüzden asıl metindeki “köz çaptır-” deyiminin çeviride tam anlamı yansıtılmamıştır deyim karşılığı kullanılan sözcük öbeği de deyim manasını anlatmamaktadır.

147.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>esi oop</i> , çoñ küröñdün üstünön tars kulap kete cazdadı. (s. 59) (... kendini kaybedip, az kalsın atının üstünden düşecekti.)	esi oo-	<i>Esi oop kaluu</i> : Es uçun cogotup, eç nerseni sezbey kaluu, del bolo tüşüü. (Osmonova, 2001: 512) (<i>Aklı durmak</i> : Kendini kaybetmek, hiçbir şeyi hissetmemek, orada donup kalmak.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... az kalsın <i>kendini kaybedip</i> atından düşecekti. (s. 106)	kendini kaybet-	<i>kendini kaybetmek</i> : bayılmak. (TDK, ADS)
148.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Manas baatır munu ukkanda ogo beter <i>bel tuttu</i> . (s. 60)	bel tut-	<i>Bel tutuu</i> / <i>Bel bayloo</i> : Kayrattanuu, özünö özü dem berüü, çımırkanuu. (Osmonova, 2001: 94) (<i>Bel bağlamak</i> : Gayret etmek, kendi kendine güç vermek, dayanmak.)

		(Nurmatov, 2008: 157)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Bunu işiten Bahadır Manas daha <i>cesaretlendi</i> ... (s.107)	cesaretlen-	(<i>birinden veya bir şeyden cesaret almak</i>) (<i>bulmak</i>): Herhangi bir durumdan, davranıştan güç almak. (TDK, ADS)
149.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>üzöngü kağışkan</i> çorolaru... (s. 60) (... çok yakın olan yiğitleri...)	üzöngü kağışkan	<i>Üzöngü kağışuu</i> : Ötö cakin, çukul cürüü, biribirine canaşa bastıruu. (Osmonova, 2001: 466) (<i>Üzengi vuruşmak / Yan yana yürüme; yol arkadaşlığı etmek</i> : Çok yakın, yakın yürüme, birbiriyle yan yana yürüme.) (Nurmatov, 2008: 651)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>beraber at koşturan</i> çorası... (s. 107)	beraber at koştur-	

150.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>capa tırmak</i> uruşup... (s. 62) (...tümü savaş içinde...)	capa tırmak	<i>Capa tırmak</i> : Büt barı, bardığı, biri kalbay capırt, calpı. (Osmonova, 2001: 157) (<i>Yediden yetmişe</i> : Tüm hepsi, tümü, hepten, genel.) (Nurmatov, 2008: 245)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>top yekûn</i> savaştılar... (s. 110)	top yekûn	<i>top yekûn</i> : Hepsi birden, toplam olarak. (Aksoy, 1995: 1077)
151.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... Manas <i>kabagım kaşım debesten</i> askar toodoy calgız tosüp... (s. 62) (...Manas aldırış etmeden dağ gibi kendisi dikilip...)	kabagım kaşım debe-	<i>Kabagım kaşım deböö</i> : Keyip kepçiböö, eç nersege kaygırboo, tootpoo, keneböö, carkıldap cürö berüü. (Osmonova, 2001: 230) (<i>Gözkapağım kaşım dememek/Aldırış etmemek</i> :

		Üzüntüye kapılmamak, hiçbir şeye kaygılanmamak, umursamamak, hep keyifli gezmek.) (Nurmatov, 2008: 348)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...Manas ---dağ gibi dikildi. (s. 110)	---	<i>aldırış etmemek:</i> önem vermemek, aldırılmamak, umursamamak. (TDK, ADS)
152.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Toruçaardı körgöndö Karacoy <i>közü kızarıp...</i> (s. 62) (Toruçaarı görünce Karacoy'un [atta] gözü kalıp ...)	közü kızar-	<i>Közü kızaruu:</i> Bir nersege köñülü tüşüp, abdan kızığıuu, suktanuu, samoo, eñsöö. (Osmonova, 2001: 295) <i>(Gözü kızarmak/Gözü kalmak:</i> Bir şey ilgisini çekip, çok merak etmek, imrenmek, arzulamak, hayalini kurmak.) (Nurmatov, 2008: 438)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı

Toruçarı gören Karacoy <i>gözü dönüp...</i> (s. 110)	gözü dön-	<i>gözü dönmek</i> : azgın bir isteğin etkisi altında ne yaptığını bilmez bir hale gelmek. (Doğanay, 1972: 123)
153. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Emi senin <i>kendiriñdi keseyin</i> , beri çık! (s. 62) (Şimdi senin ipini çekeyim, buraya gel!)	kendirin kes-	<i>Kendirin kesüü</i> : Bir nerseden kemçil bolup, anın azabın tartuu, öto muktac bolup, kıyınçılık körüü, argası tügöngön abalda boluu. (Osmonova, 2001: 261) <i>(Kendirin kesmek/Kolu kanadı kırılmak</i> : Bir şeyden mahrum kalıp, onun azabını çekmek; çok ihtiyaç duyup, zorluk çekmek, çaresiz durumda olmak.) (Nurmatov, 2008: 392)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Şimdi seni de <i>kurutacağım</i> , buraya çık! (s. 110)	kurut-	<i>(birinin) ipini çekmek</i> : birini ölçülü davranmaya zorlamak. (TDK, ADS)
154. Kırgız Türkçesi		

Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<u>Aldırar künü cazdırar...</u> (s. 62) (Bu fırsatı yakalayan ...)	aldırar künü cazdırar	<i>Aldırarda cazdırar</i> : Kandaydır bir kırsıktın, kokustuktun boloruna oñdoy berdi bolup, ebepke sebep bolgon kırsıkka koşumça şart. (Osmonova, 2001: 43) (<i>Aldırarak günü yazdırarak</i> : Bir kazanın, kötü bir olayın olmasına sevk eden, kazanın olmasına sebebiyet veren ilâve, şart, koşul.) (Nurmatov, 2008: 82)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Bu <u>fırsatı yakalayan...</u> (s. 110)	fırsatı yakala ²⁹	<i>fırsat kollamak (gözlemek)</i> : yapmak istediği iş için uygun bir zaman veya bir durum beklemek. (TDK, ADS)
155.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Manas oylop bütökönçö, <u>oozun cıynıp algıça...</u>	oozun cıynıp algıça	<i>Oozun cıynıp algıça</i> : Aytıp bütöküçö, sözünün ayagina

²⁹ Kaynak metindeki deyimın anlamını tam karşılamamaktadır

(s. 62) (Manas düşünene, lafını toplayana kadar ...)		çıkkança, aytıp bütökönçö. (Osmonova, 2001: 387) (<i>Ağzını toplayıncaya kadar/Lafı toparlayana kadar</i> : Anlatıp bitirinceye kadar, sözünün sonuna gelinceye kadar, konuşması biterken.) (Nurmatov, 2008: 552)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Manas kendi kendine söylenirken daha <u>ağzını</u> <u>kapatmadan...</u> (s. 111)	ağzını kapatma-	<i>ağzını kapamak (kilitlemek)</i> : susmak, bir şey söylemek istememek. (TDK, ADS)
156.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Seni esen körsöm dep <u>eki</u> <u>közüm tört boldu.</u> (s. 63) (Seni sağ görsem diye gözüm yolda kaldı.)	eki közü tört bol-	<i>Eki közüm tört boluu</i> : Bir nerseni abdan samoo, eñsöö ce biröönü çıdamsızdık menen zarıga kütüü, ak etkenden tak etüü. (Osmonova, 2001: 505). (<i>İki gözü dört olmak/Gözü yolda kalmak</i> : Bir şeyi çok istemek, özlemek veya birini sabırsızlıkla beklemek, yerinde duramamak.)

		(Nurmatov, 2008: 699)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Seni sağ salim göreyim diye <i>iki gözüm dört oldu.</i>	iki gözü dört ol-	<i>dört gözle beklemek (bakmak): çok isteyerek veya özleyerek beklemek.</i> (TDK, ADS)
157.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<i>...kabagina kar caap</i> kalıptır. (s. 65) (... keyfi kaçmış.)	kabagina kar caa-	<i>Kabagina kar caagan:</i> Tünörüp, açuusu kelgen, kaardangan, cini kaynagan. (Osmonova, 2001: 230) <i>(Kabağına kar yağın/Keyfi kaçan:</i> Morali bozularak, sinirlenen, öfkelenen, cinleri tepesine toplanan.) (Nurmatov, 2008: 348)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı

... <i>buz gibi soğuk görünürdü.</i> (s. 115)	buz gibi soğuk görün- ³⁰	<i>buz gibi:</i> çok soğuk bir etki uyandıran (şey veya kimse). (TDK, ADS)
158. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Sarı cırtta el <i>kara taan.</i> (s. 66) (Sarı yurttta halk kalabalık.)	kara taan	<i>Kara taanday:</i> Abdan köp, san cetkis, caynagan. (Osmonova, 2001: 253) <i>(Karga sürüsü gibi:</i> Çok kalabalık, sayısız, yeryüzünü kaplayan.) (Nurmatov, 2008: 380)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Yurttaki insanlar <i>karakarga gibi kaynadı.</i> (s. 117)	karakarga gibi kayna-	<i>karınca yuvası gibi:</i> çok kalabalık. (TDK, ADS)
159. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı

³⁰ “*Kabagına kar caa-*” deyimini “insanın morali bozuk, keyfi yerinde olmadığı” halini yansıtmaktadır. Çeviride ise bu deyim karşılığ olarak “*buz gibi soğuk*” sıfatı kullanılmıştır. Türkiye Türkçesinde de “*keyfi kaç-*” gibi asıl metindeki deyim ile aynı anlamda olan deyimler olduğu halde “*buz gibi soğuk*” biçiminde kullanılması çeviriyi eksik yapmaktadır.

...Akbalta neğedir <i>kabagın</i> <i>salıp...</i> (s. 67) (...Akbalta nedense üzüntülüydü...)	kabagın sal-	<i>Kabagın karış saluu</i> : Kapalanuu, kaygıruu, ubayım tartuu. (Osmonova, 2001: 230) <i>(Kabağın karış salmak/Kaşını çatmak – Yüzünü asmak</i> : Üzölmek, kaygılanmak, hasretini çekmek.) (Nurmatov, 2008: 348)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Akbalta... <i>suratını asıp...</i> (s. 118)	suratını as-	<i>surat asmak</i> : kaşlarını çatıp yüzüne küskün veya dargın bir anlam vermek, somurtmak. (TDK, ADS)
160.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...dedi Akbalta <i>kabagın</i> cerge <i>karış salıp...</i> (s. 67) (...dedi Akbalta kaşlarını çatarak.)	kabagın cerge karış sal-	<i>Kabagın karış saluu</i> : Kapalanuu, kaygıruu, ubayım tartuu. (Osmonova, 2001: 230) <i>(Kabağın karış salmak</i> : Üzölmek, kaygılanmak, hasretini çekmek.) (Nurmatov, 2008: 348)
Türkiye Türkçesi		

Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...dedi Akbalta <u>yere</u> <u>bakarak.</u> (s. 118)	yere bak-	<i>surat asmak:</i> kaşlarını çatıp yüzüne küskün veya dargın bir anlam vermek, somurtmak. (TDK, ADS)
161. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Alookenin cibergen Tizelik degen <u>ala köödök</u> baatırı... (s. 68) (Alooke'nin gönderdiği Tizelik adlı zevzek bahadırı ...)	ala köödök	<i>Ala köödön / Ala köödök:</i> Maktançaak, kurulay küülöngön, ceñil münöz. (Osmonova, 2001: 39) (<i>Ala gövde/Safderun; sagdil; terelelli, Caka satan:</i> Övünmeyi seven, boş yere taşkınlık eden, hafif düşünceli.) (Nurmatov, 2008: 76)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Alevke'nin gönderdiği Tizelik adlı <u>zevzek</u> bahadır... (s. 120)	zevzek	---
162.		

Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Alooke buga <i>kım dedi</i> . (s. 70) (Alevke buna içinden sevindi.)	kım de-	<i>Kım dey tüşüü / Cım dey tüşüü:</i> İştin oñtoyu kelgenine, oylogonunday bolo kalğanına astırtan kımıldap süyünü, kubanıp ketüü. (Osmonova, 2001: 200) (<i>Rahat bir nefes almak:</i> İştin iyi bir sonuç verildiğine, düşündüğü gibi zuhur etmesine içten içe sevinmek, gururlanmak.) (Nurmatov, 2008: 310)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Alevke buna <i>karşı gelmedi</i> . (s. 123)	karşı gelme ⁻³¹	
163.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>kirerge cer tappay</i> kayra	kirerge cer tappa-	<i>Kirerge cer tappoo:</i> Bir nerseden katuu korkkonduktan ce ayabay

³¹ “*Kım de-*” deyimini görüldüğü gibi “işin istediği gibi gitmesine sevinmek, planladığı gibi sonuç görmeye sevinmek” anlamlarına gelmektedir. Çeviride ise “*karşı gelme-*” olarak aktarılmıştır. Başka söyleyişle çeviri deyim anlamına yakın gelmemektedir.

kayttı. (s. 70) (... girmeye delik bulamayıp geri çekildi.)		uyalgandıkatn emne kılarn bilbey kaluu, aylası ketüü. (Osmonova, 2001: 265) (<i>Girmeye</i> <i>yer</i> <i>bulamamak/Saklanacak</i> <i>yer</i> <i>bulamamak</i> : Bir şeyden çok korktuğundan veya utandığından ne yapacağını bilemeyip afalamak, çaresi tükenmek.) (Nurmatov, 2008: 398)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>sığınacak yer bulamadan</i> kaçtılar. (s. 124)	sığınacak yer bulama-	
164.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...başıña <i>akır zaman</i> salam. (s. 71) (... başına kıyamet düşürürüm.)	akır zaman	<i>Akır zaman</i> : Katuu kıyınçılık, oorçuluk, ötü oor, kıyın-kıstoo abal. (Osmonova, 2001: 38) (<i>Ahır zaman</i> ; <i>Cehennem azabı</i> : Çok müşkül bir durum, güçlük, çok zor, çetin bir durum.) (Nurmatov, 2008: 73)
Türkiye Türkçesi		

Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...başını <u>kıyamete göndereceğim.</u> (s. 125)	kıyamete gönder-	
165.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...bizdi <u>közünö ilbey...</u> (s. 71) (...bizi küçümsüyor...)	közünö ilbe-	<i>Közgö ilböö:</i> Teñine alboo, kişi katarına körböö, togotpoo, özünön başkalraga maani berböö, teñsinböö. (Osmonova, 2001: 289) <i>(Göze almamak/Değer vermemek:</i> Denk görmemek, adamdan saymamak, küçümsemek, kendinden başkasına önem vermemek, kale almamak.) (Nurmatov, 2008: 431)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...bizi <u>hiçe sayıp...</u> (s. 126)	hiçe say-	<i>hiçe saymak (indirgemek):</i> önemsememek, önem vermemek. (TDK, ADS)

166.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<p>...kırgızdın <u>atasın taanıtalı.</u></p> <p>(s. 71)</p> <p>(...Kırgızların gününü gösterelim.)</p>	<p>atasın taanıt-</p>	<p><i>Atasın taanıtuu / Akesin taanıtuu:</i> Esine kelgidey kılıp katuu cazaloo, iyge keltirüü, körgülüktü körsötüü, teske saluu.</p> <p>(Osmonova, 2001: 32)</p> <p><i>(Ağabeyini taanıtmaq/Gününi göstermek:</i> Aklı başına gelinceye kadar cezalandırmak, yumuşatmaq, gününi göstermek, yola getirmek.)</p> <p>(Nurmatov, 2008: 63)</p>
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<p>...Kırgızlara <u>efendi kimmiş taanıtalı.</u></p> <p>(s. 126)</p>	<p>efendi kimmiş taanıt-</p>	<p><i>(birine) haddini bildirmek:</i> sert bir karşılıkla uslandırmak, yola getirmek, cezalandırmak.</p> <p>(TDK, ADS)</p>
167.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<p>Kıtaydan kaçkan kaçaktı</p>	<p>tıypıl kıl-</p>	<p><i>Tıypıl kıluu:</i> Eç nersesin kaltırbay</p>

<i>тыпıl кылаһ.</i> (s. 71) (Çinden kaçan kaçağı yerle bir edelim.)		taptakır çok kılıp taştoo, cılan sıypaganday kılıu. (Osmonova, 2001: 456) (<i>Yerle bir etmek</i> : Hiçbir şey bırakmayıp tamamen yok etmek, bomboş bırakmak.) (Nurmatov, 2008: 640)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
--- (s. 126)	---	<i>yerle bir etmek</i> : temeline kadar yok etmek, tahrip etmek. (TDK, ADS)
168.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<i>Tilimdi al</i> , ata, <i>tilimdi al</i> ... (s. 71)	til al-	<i>Til aluu</i> : Aytkanga könüü, makul boluu. (Osmonova, 2001: 441) (<i>Laf dinlemek</i> : Söyleneni yapmak, ikna etmek.) (Nurmatov, 2008: 620)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki

		Kullanımı
Beni <i>dinle</i> babacığım, beni <i>dinle...</i> (s. 126)	dinle-	<i>laf dinlemek / söz dinlemek:</i> (birinin) sözüne gelmek: sonunda birinin söylediğini kabul etmek. (TDK, ADS)
169.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>közünün caşı köl bolup...</i> (s. 72) (...gözünün yaşı göl olup...)	közünün caşı köl bol-	<i>Közünün caşı on talaa:</i> Köz çaşın tıya albay, botodoy bozdoo, ayabay ıylagan abalda degen maanide. (Osmonova, 2001: 303) (<i>Gözünün yaşı on tarla/Gözyaşı sel olmak:</i> Gözünün yaşın dindiremeden deve yavrusu gibi ağlamak, çok ağlar durumda, anlamında.) (Nurmatov, 2008: 449)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>gözlerinden</i> <i>yaş</i> <i>akıtarak...</i>	gözlerinden yaş akıt-	<i>gözyaşına boğulmak:</i> çok ağlamak. (TDK, ADS)
170.		
Kırgız Türkçesi		

Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>suu cürök</i> Şooruk... (s. 73) (...korkak Şooruk...)	suu cürök	<i>Suu cürök</i> : Korkok, kayratsız, suu cürök. (Osmonova, 2001: 422) (<i>Su yürek</i> : Korkak, güçsüz, ödle.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...korkak Şooruk... (s. 129)	korkak	<i>kendi gölgesinden korkmak</i> : çok korkak olmak, bir sakınca söz konusu olmayan işlere girişmekten bile korkmak. (TDK, ADS)
171.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Şooruk han <i>kan cütürüp</i> ... (s. 73) (Şooruk han kan kusarak...)	kan cütür-	<i>Kan cötkürtüü / Kan cütürtüü</i> : Oozu murdunan kan ketkidey abalga cetkizip, katuu kıynoo, azap tarttıruu. (Osmonova, 2001: 242) (<i>Kan tükürtmek</i> : Agzından-burnundan kan akacak duruma getirip, çok zorlamak, azap

		cektirmek.) (Nurmatov, 2008: 365)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Şooruk Han <i>kan kusup...</i>	kan kus-	<i>kan kusmak</i> : çok eziyet çekmek. (Aksoy, 1995: 906)
172.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<i>Beliñdi aldırsañ</i> da, eliñden birotolo ayrıla eleksin. (s. 73) (Başını eğdiysen de, halkından daha ayrılmadın.)	belin aldır-	<i>Bel aldıruu</i> : Moyun sunuu, baş iyuu. (Osmonova, 2001: 93) (<i>Bel Aldırmak/Boyun eğmek</i> : Boyun eğmek, baş eğmek.) (Nurmatov, 2008: 157)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<i>Düşmana yenilip</i> halkından tamamen ayrılmıştın.	düşmana yenil- ³²	<i>boyun eğmek</i> : isteyerek veya istemeyerek uymak, katlanmak.

³² “Bel aldır-” deyimini geçen cümle çeviride yanlışlık içermektedir. Kaynak metinde “-Han ata! Mından caman azapka çıdağan can eleñ! Belin di aldır san da, **eliñden birotolo ayrıla eleksiñ**. Kayrat kıl!” (-Han baba! Bundan daha ağır azaplara dayanmıştın! Başını eğmişsen de, **halkından daha tamamen ayrılmadın**. Dayanıklı ol!) Çeviride ise “Han baba! Bundan da ağır azaplara dayanmıştın! Düşmana yenilip **halkından tamamen ayrılmıştın**. Kendine gel!” Görüldüğü gibi “eliñden birotolo ayrıla eleksiñ” (halkından daha tamamen ayrılmadın) kısmı yanlış “halkından tamamen ayrılmıştın” olarak hatalı çevrilmiştir.

(s. 129)		(TDK, ADS)
173.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...kızdarga <i>suk artıştı.</i> (s. 74) (...kızlara göz diktiler.)	suk art-	<i>Sugu tüşüü:</i> Köz artuu, kandaydır caman niyeti taasir etüü. (Osmonova, 2001: 421) <i>(Nazar etmek:</i> Göz dikmek, ne zamandır beslediği kötü niyeti tesir etmek.) (Nurmatov, 2008: 593)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...kızları birbirinden <i>kıskandılar.</i> (s. 131)	kıskan-	
174.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Kim <i>tübüñö cetti?</i> (s. 75) (Kim sana kötülük etti)	tübüñö cet-	<i>Tübünö cetüü:</i> Kıyın abalga duuşar kılıu, camandık kılıu, kırsıkka ucuraşına, kızmattan tüşüşünö, uyat boluşuna c.b. sebepçi boluu. (Osmonova, 2001: 454)

		(<i>Dibine yetmek/Kökünü kazımak:</i> Zor duruma bırakmak, kötülük etmek, belaya bulaşmasına, makamından ayrılmasına, rezil olmasına sebep olmak.) (Nurmatov, 2008: 638)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<i>Kökünü</i> kim <i>kazdı</i> ?	kökünü kaz-	<i>kökünü kazımak:</i> bir daha yürüyemez duruma getirmek, hiçbir kalıntısını bırakmamak, yok etmek. (TDK, ADS)
175.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<i>Akılım ayran</i> , atake. (s. 75) (Şaşırdım, babacığım.)	akılı ayran bol-	<i>Akılı ayran boluu:</i> Emne kıların bile albay, emne ekenin tüşünö albay, başı mañ bolgon abalda kaluu. (Osmonova, 2001: 37) (<i>Aklı hayran olmak/Hayretler içinde kalmak; Aklı durmak:</i> Ne yapacağını şaşırp, kafası kaza olmak.) (Nurmatov, 2008: 72)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki

		Kullanımı
<i>Şaşıyorum</i> , babacığım (s. 132)	şaşır-	<i>aklı başından gitmek</i> : çok sevinçten veya çok korkudan ne yapacağını şaşırmak. (TDK, ADS)
176. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Koñurbay <i>eki tizgin bir çılbirdı</i> alğan soñ... (s. 76) (Konurbay idareyi eline aldıktan sonra)	eki tizgin bir çılbr	<i>Eki tizgin bir çılbr</i> : Biylik, toluk başkaruuçuluk. (Osmonova, 2001: 506) (<i>İki Dizgin, Bir yular/İpler elinde olmak</i> : İdare, tam hâkimiyet.) (Nurmatov, 2008: 700)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Kongurbay <i>dizginleri eline alıp...</i> (s. 134)	dizginleri eline al-	<i>dizginleri (dizginlerini) ele almak</i> : yönetimi eline geçirmek. (TDK, ADS)
177. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>közdön kayım boldu.</i>	közdön kayım bol-	<i>Közdön kayım boluu</i> : Tez ele, bir

(s. 76) (...gözden kayboldu.)		zamatta çok bolu tüşüü, körünböy kaluu. (Osmonova, 2001: 291) (<i>Gözden kaybolmak</i> : Tezden, hemen yok olmak, görünmemek.) (Nurmatov, 2008: 433)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>gözden kayboldu.</i> (s. 135)	gözden kaybol-	<i>gözden kaybolmak</i> : ortadan çekilmek veya görünmez olmak, kaybolmak. (TDK, ADS)
178. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>bir oozdon</i> aytıştı (s. 78)	bir oozdon	<i>Bir oozdon</i> : Büt, bardığı, tegiz bir kişidey bolgon. (Osmonova, 2001: 108) (<i>Bir ağızdan</i> : Hepsinin düşüncesi, fikirleri aynı olmak, bir birine destek çıkmak.) (Nurmatov, 2008: 177)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı

... <i>bir ağızdan</i> şöyle dediler... (s. 138)	bir ağızdan	<i>bir ağızdan</i> : hepsi seslerini, sözlerini birleştirerek, hep birden. (Aksoy, 1995: 641)
179. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
-Caş asker başı <i>een baş</i> eken... (s. 78) (-Genç asker başı başkasını dinlemeyen biriymiş...)	een baş	<i>Een baş</i> : Beybas, tartipsiz, adebi çok, adep saktabagan. (Osmonova, 2001: 518) <i>(Başına buyruk</i> : Yaramaz, disiplinsiz, edepsiz, edepli davranamayan.) (Nurmatov, 2008: 713)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Genç komutan <i>dik kafalı</i> biriymiş... (s. 139)	dik kafalı	<i>dik kafalı</i> : inatçı, büyüklerinin sözüne uymayan. (Aksoy, 1995: 718)
180. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<i>İçmekeyi içinde</i> , buzukunun dal özü.	İçmekeyi içinde	<i>İçmekeyi içinde</i> : Kılık-coruğu, bolgon önörlörü icinde katıluu,

(s. 78) (Mahareti içinde, niyeti bozuğun ta kendisi.)		kılğan işteri, oy-pikiri kupuya. (Osmonova, 2001: 225) (Mahareti içinde/İçinde saklı olmak: Huyu, olan hüneleri icinde saklı, yaptığı işler, düşüncesi saklı.) (Nurmatov, 2008: 341)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
--- niyeti bozuğun ta kendisi. (s. 139)	---	
181. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>kabagı karış salımp</i> ... (s. 79)	kabagı karış salın-	<i>Kabagı karış salınuu</i> : Kapalanuu, kaygıruu, ubayım tartuu. (Osmonova, 2001: 230) (<i>Kabagın Karış Salmak/Kaşını çatmak – Yüzünü asmak</i> : Üzülmek, kaygılanmak, hasretini çekmek.) (Nurmatov, 2008: 348)
Türkiye Türkçesi		

Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <u>suratı asık</u> bir halde... (s. 139)	suratı asık	<i>surat asmak</i> : kaşlarını çatıp yüzüne küskün veya dargın bir anlam vermek, somurtmak. (TDK, ADS)
182. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <u>köz açıp cumgança</u> kögüčkön bolup uçup ketti. (s. 80) (...göz açıp kapayncaya kadar güvercin olarak uçup gitti.)	köz açıp cumgança	<i>Köz açıp cumgança</i> : Bir zamatta, bir pasta, arıdan-beri, oto tez, daroo. (Osmonova, 2001: 282) <i>(Göz açıp kapayınca kadar</i> : Hemen, aniden, hemencecik, çarçabuk, tez.) (Nurmatov, 2008: 422)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <u>göz açıp kapayncaya</u> <u>kadar</u> kayboldular.	göz açıp kapayncaya kadar	<i>göz açıp kapayncaya kadar (göz yumup açyncaya kadar)</i> : çok kısa bir zamanda. (Aksoy, 1995: 806)
183.		

Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<p>...<i>cürögü opkolcup</i>... (s. 80) (...heyecanlanıp...)</p>	cürögü opkolcu-	<p><i>Cürögü opkolcuu</i>: Kandaydır bir camançılıktı, caman kabardı sezgendey, özunön-özu kooptongondoy, sestengendey abalda bolup, tıncı ketüü, toktono albay korko berüü, sanarkoo. (Osmonova, 2001: 189) <i>(Yüreği kararmak</i>: Bir çeşit kötülüğü, kötü haberi hissetmiş gibi, durduk yerden endişelenmiş gibi, korkmuş gibi huzuru kaçmak, kendini tutamayıp korkmaya devam etmek, kara kara düşünmek.) (Nurmatov, 2008: 295)</p>
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<p>...<i>kalbi çarpıp</i>... (s. 142)</p>	kalbi çarp-	<p><i>yüreği kabarmak</i>: içi sıkıntı ile dolup derin soluk alma gereğini duymak. (TDK, ADS) <i>yüreği çarpmak</i>: merak, kaygı, korku, heyecan vb. duygularla tedirgin olmak, huzursuz olmak. (TDK, ADS)</p>

184.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<p>...<i>boyu balkıp</i>... (s. 80) (...vücudu gevşedi..)</p>	<p>boyu balkı-</p>	<p><i>Boyu balkuu / Boyu cibüü:</i> Kandaydır bir nersege ıraazı bolgondoy ergip, dene boyu cazıla tüşüü, elciröö, süyünüü. (Osmonova, 2001: 118) (<i>Gevşemek:</i> Sanki bir şeye memnun olmuş gibi rahatlayıp, tüm vücudu gevşemek, yayılmak, sevinmek.) (Nurmatov, 2008: 190)</p>
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<p>... <i>vücudu gevşedi</i>... (s. 142)</p>	<p>vücudu gevşe-</p>	<p><i>yüreği rahatlamak:</i> üzüntü ve kaygısı azalmak, kalmamak. (TDK, ADS)</p>
185.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<p>...<i>cumuray curtka</i> emes... (s. 81)</p>	<p>cumuray curt</p>	<p><i>Cumuray curt:</i> Büt el, eldin bardığı, kalayık kalk.</p>

(...tüm halka değil...)		(Osmonova, 2001: 181) (<i>Bütün halk</i> : Tüm halk, halkın hepsi, millet.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>bütün ahaliden</i> değil... (s. 143)	bütün ahali	
186. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Atama <i>sözüm ötpödü</i> . (s. 81) (Babama sözüm geçmedi.)	sözü ötpö-	<i>Sözü ötüü</i> : Biröögö kayrılıp aytkan kebi, ötünüçü, suroosu kabıl boluu, özünün aytkanına başka biröönü köndürüü, makul kılıuu, til aldırüü. (Osmonova, 2001: 419) <i>(Sözü geçmek</i> : Başkasından istediği şey, ricası, isteği kabul olmak; kendi dediğine başka birini ikna etmek, kabul ettirmek, laf dinlettirmek.) (Nurmatov, 2008: 591)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki

		Kullanımı
--- (s. 144)	--- ³³	(birine veya bir şeye) söz geçirmek: söylediğini, istediğini, yaptırmak. (TDK, ADS)
187.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Esenkandan <i>nazarım sindi</i> . (s. 81) (Esenhan'dan soğdum)	nazarı sın-	<i>Nazarı sınıu</i> : Köñülü kaluu, şağı sınıu, köönü kaluu. (Osmonova, 2001: 371) (<i>Bakışı Kırılmak/Gönlü soğmak</i> : Gönlü kalmak, şevki kırılmak.) (Nurmatov, 2008: 534)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Esen Handan <i>gönlüm soğdu</i> . (s. 144)	gönlü soğ-	<i>gönlü kırılmak</i> : üzölmek, incinmek, yerinmek. (TDK, ADS)
188.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı

³³ Deyim geçen cümle çevrilmemiştir.

...özüñdün <u>şoruñdu</u> da <u>kaynatam.</u> (s. 81) (...senin de başını derde sokacağım.)	şorun kaynat-	<i>Şorun kaynatuu:</i> Azap tartuu, kırsıkka, baktısızdıkkı uçuroo, katuu kıynaluu. (Osmonova, 2001: 494) (<i>Canı kaynamak/Kan ağlamak:</i> Azap çekmek, felakete, talihsizliğe uğramak, çok zorlanmak.) (Nurmatov, 2008: 686)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... seni de <u>derde sokacağım.</u> (s. 144)	derde sok-	<i>Başını derde sokmak:</i> Sıkıntılı bir duruma girmek veya getirilmek. (TDK, ADS)
189.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Almambet karan kılar kişi çok, <u>candan tüñülüp...</u> (s. 83) (Almambet arka tutar kişisi yok, canından vazgeçip...)	candan tüñül-	<i>Candan tüñülüü:</i> Ölot ekenmin dep oyloo, çaşoodon ümüt üzüü, abdan korkuu. (Osmonova, 2001: 149) (<i>Candan geçmek/Canından vaz geçmek:</i> Öleceğim diye düşünmek, hayattan bir şey beklememek, çok korkmak.)

		(Nurmatov, 2008: 235)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Almambet yardıma yetişecek kimse olmadığı için <u>hayatından umudunu kesmişti.</u> (s. 146)	hayatından umudunu kes-	<i>umudunu kesmek</i> : artık olacağını beklememek. (TDK, ADS)
190.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...topoloñun toz kılıp... (s. 83) (...tozu dumana karıştırıp...)	topoloñun toz kıl-	<i>Topoloñu toz boluu</i> : Azıp-tozup daynı çıkpay ketüü, çaçılıp, bülünğon abalga kelüü, talkalanuu, kıyroo. (Osmonova, 2001: 449) (<i>Toza dumana karışmak</i> : Dağılıp ortadan kaybolmak; dağılıp, yıpranmış duruma gelmek; dağılmak, yıkılmak.) (Nurmatov, 2008: 629)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<u>Tozu dumana katarak</u> ...	tozu dumana kat-	<i>tozu dumana katmak</i> : ortalığı

(s. 148)		altüst etmek. (TDK, ADS)
191.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>kabırgası sökülüp...</i> burkurap turdu. (s. 83) (...canı acıyıp... ağlıyordu.)	kabırgası sögül-	<i>Kabırgası sökülüü</i> : Ayabay canı açuu, zeeni keyüü, katuu kapalanuu. (Osmonova, 2001: 232) <i>(Kabırgası sökülme/İçi parçalanmak</i> : Çok canı acımak, içi yanmak, çok fazla üzölmek.) (Nurmatov, 2008: 350)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<i>İçi sızlayan...</i> (s. 148)	içi sızla-	<i>canı yanmak</i> : çok acı duymak. (TDK, ADS)
192.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>kara kıldı kak carıp</i> , kalıs çeçet. (s. 84) (...herkese eşit davranıp, adaletli.)	kara kıldı kak car-	<i>Kara kıldı kak carkan</i> : Bardığına birdey kalıstık kılğan, eç kimge can tartpagan. (Osmonova, 2001: 251)

		(<i>Kara kılı kak yaran/Kılı kırk yaran</i> : Herkese aynı derecede eşit davranan, hiç kimsenin tarafını tutmayan.) (Nurmatov, 2008: 377)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...meseleyi <i>adil</i> bir şekilde çözüyordu. (s. 149)	adil	<i>kılı kırk yarmak</i> : titiz ve ayrıntılı bir biçimde incelemek, önemle üstünde durmak. (TDK, ADS)
193.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...Kökçö menen Almambettin <i>ortosuna ot cagıştı</i> . (s. 84) (...Kökçö ile Almambet'in araların açtılar.)	ortosuna ot cak-	<i>Ortosuna ot caguu / Arasına ot caguu</i> : Arazdastıruu, birin birine caman körgözüü, kayraştırıruu. (Osmonova, 2001: 48) (<i>Arasına ateş yakmak/Ara bozmak, Aralarını açmak</i> : Kavga çıkartmak, birbirine düşürmek, kışkırtıp körüklemek.) (Nurmatov, 2008: 91)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki

		Kullanımı
Kökçö ile Almambetin <u>arasını açtılar.</u> (s. 149)	arasını aç-	<i>arasını (aralarını) açmak (bozmak):</i> iki kişi arasındaki dostluğu, ilişkiyi bozmak. (TDK, ADS)
194.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...Akerkeç <u>ala cipti attadı...</u> (s. 84) (...Akerkeç kocasını aldattı...)	ala cipti atta-	<i>Ala cipti attoo:</i> Ayalınan (küyöösünön) başka ayalzatına (erkekke) köñül koyuu, başka biröö menen boluu. (Boobekova, 2013: 20) (<i>Ala ipi atlamak:</i> Karısından (kocasından) başka kadında (erkekke) gönölü olmak, başkasıyla olmak.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...Ak-Erkeç <u>namussuzluk edip</u> yanına erkek aldı. (s. 149)	namussuzluk et-	<i>boynuz dikmek:</i> kadın başka erkekle ilişki kurarak kocasını aldatmak. (TDK, ADS)
195.		
Kırgız Türkçesi		

Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <u>sözümdü cerge kaltırba</u> ... (s. 84) (...dediklerimi dinle...)	sözün cerge kaltırba-	<i>Sözün cerge kaltırboo/taştáboo:</i> Biröönü kadirloo, sıyloo maksatında anın aytkan-degenin orundatıp, tapşırganın atkarıp turuu. (Osmonova, 2001: 418) (<i>Sözü yere düşmemek:</i> Birine değer vermek, hürmet etmek amacıyla onun dediklerini yapıp, verdiği emirleri yerine getirmek.) (Nurmatov, 2008: 591)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <u>sözümü unutma</u> . (s. 149)	sözünü unutma-	
196. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...canı cay tappadı... (s. 86) (...canı rahat olmadı...)	canı cay tappa-	<i>Canı cay tappoo:</i> Canı keyip abdan katuu kıynaluu, tıncı ketip aldastoo. (Osmonova, 2001: 151) (<i>Canı yer almamak/Canı rahat etmemek:</i> İçi parçalanarak çok zorlanmak, rahatı kaçıp mutsuz olmak.)

		(Nurmatov, 2008: 237)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <u>gönlü huzur bulmadı.</u> (s.152)	gönlü huzur bulma-	
197.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Bizdin salttı bilet eken dep oturgandardın <u>içteri cılıy tüştü.</u> (s. 87) (Bizim adetleri biliyormuş diye oturanların içi ısındı.)	içi cılı-	<i>İçi cılıu:</i> Iraazı boluu, köñülü cibüü, cakşı korüü, imerilüü. (Osmonova, 2001: 216) <i>(İçi ısınmak:</i> Memnun kalmak, gönlü yumuşamak, sevmek, meyletmek.) (Nurmatov, 2008: 330)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Almambet'in Kırgızların	şaşırt ⁻³⁴	<i>içi ısınmak:</i> hoşlanmak, sevmek.

³⁴ “İçi cılı-” deyimini birisinin yaptıklarına veya dediklerine memnun olmak, hoşlanmak anlamına gelmektedir. Çeviride ise bu deyim “şaşırt-” eylemiyle karşılanmıştır. Cümle içinde “Bizdin salttı bilet eken dep oturgandardın içteri cılıy tüştü.” (Bizim adetleri biliyormuş diye oturanların içi ısındı) cümlesi

adetlerini biliyor olması oturanları <u>şasırttı</u> . (s. 154)		(Türkçe Sözlük, 2005: 927)
198.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Kurgan başımdan <u>oomal-tökmöl düynö</u> ottü. (s. 88) (Azaplı başımdan iyi kötü geçti)	oomal-tökmöl düynö	<i>Oomal-tökmöl düynö</i> : Birde bar, birde cok, öydö-tömön, caman cakşı bolo bere turgan caşoo, abal, turmuş tircilik. (Osmonova, 2001: 391) <i>(İnişli çıkışlı dünya</i> : Bazen var, bazen de yok; inişli-çıkışlı, iyi kötü olan hayat, durum, yaşantı. (Nurmatov, 2008: 555)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<u>Çok değişik şeyler</u> yaşadım. (s. 157)	çok değişik şey	
199.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı

inde geçmektedir. Çeviride bu cümle “Almambet’in Kırgızların adetlerini biliyor olması oturanları şasırttı.” olarak aktarılmıştır.

Eköo teñ <u>sogonçogun</u> <u>kanatpadı...</u> (s. 90)	sogonçogu kanaba-	<i>Sogonçogun kanaboo</i> : Takır töröböo, bala körböo. (Osmonova, 2001: 416) (<i>Tabanı Kanamamak/</i> <i>Doğurmamak</i> : Hiç doğurmamak, çocuk sahibi olmamak.) (Nurmatov, 2008: 587)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
İkisi de <u>doğurmadılar...</u> (s. 160)	doğurma-	
200. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Manas <u>murutunan</u> <u>cılmayıp...</u> (s. 91) (Manas bıyık altından gülerek...)	murutunan cılmay-	<i>Murutunan cılmayuu</i> : Ün çıgarbay, bolor-bolbos külümsüröp koyuu. (Osmonova, 2001: 367) (<i>Bıyık altından gülmek</i> : Ses çıkarmadan, olur olmaz gülümsemek.) (Nurmatov, 2008: 529)
Türkiye Türkçesi		

Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...Manas <i>gülümseyerek</i> ... (s. 163)	gülümse-	
201. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...Atemir handın aytkandarınan üç ese köp mal <i>çay kaynamda</i> tabıldı. (s. 92) (...Atemir hanın söylediği hayvanların üç katı çay kaynam süresinde bulundu.)	çay kaynam	<i>Çay kaynam</i> : Ançalık köp emes, uzak emes ubakit. (Osmonova, 2001: 472) <i>Çay kaynamlık (zaman)</i> : Çok değil, uzun bir zaman değil. (Nurmatov, 2008: 657)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...Atemirin söylediğinden üç kat fazla hayvan --- bulundu. (s. 164)	---	
202. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...altmış miñ Keyip şaarının	başı mañ bol-	<i>Başı mañ boluu</i> : Aylası ketüü,

<p>kaklı <i>başı mañ boldu.</i></p> <p>(s. 92)</p> <p>(...altmış bin Keyip şehrinin halkı ne yapacağını şaşırıldılar.)</p>		<p>emne kılarn bile albay başı katuu. (Osmonova, 2001: 84)</p> <p>(<i>Başı dara düşmek</i>: Çaresi tükenmek, ne yapacağını bilemeyip, başı sıkışmak.)</p> <p>(Nurmatov, 2008: 144)</p>
<p>Türkiye Türkçesi</p>		
<p>Çeviri Metnindeki Yeri</p>	<p>Deyim</p>	<p>Türkiye Türkçesindeki Kullanımı</p>
<p>...altmış bin Keyipli <i>şaşakaldı.</i></p>	<p>şaşakal-</p>	<p><i>aklı durmak</i>: düşünemez bir duruma gelmek, şaşırılmak.</p> <p>(TDK, ADS)</p>
<p>203.</p> <p>Kırgız Türkçesi</p>		
<p>Metindeki Yeri</p>	<p>Deyim</p>	<p>Deyimin Anlamı</p>
<p>...Sanirabiyga <i>köñülü bölünüp</i>... ün debedi.</p> <p>(s. 93)</p> <p>(...Sanirabiyga'nın içi rahat olmayıp... ses katmadı.)</p>	<p>köñülü bölün-</p>	<p><i>Köñülü bölündü boluu</i>: Bir nerseden sanaası tınbaganday, sarı sanaa bolgondoy, tıncı ketkendey abalda boluu.</p> <p>(Osmonova, 2001: 312)</p> <p>(<i>Gönlü bölünmek/Aklı orda olmak</i>; <i>İçi rahat olmamak</i>: Bir şeyden dolayı düşünceli olmak, endişe duymak, huzuru kaçmış durumda olmak.)</p> <p>(Nurmatov, 2008: 459)</p>

Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...Sanirabiyga'nın <i>dikkati</i> <u>dağıldı</u> ... ses çıkaramadı. (s. 166)	dikkati dağıl-	<i>endişeye düşmek</i> : tasaya kapılmak, kaygılanmak. (TDK, ADS)
204.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...curttun barısın <i>küm-cam</i> <u>kılıp</u> catat... (s. 94) (...önüne çıkanı yok ediyor...)	küm-cam kıl-	<i>Küm-cam kılıu</i> : Çok kılıu, cogotuu, öltürüü, közün tazaloo. (Osmonova, 2001: 338) <i>(Paramparça etmek</i> : Yok etmek, ortadan kaldırmak, öldürmek, cezasını vermek.) (Nurmatov, 2008: 492)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
---	--- ³⁵	<i>darmadağın etmek</i> : dağıtmak, karıştırmak. (TDK, ADS)
205.		

³⁵ "küm-cam kılıu" deyimini geçen cümle çeviride bulunmamaktadır.

Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<p>...<i>sırtın saldı.</i> (s. 96) (...sırt çevirdi.)</p>	sırtın sal-	<p><i>Sırtın saluu:</i> Caktırbaganday, taaringanday tür körsötüü, cakşı mamile kılboo, süylöşküsü kelbegendey murçuyup koyuu. (Osmonova, 2001: 426)</p> <p>(<i>Sırtını dönme:</i> Hoşlanmamış gibi, küsmüş gibi tavır sergilemek, iyi davranmamak, konuşmak istemiyormuşçasına yüz vermemek.) (Nurmatov, 2008: 600)</p>
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<p>...sırt çevirdi. (s. 172)</p>	sırt çevir-	<p><i>sırt (sırtını) çevirmek:</i> bir şeye veya birine önem vermemek. (TDK, ADS)</p>
206.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<p><i>Çekeme çiyip koygonsup...</i> (s. 97) (Kaderime yazılmış gibi...)</p>	çekege çiy-	<p><i>Mandayga cazuu:</i> Tagdır buyuruu, başka kelüü, tuş boluu. (Osmonova, 2001: 359)</p>

		(<i>Alına yazılmak</i> : Kaderde olmak, başa gelmek, karşılaşmak) (Nurmatov, 2008: 519)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Alnıma yazılmış gibi... (s. 172)	alnına yazıl-	<i>alın yazısı</i> : talih, kader, yazısı. (Aksoy, 1995: 562)
207.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Anday sözdü <i>oozuña alba</i> . (s. 97) (Öyle deme.)	oozuna alba-	<i>Oozuna alboo</i> : Kep kılboo, eç nerse deböö, esteböö, eskerip da koyboo. (Osmonova, 2001: 382) (<i>Agzına almamak</i> : Söz etmemek, hiçbir şey dememek, aklına bile getirmemek, hiç anmamak.) (Nurmatov, 2008: 548)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<i>Öyle söyleme</i> ... (s.172)	söyleme-	<i>ağza almamak</i> : anmamak, sözünü etmemek. (TDK, ADS)
208.		

Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>kara dalı</i> ... (s. 97) (...evde kalmış...)	kara dalı	<i>Kara dalı</i> : Turmuşka çığar maalınan ötüp kalgan, caşı ötüp ketken kız. (Osmonova, 2001: 248) (<i>Kara omuz</i> : Kocaya varacak zamanı geçen, yaşı bayağı ilerlemiş kız.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
--- (s. 172)	---	<i>evde kalmak</i> : kızın evlenme çağı geçmiş olmak. (TDK, ADS) <i>dünya evine girmemiş</i> : hiç evlenmemiş.(Doğanay, 1972: 97)
209.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Atemir han Sanirabiyga kızdın nökörlörü menen <i>et bışım</i> süylöştü. (s. 97) (Atemir han Sanirabiyga kızın hizmetçileriyle yaklaşık iki saat konuştu.)	et bışım	<i>Et bışım</i> : Et bışkançalık, bolcol menen alganda eki saatçalık ubakit. (Osmonova, 2001: 513) (<i>Et pişim zamanı</i> : Etin piştiği kadar, yaklaşık iki saatlik zaman.)

Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Atemir Han Sanirabiyga kızın hizmetçileriyle <i>bir süre</i> konuştu. (s. 173)	bir süre	---
210.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...Aruuke Almambetke tiymekke <i>moyun sundu</i> . (s. 97) (...Aruuke Almambet ile evlenmeye ikna oldu.)	moyun sun-	<i>Moyun sunuu:</i> Aytkanına, koygon talabına makul boluu, baş iyüü, könüü, karşılık körsötpöö. (Osmonova, 2001: 364) <i>(Boyun sunmak/Boyun eğmek:</i> Dediğine, talebine ikna olmak, baş eğmek, alışmak, karşılık göstermemek.) (Nurmatov, 2008: 526)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...Aruuke Almambet'e varmaya ikna olarak. (s. 173)	ikna ol-	<i>boyun eğmek:</i> isteyerek veya istemeyerek uymak, katlanmak. (TDK, ADS)

211.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>baş koşkon</i> kırk çoro... (s. 98) (...evlenmiş kırk çora...)	baş koş-	<i>Baş koşuu</i> : Üylenüü, turmuş kuruu. (Osmonova, 2001: 77) <i>(Başını birleştirmek: Evlenmek, (birlikte) hayat kurmak.)</i> (Nurmatov, 2008: 134)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
--- (s. 174)	--- ³⁶	
212.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>ay talaaga</i> at argıtıp cürüştü. (s. 98) (...bozkırda at koşturdular)	ay talaa	<i>Ay talaa</i> : Een catkan, el çaşabagan cer, aymak, elsiz meykindik. (Osmonova, 2001: 30) <i>(Ay tarla / Bokır: Issız, boş yer,</i>

³⁶ “*Baş koş-*” deyimi geçen cümle çeviride biraz fark ile aktarılmıştır. Kaynak metinde “Manas baştap baş koşkon kırk çororgo nike kıyıldı.” (Manas başta olan evlenmiş kırk çoraya nikâh kıyıldı.) cümlesi hedef dile “Manas’ın idaresindeki ---kırk çoraya nikâh kıyıldı.” biçiminde aktarılmıştır. Asıl metindeki “Manas baştap” kısmı görüldüğü gibi “Manas’ın idaresindeki” olarak aktarılmıştır, oysa doğrusu Manas başta olarak, yani kırk çora içinde Manas’ın da bulunmakta olduğu denilmek istenmiştir. Cümlede geçen, “evlenmek” anlamına gelen, “baş koşuu” deyiminin ise yeri boştur.

		arazi, bölge, insan yaşamayan mekan.) (Nurmatov, 2008: 59)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
---	--- ³⁷	
213.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>kara boor</i> bolup kalgan eken... (s. 99) (...kardeşlikten uzaklaşmışlar.)	kara boor	<i>Kara boor</i> : Bölök ösüp, özünün tuugan-tuuşkandarına kaydiger bolup kalgan. (Osmonova, 2001: 248) <i>(Kara ciğer (Yakınlarına karşı soğuk):</i> Ayrı büyüyerek, akrabalarına ilgisiz davranan.) (Nurmatov, 2008: 374)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...bizden <i>uzakta büyüdüler</i> ... (s. 177)	uzakta büyü-	

³⁷ Deyimin karşılığı çeviride bulunmamaktadır.

214.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<p>...<i>kara taşı koynunda</i>...</p> <p>(s. 99)</p> <p>(... kötü niyeti içinde...)</p>	kara taşı koynunda	<p><i>Kotur taşı koynunda</i>: Caman oyluu, içi aram, biröögö camandık kılayın degen niyeti bar, buzukuluk oyu bar.</p> <p>(Osmonova, 2001: 280)</p> <p>(<i>İnsanın alacası içinde olmak</i>: Art niyetli, kötü düşünceli, birine kötülük yapma niyeti var, oyunbozan düşünceleri var.)</p> <p>(Nurmatov, 2008: 420)</p>
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<p>...<i>saman altından su yürütenler</i>...</p> <p>(s. 177)</p>	saman altından su yürüt- ³⁸	<p><i>saman altından su yürütmek</i>: belli etmeden iş çevirmek, ortalığı karıştırmak.</p> <p>(TDK, ADS)</p> <p><i>içi kan kuyusu</i>: hep kötülük düşünür. (Aksoy, 1995: 869)</p> <p><i>içinden pazarlıklı</i>: öfkesini, kinini içinde saklayan, yapacağı</p>

³⁸ Asıl metindeki “*kara taşı koynunda*” deyim karşılığında “*içi kan kuyusu*”, “*içinden pazarlıklı*” deyimleri de kullanılabilir. Bu deyimler de anlam açısından kaynak metindeki deyimle aynıdır.

		kötülüğü kimseye sezdirmeyen. (Aksoy, 1995: 869)
215.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Tilin algıla. (s. 100) (Sözünü dinleyin.)	til al-	<i>Til aluu:</i> Aytkanga könüü, makul boluu. (Osmonova, 2001: 441) <i>(Laf dinlemek:</i> Söyleneni yapmak, ikna olmak.) (Nurmatov, 2008: 620)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<u>Sözümü dinleyin.</u> ³⁹ (s. 179)	söz dinle-	<i>laf dinlemek / söz dinlemek:</i> Söylenen bir sözü, verilen bir öğüdü benimsemek, davranışlarını bunlara uydurmak. (TDK, ADS)
216.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı

³⁹ Bu cümlede isim tamlama eki asıl metinde 3. teklik kişi iyelik eki ile yapılmıştır. “Tilin algıla” (Sözünü dinleyin); çeviride ise, görüldü gibi, “Sözümü dinleyin” olarak 1. teklik kişi iyelik eki ile karşılanmıştır.

<i>İçine kir saktabagan...</i> Manas (s. 101) (Kinci olmayan... Manas)	içine kir saktabagan	<i>İçine kir saktabagan</i> : Camandık, aramdık oylobogon, kekçil emes. (Osmonova, 2001: 219) <i>(İçine kir saklamayan/Kin gütmeyen</i> : Kötülük, art niyet düşünmeyen; kinci olmayan.) (Nurmatov, 2008: 334)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Temiz... Manas (s.180)	temiz	
217. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<i>...közdörü ala çakmaktap...</i> (s. 102) (...gözleri kararıp...)	közü ala çakmakta-	<i>Közü ala cakmak boluu</i> : Közü tunaruu, köñülü karangılap ımır çımır bolo tüşüü, közünö eç nerse körünböy kaluu. (Osmonova, 2001: 292) <i>(Gözleri ala çakmak olmak/Gözü kararmak</i> : Gözü kararmak, gözleri bulanmak, gözü hiçbir şey göremez olmak.) (Nurmatov, 2008: 434)
Türkiye Türkçesi		

Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <u>gözleri karardı.</u> (s. 181)	gözleri karar-	<i>gözü (gözleri) kararmak:</i> başı dönmek, hafif baygınlık geçirmek. (TDK, ADS)
218. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <u>altı sanı aman</u> turup, Kökçöközdön kaçkanına keyip... (s. 102) (...sağlam olduğu halde Kökçököz'den kaçtığına üzülüp...)	altı sanı aman	<i>Altı sanı aman:</i> Deni sak, ooru-sırkoosu çok, küülüü küçtüü, alduu-küçtüü. (Osmonova, 2001: 45) (<i>Altı bacağı sağ/Taşı sıkça suyunu çıkarır; Eli ayağı tutmak:</i> Sağlığı iyi, bir hastalığı yok, dirençli, güçlü.) (Nurmatov, 2008: 85)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
(... <u>hemen yerinden kalkıp</u> Kökçögöz'den kaçtığına	hemen yerinden kalk- ⁴⁰	<i>eli ayağı tutmak:</i> beden gücü yerinde olmak. (TDK, ADS)

⁴⁰ “*Altı sanı aman*” deyimini çeviride “*hemen yerinden kalkmak*” biçiminde karşılanmıştır. Fakat asıl metindeki deyim anlamı birisinin bedenini sağlam olduğunu, bir eksikliğin olmadığını göstermektedir. Asıl metinde bu deyim geçtiği cümle şöyledir. “Manas batır *altı sanı aman turup*, Kökçöközdön kaçkanga keyip, oşondo Teñirge eçkirip, arman kıldı.” (Manas bahadır eli ayağı tuttuğu halde Kökçököz'den kaçtığına üzülüp, o anda hıçkırarak Tanrıya derdini döktü.) Çeviride ise “Bahadır Manas *hemen yerinden*

üzülüp...) (s. 182)		
219.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...Manastın kırk çorosun <u>cer cutkanbı</u> ... (s. 102) (...Manas'ın kırk yiğidini yer yutmuş mu...)	cer cut-	<i>Cer cutkanday:</i> İn-cinsiz, dayınsız cogolgondoy, cer aldına batıp ketkendey. (Osmonova, 2001: 165) <i>(Yer yutmuş gibi/Yer yarılmış içine düşmüş gibi:</i> İn-cin yok, gaibe karışmış gibi, yerin dibine düşmüş gibi.) (Nurmatov, 2008: 258)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...Manas'ın kırk çorasını <u>yer mi yuttu</u> ... (s. 183)	yer yut-	<i>Yere batmak:</i> Yok olmak. (TDK, ADS)
220.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <u>kuyu buzuk</u> Kökçököz...	kuyu buzuk	<i>Kuyu buzuk:</i> Niyeti buzuk, oyu

kalkıp Kökçököz'den kaçtığına üzülüp Tanrıya yalvardı." Bu sebeple asıl metindeki deyimden çevirisi deyimden anlamını karşılamamaktadır.

(s. 102) (...niyeti bozuk Kökçököz...)		caman, aram oyluu. (Osmonova, 2001: 334) (<i>Huyu bozuk</i> : Niyeti bozuk, kötü düşünceli, art niyetli.) (Nurmatov, 2008: 488)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>huyu bozuk</i> Kökçököz... (s. 182)	huyu bozuk	
221. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...ayılı <i>kıysıpır tüşkön</i> ... (s. 102) (...avlu alt üst olmuş...)	kıysıpır tüş-	<i>Kıysıpır tüşüü</i> : Emne kılarn bilbey aldastap, şaşıp kaluu. (Osmonova, 2001: 346) (<i>Ne yapacağını şaşırmaq</i> : ne yapacağını bilememek, telaşa düşmek.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...avlu <i>alt üst olmuştu</i> . (s. 183)	alt üst ol-	<i>alt üst olmak</i> : çok karışık duruma gelmek. (TDK, GTS)

		<i>telaşa düşmek</i> : telaşlanmak. (TDK, ADS)
222.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...cekelep <i>kol sala</i> albay... (s. 103) (...tek başlarına saldıramayıp...)	kol sal-	<i>Kol saluu</i> : Savaş açuu, uruş baştoo, basıp kirüü. (Osmonova, 2001: 272) (<i>El uzatmak / İşgal etmek</i> : Savaş açmak, kavga başlatmak, aniden saldırmak.) (Nurmatov, 2008: 408)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...tek başlarına <i>saldırmaya</i> cesaret edemedi... (s. 183)	saldır-	
223.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>kuu kekirtek</i> dalay cerge sekirtet... (s. 103) (...boğazına düşkünlük birçok işler yaptırır...)	kuu kekirtek	<i>Kuu kekirtek</i> : Tamığı caman, ozumçül, içip-cegendi cakşı körgön. (Osmonova, 2001: 332) (<i>Boz gırtlak/Boğazına düşkün</i> :

		Yemeğe karşı zaafı var, bencil, yiyip içmeyi seven.) (Nurmatov, 2008: 486)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>nefis</i> insanı bu yollara düşürür... (s. 184)	nefis	<i>boğazına düşkün</i> : yemeyi içmeyi çok seven, güzel yiyecekler arayan (kişi). (Aksoy, 1995: 653)
224.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>közü umaçtay açıldı</i> ... (s. 103) (...gözleri çakmak çakmak oldu...)	közü umaçtay açıl-	<i>Közu umaçtay açılıu</i> : Canı sep aluu, tıncıy tüşüü. (Osmonova, 2001: 297) (<i>Gözleri fasulye gibi açılmak / Gözü açılmak</i> : Rahatlamak, sükûnet bulmak.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı

... <i>gözlerini fal taşı gibi açtı.</i> (s. 184)	gözlerini fal taşı gibi aç ⁴¹	<i>gözlerini fal taşı gibi açmak:</i> şaşkınlıkla, hayretle bakmak. (TDK, ADS)
225. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Bulardın corugun körüp, okuyasın ukkan el <i>cakasin</i> <i>karmap</i> , mindaydı pendege bere körbö dep tilendi. (s. 105) (Bunların yaptıklarını gören, duyan halk şaşkınlık içinde böylesini insan başına getirmesin diye dilendi.)	cakasin karma-	<i>Cakasin karmanuu:</i> Bir nersege ayabay tañ kaluu, ayran-tañ boluu, akılı ayran boluu. (Osmonova, 2001: 140) (<i>Yakasını tutmak/Dudak ısırarak:</i> Bir şeye hayran olmak, çok ilginç bulmak, akli şaşmak.) (Nurmatov, 2008: 223)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Bunların hâlini gören veya duyan halk --- Tanrı böylesini kimseye göstermesin diye dilekte bulundu. (s. 187)	---	<i>dudak ısırarak:</i> hayrete, şaşkınlığa düşmek. (TDK, ADS)

⁴¹ “Közü umaçtay açıl-” deyimini Kırgız Türkçesinde iki anlam taşımaktadır: 1. Uykusu kaçmak, gözleri kocaman açılmak, uyanmak. 2. Rahatlamak, sükûnet bulmak. Burada ikinci manasında kullanılmıştır. Çeviride ise “gözlerini fal taşı gibi açmak” deyimini ile karşılanmıştır. Fakat bu deyim, Türkiye Türkçesinde sadece “şaşkınlıkla, hayretle bakmak” anlamların üstlendiği için asıl metindeki deyimini karşılamamaktadır.

226.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<p><i>Körör kün, içer suum</i> büttü. (s. 107)</p> <p>(Görecek günüm, içecek suyum tükendi)</p>	<p>körör kün, içer suusu büt-</p>	<p><i>Körör kün, içer suusu tügönüü:</i> Ömürü, çaşoo-tiriçiligi ayaktoo, künü büttü.</p> <p>(Osmonova, 2001: 318)</p> <p>(<i>Görecek günü, içecek suyu tükenmek:</i> Ömrü, hayat mücadelesi bitmek, günü bitmek.) (Nurmatov, 2008: 468)</p>
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<p><i>Görecek günüm, içecek suyum tükendi.</i> (s. 190)</p>	<p>görecek günü, içecek suyu tüken-</p>	<p><i>vakti gelmek:</i> ölmek üzere olmak, ölümü yaklaşmak.</p> <p>(TDK, ADS)</p>
227.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<p><i>...oozunan kök tütün bur etti...</i> (s. 107)</p> <p>(...içi kan ağladı...)</p>	<p>oozunan kök tütün bur et-</p>	<p><i>Oozunan kök tütün burkuroo:</i> Katuu kaygıruu, küyünüü, muñkanuu, sızdoo ce ayabay eñsöö, köksöö.</p> <p>(Osmonova, 2001: 318)</p>

		(<i>Ağzından mavi duman çıkmak/İçi kan ağlamak</i> : Çok üzülmek, içi erimek, kederlenmek, sızlamak veya çok istemek, acısını çekmek.) (Nurmatov, 2008: 550)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<i>Ağzından gök rengi duman çıktı...</i> (s. 190)	ağzından gök rengi duman çık-	<i>içi kan ağlamak</i> : çok üzüntü duymak. (TDK, ADS)
228.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...komuzun kolgo alıp, <i>caagin canıp</i> , baydı birinçi colu ır menen cektodu. (s. 107) (...kopuzun eline alıp hiç durmadan [Kökötöy] bayı ilk defa şarkıyla yokladı.)	caagin can-	<i>Caagin canuu</i> : Meseldetip, kuyulştırurup köp süylöö, çeçen süylöö, bezelenip tınbay ırdoos, sözü, ırı tügönböö. (Osmonova, 2001: 135) (<i>Çenesi durmamak</i> : Güzel sözler katarak uzun uzun söylemek, ağzı laf yapmak, durmadan şarkı söylemek, sözü, şarkısı bitmemek.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki

		Kullanımı
...kopuzunu eline aldı --- ve Kökötöy bayın ölümüne sagu söyledi. (s. 190)	---	---
229.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>buta atım</i> cerden ökürgön kişilerdin... (s. 108) (...okun ulaştığı yerden ağlayarak gelen insanların)	buta atım	<i>Buta atımday</i> : Buta koyulgan cerge çeyinkidey aralık, caanın ogu cetkidey aralık. (Osmonova, 2001: 121) (<i>Ok menzili kadar uzaklıkta</i> : Bir sınır koyulan yere kadar mesafe, ok menzili kadar.) (Nurmatov, 2008: 195)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>çok uzak</i> yerlerden gelip ağlamaya başlayan kişilerin... (s. 192)	çok uzak yerler	---
230.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı

<i>Tört tülügü şay</i> bolgon... (s. 107) (Rahat içinde olan...)	tört tülügü şay	<i>Tört tülügü şay</i> : Telegeyi tegiz, bardığı bar, şayma-şay, toluk, cetiştüü. (Osmonova, 2001: 452) <i>(Canı rahat olmak</i> : Hayatı huzur içinde, her şeyi var, rahat, her şeyi yeterli.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<i>Rahat içinde yaşayan...</i> (s. 193)	rahat içinde yaşa-	<i>keyfi yerinde olmak</i> : sağlığı, neşesi, mutluluğu bulunmak. (TDK, ADS) <i>keyfine diyecek olmamak</i> : mutlu ve huzurlu olmak. (TDK, ADS)
231.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<i>...içim tütöp</i> armandamın... (s. 109) (...içim yanıp dert içindeyim...)	içi tütö-	<i>İçi küyüü</i> : Ökünüü, ayabay kaygıruu, kapalanuu, abdan keyüü. (Osmonova, 2001: 218) <i>(İçi yanmak</i> : Pişman olmak, çok üzölmek, kaygılanmak, çok tasalanmak.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki

		Kullanımı
...içim yanıyor. (s. 194)	içi yan-	<i>içi yanmak</i> : çok büyük bir acı ve üzüntü duymak. (Aksoy, 1995: 872)
232.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>kök caşık</i> ... (s. 110) (...çok zayıf...)	kök caşık	<i>Kök caşık</i> : Abdan arık, alsız, şayı çok. (Osmonova, 2001: 306) <i>(Gök yavan/Bir deri bir kemik</i> : Çok arık, halsiz, kuvveti yok. (Nurmatov, 2008: 452)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>bir deri bir kemik kalan</i> ... (s. 197)	bir deri bir kemik	<i>bir deri bir kemik (kalmak)</i> : çok zayıf (olmak). (TDK, ADS)
233.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>üy tügündöy</i> kara kalmak... (s. 111)	üy tügündöy	<i>Uy tügündöy</i> : Ötö köp, sansız, cer caynagan.

(...sayısız Kalmuk...)		(Osmonova, 2001: 459) (<i>İnek tiiyü kadar</i> : Çok fazla, sayısız, kalabalık.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>kalabalık</i> Kalmuk... (s. 197)	kalabalık	<i>karınca yuvası gibi</i> : çok kalabalık. (TDK, ADS)
234.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>kuday betin salbay</i> kal... (s. 112) (...Allah göstermesin...)	kuday betin salba-	<i>Kuday betin salbasın</i> : Kandaydır bir nersenin adam tañ kalganday sapatın, cönün basa körsötüp, küçötüp aytuuga koldonulat. (Osmonova, 2001: 321) (<i>Allah gosterмесin</i> : Herhangi bir şeyin şaşirtan yönünü, sıfatını vurgulayarak, üstüne basa basa söylemek için kullanılır.) (Nurmatov, 2008: 471)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı

Aman Tanrım! (s. 199)	aman Tanrı	<p><i>Allah esirgesin (veya saklasın):</i> “Tanrı korusun! Allah kötü durumlarla karşılaştırmasin!” anlamında kullanılan söz. (TDK, GTS)</p> <p><i>Allah göstermesin:</i> “Tanrı kötü bir durumla karşı karşıya bırakmasın” anlamında kullanılan bir söz. (TDK, GTS)</p>
<p>235. Kırgız Türkçesi</p>		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<p>...<u>cürögünün üşün aldı.</u> (s. 112) (...korkuttu.)</p>	<p>cürögünün üşün al-</p>	<p><i>Cürögünün sarı suusun aluu / Cürögünün üşün aluu:</i> Birotolo korkutup köz karandı kılıp aluu, kayratın kaçıruu, mizin maytaruu, dayıma korkup, çoçulay turganday abalga keltirüü. (Osmonova, 2001: 194)</p> <p><i>(Yüreginin sarı suyunu almak/Ödünü patlatmak:</i> İyice korkutarak baş eğdirmek, gücünü yok etmek, baş kaldırtmamak, her zaman korkuyla, hazır durumda bekler duruma getirmek.) (Nurmatov, 2008: 302)</p>

Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <u>korkutarak</u> . (s. 199)	korkut-	<i>tehdit savurmak</i> : korkutmak, gözdağı vermek. (TDK, ADS) <i>(birinin) gözünü korkutmak</i> : yıldırım. (TDK, ADS) <i>(birine) gözdağı vermek</i> : sonradan verilecek bir ceza ile korkutmak, yıldırım, tehdit etmek, caydırmaya çalışmak. (TDK, ADS)
236. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <u>tört tülük</u> talap... (s. 113) (...hayvanların hepsini sürüp...)	tört tülük	<i>Tört tülük</i> .: Maldın büt bardık türlörü (cılık, uy, too, koy eçki c.b.). (Osmonova, 2001: 451) <i>(Dört çeşit</i> : Malın tüm türleri (kısarak, inek, deve, koyun keçi v.b). (Nurmatov, 2008: 634)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <u>bütün hayvanlarımızı</u>	bütün hayvanlar	---

sürüp... (s. 202)		
237.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>üzöngü kağışkan</i> erler... (s. 115) (...üzengi oynatan erler...)	üzöngü kağış-	<i>Üzöngü kağışuu</i> : Ötö cakin, çukul cürüü, biri-birine canaşa bastıruu. (Osmonova, 2001: 466) (<i>Üzengi Vurusmak/Yanyana yürüme</i> k: Yol arkadaşlığı etmek Çok yakın, yakın yürüme, birbiriyle yan yana yürüme.) (Nurmatov, 2008: 651)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...üzengi oynatan yiğitler... (s. 205)	üzengi oynat-	
238.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>kök caldar</i> ... (s. 115) (...bahadırlar...)	kök cal	<i>Kök cal</i> : Taymanbas, caltanbas baatır, kayrattuu. (Osmonova, 2001: 306)

		(<i>Gök Yele / Bahadır</i> : Çekinmeyen, korkmayan bahadır; gayretli kişi.) (Nurmatov, 2008: 452)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>gök yeleli bozkurtlar</i> ... (s. 205)	gök yeleli bozkurtlar	
239.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Kırgızdar <i>kara candan</i> <i>tüñüldü</i> . (s. 116) (Kırgızlar canından vazgeçtiler.)	kara candan tüñül-	<i>Kara candan tüñülüü</i> : Ayabay korkuu, üröyü uçuu, cüröğü tüşüü. (Osmonova, 2001: 249) (<i>Kara candan vazgeçmek/Canından vaz geçmek</i> : Çok korkmak, tüyleri diken diken olmak, yüreği ağzına gelmek.) (Nurmatov, 2008: 374)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Kırgızlar <i>can telaşında</i> ...	can telaşı	<i>canı ağzına (boğazına) gelmek</i> :

(s. 207)		büyük bir tehlike karşısında ölecekmiş gibi bir korkuya kapılmak. (TDK, ADS) <i>canının derdine düşmek</i> : ölüm korkusuna kapılmak. (TDK, ADS)
240. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...cüröğü tüşüp, <i>can beriptir</i> . (s. 116) (...ödü koparak, can verdi.)	can ber-	<i>Can berüü</i> : Ölüü, kaza tabuu, köz cumuu. (Osmonova, 2001: 144) (<i>Can vermek</i> : Ölmek, kazaya kurban gitmek, (dünyaya) gözünü yummak.) (Nurmatov, 2008: 229)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...olduğu yerde düşüp <i>can verdi</i> . (s. 207)	can ver-	<i>can vermek</i> : ölmek. (TDK, ADS)
241. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>abiyiri ayranday tögüldü</i> .	abiyiri ayranday	<i>Abiyiri tögüülüü</i> / <i>Abiyiri</i>

(s. 118) (...rezil oldular.)	tögül-	<i>ayranday tögölüü:</i> Katuu uyat boluu, bedeli tüşüü. (Osmonova, 2001: 22) <i>(Namusu Dökülmek / Namusu Ayran gibi dökülmek/Namusu lekelenmek:</i> Çok utanmak, itibarını kaybetmek.) (Nurmatov, 2008: 46)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>rezil oldular.</i> (s. 211)	rezil ol-	<i>rezil olmak:</i> çok utanacak bir duruma gelmek. (TDK, ADS)
242.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Buga Manastın <i>kuykası</i> <i>kuruştu.</i> (s. 119) (Buna Manas sinirlendi.)	kuykası kuruş-	<i>Kuykası kuruşuu:</i> Abdan açuulanuu, kıcırı kelüü, kıcırlanuu. (Osmonova, 2001: 323) <i>(Kafa derisi buruşmak:</i> Çok sinirlenmek, öfkelenmek, sinir olmak.) (Nurmatov, 2008: 474)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki

		Kullanımı
Manas buna <u>kudurdu</u> . (s. 214)	kudur-	<i>hiddetten kudurmak:</i> çok öfkelenmek, aşırı derecede kızmak. (TDK, ADS) <i>(birinin) öfke topuklarına çıkmak:</i> çok öfkelenmek. (TDK, ADS) <i>öfkeden deliye dönmek:</i> fazla sinirlenmek. (TDK, ADS)
243.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<u>...tilimde söölüm bar...</u> (s. 121) (...dilimde büyü gücü var...)	tilinde söölü bar	<i>Tilinde söölu bar:</i> Aytkanı aytkanday kelgen, aytkanı kata ketpegen, süylögön sözü sıykırduu, taasirdüü köçkö ee degen maanide. (Osmonova, 2001: 443) <i>(Dilinde siyili var/Dili belalı:</i> Dedigi dedigi gibi olan, söylediği boşa gitmeyen; söylediği söz tesirli, büyülü güce sahip manasında.) (Nurmatov, 2008: 623)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı

... <i>dilimde bir kutsallık var...</i> (s. 216)	dilinde kutsallık var	
244.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...akırı kıtaydın <i>talpagın taşka caydı.</i> (s. 122) (...sonunda Çinliler yerle bir oldular.)	talpagın taşka cay-	<i>Talpagın taşka cayuu:</i> Kıyratuu, talkaloo, cok kılıu, taşın talkan kılıu. (Osmonova, 2001: 429) <i>(Telpegini taşa sermek/Yerle bir etmek:</i> Dağıtmak, yıkmak, yok etmek, tozunu dumana katmak.) (Nurmatov, 2008: 605)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Sonunda Çinli <i>yenik düştü.</i> (s. 219)	yenik düş-	<i>yenik düşmek:</i> yenilmek, mağlup olmak. (TDK, ADS) <i>yerle bir etmek:</i> temeline kadar yok etmek, tahrip etmek. (TDK, ADS) <i>yerle yeksan etmek:</i> yerle bir etmek. (TDK, ADS)
245.		
Kırgız Türkçesi		

Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...er Manas <u>eerdin kese tištenip...</u> (s. 123) (...Er Manas pişman olarak...)	eerdin kese tişte-	<i>Eerdin kese tiştöö:</i> Abdan ökünüü, öküttö kaluu. (Osmonova, 2001: 510) <i>(Dudaklarını ısırarak: Çok üzölmek, pişman olmak.)</i> (Nurmatov, 2008: 705)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Er Manas <u>dudaklarını ısırip...</u> (s. 219)	dudaklarını ısır ⁴²	<i>dudağını (dudaklarını) ısırarak:</i> yakışksız bir durum karşısında şaşmak. (TDK, ADS) <i>bin pişman olmak:</i> çok pişman olmak. (TDK, ADS)
246.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Amalduu, küçtüü duşmanga <u>koltuk açpaylı...</u> (s. 124) (Kurnaz, güçlü düşmana sırrımızı bildirmeyelim.)	koltuk açpa-	<i>Koltuk açuu:</i> Duşmanga içki sırdı bildirüügö mümkünçölük berüü, çıkknıçılık kılıu, içinen orun beruu. (Osmonova, 2001: 275) <i>(Koltuk açmak/Açık kapı</i>

⁴² Asıl metindeki deyim ile Türkiye Türkçesindeki aynı yapıdaki deyimler arasında anlam farklılığı bulunmamaktadır.

		<i>birakmak</i> : Düşmana iç sırrı bildirmeye imkân vermek, hain etmek, içten yer vermek.) (Nurmatov, 2008: 412)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Kurnaz ve güçlü düşmana <u>kucak açmayalım.</u> (s. 222)	kucak açma ⁴³	<i>(birine) kucak (kucağını) açmak</i> : sığınacak yer vermek. (TDK, ADS)
247.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...anı Manaska aytkanga <u>oozu barbadi.</u> (s. 124) (...bunu Manas'a söylemeye cesaret edemedi.)	oozu barba-	<i>Oozu barboo</i> : Biröögö bir nerseni batınıp, daap ayta alboo, tartkınçiktoo. (Osmonova, 2001: 381) <i>(Agzı varmamak/Dili varmamak</i> : Birine bir şeyi çekinmeden, cesurca söyleyememek, duraksamak.) (Nurmatov, 2008: 546)
Türkiye Türkçesi		

⁴³ Bu deyim asıl metindeki deyim anlamını tam karşılamamaktadır.

Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Manas'a anlatmaya <u>gönlü razı olmadı.</u> (s. 223)	gönlü razı olma- ⁴⁴	<i>gönlü razı olmamak</i> : istememek. (TDK, ADS)
248. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...er Koşoydun <u>it atayı tutuldu.</u> (s. 127) (...Er Koşoy deliye döndü.)	it atayı tutul-	<i>İt atayı tutuluu</i> : Cini kelüü, kıcırı kaynoo, açuusu kelip tutalanuu. (Osmonova, 2001: 210) (<i>Cinleri başına toplanmak</i> : Sinirlenmek, hiddetlenmek, öfkesinden çıldırmak.) (Nurmatov, 2008: 322)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Er Koşoy <u>hiddetten kendini tutamadı.</u> (s. 227)	hiddetten kendini tutama-	<i>cinleri başına toplanmak (üşüşmek)</i> : öfkelenmek. (TDK, ADS) deliye dönmek: çok kızmak. (TDK, ADS)

⁴⁴ Kaynak metindeki “oozu barba-” deyiimi “istememek” anlamına gelen “gönlü razı olma-” deyiimi ile karşılanmıştır. Fakat bu deyiime göre “dili varmak” deymi olumsuz şekilde kullanılırsa asıl metindeki deyimini çağırımısal anlamını daha iyi yansıtır.

		<p><i>öfkeden deliye dönmek</i>: fazla sinirlenmek. (TDK, ADS)</p> <p><i>öfkesi başına sıçramak</i> (<i>çıkılmak, vurmak</i>): çok öfkelenmek. (TDK, ADS)</p>
<p>249.</p> <p>Kırgız Türkçesi</p>		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<p>...<i>muunu</i> ketip <i>kaltırap</i>... (s. 129) (...dizleri titreyip...)</p>	muunu kaltıra-	<p><i>Muunu kaltıroo</i>: Korkuu, kaltırap kaluu, kaltırak basuu. (Osmonova, 2001: 367) (<i>Boğumu titremek/Dizleri titremek</i>: Korkmak, titremek, titreme tutmak.) (Nurmatov, 2008: 529)</p>
<p>Türkiye Türkçesi</p>		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<p>...nefesi kısıldı... (s. 230)</p>	nefesi kısıl-	<p><i>dizlerinin bağı çözülmek</i>: korkudan ayakta duramayacak duruma gelmek. (TDK, ADS)</p>
<p>250.</p> <p>Kırgız Türkçesi</p>		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı

<i>Köktön tilegenimdi cerden berdi.</i> (s. 129) (Gökte aradığımı yerde buldum.)	köktön tilegeni cerden ber-	<i>Köktön tilegeni cerden tabıluu:</i> Köptön beri samap, izdep cürgönü oñoy oltoñ orundaluu, işke aşuu, ıñgayı kelip, oñdoy berdi boluu. (Osmonova, 2001: 309) (<i>Gökte aradığını yerde bulmak:</i> Çoktandır şiddetle arzu edip aradığının kolayca bulunması, gerçekleşmesi; elverişli anı gelip, yolu açık olmak.) (Nurmatov, 2008: 454)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<i>Gökte aradığımı yerde buldum.</i> (s. 230)	gökte aradığını yerde bul-	<i>gökte ararken yerde bulmak:</i> çok güçlülkle ele geçirebileceğini sandığı şeyi veya kimseyi birdenbire bulmak. (TDK, ADS)
251.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<i>...tökpöy çaçpay</i> tamşanıp aytıp... (s. 129) (...hiçbir şey bırakmadan tümünü söyleyip...)	tökpöy çaçpay	<i>Tökpöy-çaçpay aytuu:</i> Eçtemesin kaltırbay büt aytuu. (Osmonova, 2001: 451) (<i>Dökmeden saçmadan söylemek:</i>

		Hiçbir şey bırakmadan tümünü söylemek.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <u>eksiksiz</u> olarak anlatıp... (s. 231)	eksiksiz	<i>harfi harfine</i> : tamamen, gerçekte olduğu gibi, harfiyen. (TDK, GTS)
252.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <u>acidardın kuyrugun basıp aldiñar.</u> (s. 130) (...ejderin kuyruğunu bastınız.)	acidardın kuyrugun basıp al-	<i>Acıdardın kuyrugun basuu</i> : Kaarına kaluu, kıyığına kaluu, kırsıktuu, çatak işke tuş boluu. (Osmonova, 2001: 25) (<i>Ejderin kuyruguna basmak/Yılanın kuyruğına basmak</i> : Birinin kahrına uğramak; sinirine dokunmak; belalı, kötü bir işe bulaşmak.) (Nurmatov, 2008: 52)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <u>ejderin kuyruğına</u>	ejderin kuyruğına	<i>uyuyan yılanın kuyruğına</i>

<u>bastınız.</u> (s. 231)	bas-	<i>basmak</i> (<i>yılanın kuyruğuna basmak</i>): kötülük yapacak durumda olduğu halde kimseye dokunmayan kişiyi incitip saldırmasına yol açmak.) (Aksoy: 1995: 1087)
253. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Er Manas <i>mış kıldı.</i> (s. 130) (Er Manas [bizi] rezil etti.)	mış kıl-	<i>Mış kılıu</i> : Katuu sındıruu, şıldıñ kılıu, uyakta kaltıruu. (Osmonova, 2001: 369) (<i>Rezil etmek</i> : Çok büyük bir zarara uğratmak, gülünç duruma düşürmek, ayıp olmak.) (Nurmatov, 2008: 531)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Manas'ı <i>ürküttük!</i> (s. 231)	ürküt- ⁴⁵	(<i>birini</i>) <i>rezil etmek</i> : isteyerek veya istemeyerek birini çok utanacak güç bir duruma sokmak. (TDK, ADS)

⁴⁵ Çeviri kaynak metindeki deyimın anlamını tam karşılamamaktadır. Bunun yerine anlam açısından yakınlık gösteren “rezil et-” deyimini kullanılabılırdı.

254.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<p>...<i>cüröktörü oozuna kelip</i>...</p> <p>(s. 130)</p> <p>(...yürekleri ağızlarına gelip...)</p>	cürögü oozuna kel-	<p><i>Cürögü oozuna tıgıluu:</i> Kapısınan, baykoosuzdan bolo kalgan nersedan, ugulgan kabardan ulam katuu korkup ketüü, emne kılaarın bilbey apkaarıy tüşüü.</p> <p>(Osmonova, 2001: 189)</p> <p>(<i>Yüreği azına gelmek:</i> Aniden, beklenmedik anda oluşan, duyulan haberden çok korkmak, ne yapacağını bilemeyip şaşırıp kalmak.) (Nurmatov, 2008: 295)</p>
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<p>...<i>kalpleri ağızlarına geldi</i>...</p> <p>(s. 232)</p>	kalbi ağzına gel-	<p><i>yüreği ağzına gelmek:</i> birdenbire çok korkmak, aşırı korku veya sevinçten fazlasıyla heyecanlanmak, endişelenmek.</p> <p>(TDK, ADS)</p>
255.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı

<i>Taň kulan öök salganda...</i> (s. 131) (Şafakta...)	taň kulan öök sal-	<i>Taň kulan öök bolgondo:</i> Taň atıp kele catkanda, ürül bürüldö. (Osmonova, 2001: 434) (<i>Şafak söküldüğü an:</i> Şafakta, sabahın erken saatlerinde.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<i>Şafak azcık sökmeye başlarken...</i> (s. 235)	şafak azcık sökmeye başlarken	<i>şafak sökmek:</i> sabahleyin ortalık aydınlanmaya başlamak. (TDK, ADS)
256. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Karangı ketip <i>supa sadık çalganda...</i> (s. 135) (Karanlık gidip şafak ışığı gelince...)	supasadık çalganda	<i>Supa sadık çalganda:</i> Taň kulan öök bolgondo, agara baştağan mezgilde. (Osmonova, 2001: 421) (<i>Şafak vakti:</i> Sabahın erken saatlerinde, şafak vaktinde.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Karanlık gidip <i>şafak</i>	şafak sökerken	<i>şafak sökmek:</i> sabahleyin ortalık

<i>sökerken...</i> (s. 241)		aydınlanmaya başlamak. (TDK, ADS)
257.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<i>...buzbaçlı</i> menin <i>kanımdı...</i> (s. 139) (...sinirimi bozma...)	kanı buzul-	<i>Kanı buzuluu:</i> Ayabay açuulanuu, çıdamı ketip, kıcırı kaynoo. (Osmonova, 2001: 244) <i>(Kanı bozulmak/Tepesi atmak:</i> Çok sinirlenmek, sabrı tükenip, sinirleri gerilmek.) (Nurmatov, 2008: 368)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<i>...kanımlı kaynatma.</i> (s. 249)	kanı kaynat-	<i>bir durum birinin) sinirine dokunmak:</i> hoşuna gitmemek, sinirlendirmek. (TDK, ADS) <i>(birinin) sinirlerini bozmak:</i> kızdırmak, sinirlendirmek. (TDK, ADS)
258.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı

... <i>kañırğı tütöp</i> turup munu ayttı... (s. 140) (...içi yanarak şöyle dedi...)	kañırğı tütö-	<i>Kañırğı tütöö</i> : Katuu keyüü, bir nersege zeeni keyip, katuu kaygırıp ciberüü. (Osmonova, 2001: 247) (<i>İçi yanmak/İçi kan ağlamak</i> : Şiddetli şekilde üzölmek, bir şeye üzölerek, çok tasalanmak.) (Nurmatov, 2008: 371)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...Manas şaşırarak şöyle dedi... (s. 251)	şaşır- ⁴⁶	<i>yüreği kan ağlamak</i> : derinden acı duymak, çok üzölmek. (TDK, ADS) <i>kan ağlamak</i> : büyük bir üzüntü içinde bulunmak. (TDK, ADS) <i>bağrı yanmak</i> : üzüntü çekmek, çok acı duymak. (TDK, ADS)
259.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
...dosuna <i>boru oorudu</i> . (s. 141)	booru oor-	<i>Booru açuu</i> : Can tartuu, abdan ayoo, zeeni keyüü.

⁴⁶ “Kañırğı tütö-” deyimini çeviride kullanılan “şaşır-” eylemi tam anlamını yansıtmaktadır. Deyimin anlamı şaşarmaktan daha “çok üzölmek, tasalanmak, içinden kan ağlamak” anlamlarına yakındır.

(...arkadaşına acıdı.)		(Osmonova, 2001: 114) (<i>Ciğeri acımak</i> : Sahip çıkmak, çok esirgemek, içi parçalanmak.) (Nurmatov, 2008: 185)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...dedi dostuna <i>acıyarak</i> . (s. 253)	acı-	<i>sahip çıkmak</i> : korumak, koruyucu olmak, ilgilenip gözetmek. (TDK, ADS)
260. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>cöö tumanday</i> kaptap... (s. 141) (...yavaşça kaplayıp...)	cöö tumanday	<i>Cöö tumanday</i> : Akırın, bilinbey, cay, cılıp cürüp cayılganday, taraganday, kaptaganday. (Osmonova, 2001: 181) (<i>Sis gibi</i> : Yavaş, belli olmadan, sessizce, belli etmeden yayılmak, dağılmak, kaplamak.)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>bulut gibi</i> kapladı. (s. 254)	bulut gibi	

261.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<p>...<i>can ayabay</i>... sogoş kılıştı... (s. 146) (...<i>canla başla</i>... savaştılar.)</p>	can ayaba-	<p><i>Can ayabay</i>: Ölor-tirilerine karabay, bardık küçü, büt mümkünçülüğü menen, can talaşıp. (Osmonova, 2001: 144)</p> <p>(<i>Canına acımadan/Can pahasına</i>: Ölümü bile göze alarak, tüm gücü tüm imkânlarıyla, canla başla.)</p> <p>(Nurmatov, 2008: 229)</p>
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<p>...<i>canlarını esirgemedен</i> savaştılar... (s. 264)</p>	canını esirgeme-	<p><i>canla başla</i>: hiçbir özveriden kaçınmayarak, bütün yorgunluklara katlanarak, var gücü ile. (Aksoy, 1995: 677)</p>
262.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<p>...Manaska <i>kulduk urabız</i>. (s. 149) (...Manas'a baş eğiyoruz.)</p>	kulduk ur-	<p><i>Kulduk uruu</i>: Baş iyüü, taazim kılıu, cügünüü, moyun sunuu. (Osmonova, 2001: 328)</p>

		(<i>Kulluk vurmak/Kul-Köle olmak</i> : Boyun eğmek, egilmek, diz çökmek, boyun sunmak.) (Nurmatov, 2008: 481)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...Manas'a <i>kulluk ederiz</i> ... (s. 270)	kulluk et-	(<i>birine</i>) <i>kul köle olmak</i> : tam bir doğruluk ve özveri ile bağlanarak bütün isteklerini yerine getirmeye hazır olmak. (TDK, ADS) <i>baş eğmek</i> : direnmekten vazgeçip buyruk altına girmek. (TDK, ADS)
263. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>İçi ala</i> tuugandarı... (s. 150) (...kötü niyetli akrabaları...)	İçi ala	<i>İci ala</i> : Aram oyluu, peyili buzuk, oyu tüz emes. (Osmonova, 2001: 215) (<i>İçi ala</i> : Art niyetli, karakteri bozuk, kötülük taslayan.) (Nurmatov, 2008: 329)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki

		Kullanımı
... <i>kötü</i> <i>düşünceli</i> akrabaları... (s. 270)	kötü düşünceli	<i>niyeti bozuk</i> : kötü bir şey yapmayı düşündüğü anlaşılıyor. (Aksoy, 1995: 980)
264. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Çorolar <i>beldi çeçpey</i> turup, kündür-tündür dayar tursun. (s. 150) (Çoralar dinlenmeden gece gündüz hazırda bulunsunlar.)	bel çeçpe-	<i>Bel çeçpöö</i> : Tınım alboo, tınbay arakettenüü, күндүр түндүр iş üstündö, ce coo betinde boluu. (Osmonova, 2001: 94) (<i>Bel çözmek/Sirtını yere koymamak</i> : Dinlenmemek, durmadan çalışmak, gece gündüz işte veya düşmana karşı tetikte olmak.) (Nurmatov, 2008: 158)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Çoralar <i>elbiselerini</i> <i>çıkarmadan</i> geceli gündüzlü tetikte dursunlar. (s. 271)	elbiselerini çıkarma- ⁴⁷	

⁴⁷ “*Bel çeçp-*” deyimini “dinlenmeden, her zaman hazırda bulunmak” anlamına gelmektedir. Burada geçtiği cümle içinde “düşmana karşı gece gündüz tetikte bulunmak” anlamındadır. Fakat çeviride “elbiselerini çıkarmadan” olarak karşılanmıştır. Bu kullanım deyimini anlamını vermede yetersiz kalmaktadır.

265.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Manas baatır <i>bük tüşüp</i> barıp kuladı. (s. 154) (Manas bahadır yüz üstü kıvrılarak düştü.)	bük tüş-	<i>Bük Tüşüü</i> : Buttarın bögüp, kömkörösünön, bet mandayınan bürüşüp catuu. (Osmonova, 2001: 123) (<i>Yüzükoyun düşmek</i> : Ayaklarını bükerek, yüz üstü kıvrılıp yatmak.) (Nurmatov, 2008: 198)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Bahadır Manas --- yere serildi. (s. 277)	---	
266.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<i>Kündün közü körünböy kaldı.</i> (s. 154) (Güneş yüzü görünmez oldu.)	kündün közü körünböy kal-	<i>Kündün közü körünböö</i> : Kündü bulut tosuu, cerge kündün carığı tüşpöö, kölökö boluu. (Osmonova, 2001: 338) (<i>Güneşin gözü görünmemek/Günein yüzü görünmemek</i> : Güneşi bulut

		kaplamak, yeryüzüne güneşin ışınları değmemek, gölge olmak.) (Nurmatov, 2008: 493)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
<i>Güneş yüzü görünmüyordu.</i> (s. 278)	güneş yüzü görünme-	
267. Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
<i>...közü cetti.</i> (s. 154) (...anladı.)	közü cet-	<i>Közü cetüü:</i> Emne ekendigine, çındığına ce tögündüğünö, kaday bolgonduguna açık tüşünüü, toluk işeniçi boluu, kaday bolorun aldın ala bilüü. (Osmonova, 2001: 294) <i>(Gözü yetmek/Gözü kesmak:</i> Ne olduğunu, gerçekliğini veya aslını, nasıl olduğunu net bir şekilde anlamak, tam olarak güvenmek, nasıl olacağını önceden kestirmek.) (Nurmatov, 2008: 437)
Türkiye Türkçesi		

Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
--- (s. 279)	--- ⁴⁸	<i>farkına varmak</i> : gözüne çarpmak, fark etmek, anlamak. (TDK, ADS) <i>fark etmek</i> : anlamak, sezmek. (TDK, ADS)
268.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Er Almambet <i>okko uçtu.</i> (s. 158) (Er Almambet kurşundan ecel buldu.)	okko uç-	<i>Okko uçuu</i> : Okton acalı cetüü, ok tiyip ölüü. (Osmonova, 2001: 375) <i>(Kurşuna uçmak/Kurşu yemek</i> : Kurşundan ecel bulmak, kurşun değıp ölmek.) (Nurmatov, 2008: 540)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Er Almambet <i>vuruldu.</i> (s. 287)	vurul-	<i>kurşun yemek</i> : vurulmak. (TDK, ADS) <i>kurşun dokunmak</i> : mermi isabet

⁴⁸ Deyimin karşılığı çeviride bulunmamaktadır.

		etmek. (TDK, ADS)
269.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>dırkırıp kaçıp</i> berdi. (s. 160) (...çabuk kaçiverdiler)	dırkırıp kaç-	<i>Dır berüü</i> : Şart kaçıp cönöö, şart cürüp ketüü. (Osmonova, 2001: 133) <i>(Kaçıvermek/Tabanları yağlamak</i> : Hemen oradan kaçmak, hemen oradan uzaklaşmak.) (Nurmatov, 2008: 214)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>darmadağan olup</i> kaçtılar. (s. 289)	darmadağan ol-	<i>tabanları yağlamak</i> : hızlıca koşmak, kaçmak. (TDK, ADS)
270.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>kayrat aytıp</i> ... (s. 160) (...cesaretlendirip...)	kayrat ayt-	<i>Kayrat aytuu</i> : Aza kütüp, katuu kaygırıp turgan adamga cakşı tilegin aytıp, köñülün kötörüü, cubatuu. (Osmonova, 2001: 235)

		(<i>Gayret söylemek / Teskin etmek; Cesaret vermek: Yas tutup, ağır dert içindeki insana iyi dileklerini iletip gönlünü almak, yatıştırmak.</i>) (Nurmatov, 2008: 354)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>gayrete getirdi.</i> (s. 290)	gayrete getir-	<i>gayret vermek: isteklendirmek, özendirmek, yüreklendirmek.</i> (TDK, ADS) <i>(birine) cesaret vermek: birinin yılgınlığını gidermek, birini yüreklendirmek.</i> (TDK, ADS)
271.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>oyron boluptur.</i> (s. 161) (...ölmüşler.)	oyron bol-	<i>Oyron boluu: Közü ötüü, çok boluu, ölüü.</i> (Osmonova, 2001: 375) <i>(Helak olmak: Rahmetli olmak, yok olmak, ölmek)</i> (Nurmatov, 2008: 539)
Türkiye Türkçesi		

Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
...telef olmuştu. (s. 291)	telef ol-	<i>telef olmak</i> : ölmek. (Türkçe Sözlük, 2005: 1941) <i>helak olmak</i> : yok olmak, ölmek. (TDK, ADS)
272.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
Erler <i>cer karadı</i> . (s. 162) (Erler seslenmediler.)	cer kara-	<i>Cer karoo</i> : Bir nersige kıcalat bolgondoy şilkıyuu, oñtoysuz abalda boluu, baş kötörböö, uyalıp biröögö tike karay alboo. (Osmonova, 2001: 166) <i>(Yere bakmak/Başı yere eğilmek</i> : Bir şeye meraklanıyormuş gibi kara kara düşünmek, kritik durumda olmak, kafasını kaldıramamak, utanarak birisine dik bakmamak.) (Nurmatov, 2008: 259)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
Yiğitler <i>yere baktılar</i> .	yere bak-	

(s. 293)		
273.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>aç arbak</i> ... (s. 165) (...çok zayıf...)	aç arbak	<i>Aç arbaktay</i> : Üldürögön, abdan alsız, ötü arık, süldörü ele barday, arañ ele canı bar. (Osmonova, 2001: 59) (<i>Aç ervah gibi/Canlı cenaze</i> : Dermansız, çok halsiz, çok zayıf, sadece cismi kalmış, cılız.) (Nurmatov, 2008: 109)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>hayaletе benzeyen</i> ... (s. 299)	hayaletе benzeyen	<i>bir deri bir kemik (kalmak)</i> : çok zayıf (olmak). (TDK, ADS)
274.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>sır berbedi</i> . (s. 167) (...çaktırmadı.)	sır berbe-	<i>Sır aldırboo</i> : Bir nersenin şegin bilgizbö, caşıruu, bilse da bilmeksenge saluu. (Osmonova, 2001: 425)

		(<i>Sırrını aldirmamak/Sırrını vermemek</i> : Bir şeyi çaktırmamak, gizlemek, bilse debilmiyormuşcasına davranmak.) (Nurmatov, 2008: 600)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>sır vermedi</i> . (s. 303)	sır verme-	<i>ekini belli etmemek</i> : eksik, bozuk, yanlış, kusurlu bir işi sağlam, doğru ve doğal imiş gibi gösterme becerisini kanıtlamak. (TDK, ADS) <i>karda yürüyüp (gezip) izini belli etmemek</i> : kimsenin sezemeyeceği biçimde gizli iş çevirmek. (TDK, ADS) <i>ser verip sır vermemek</i> : ağzı sıkı olmak. (TDK, ADS)
275.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>kara suuga kan kuygan</i> ... (s. 169) (...tozu dumana katan...)	kara suuga kan kuygan	<i>Kara suuga kan kuyuu</i> : Bülündürüp ciberüü, bülgüngö uçuratuu.

		(Osmonova, 2001: 253) (<i>Kara suya kan dökmek/Suyu bulandırmak:</i> Dağıtıvermek, bozguna uğratmak.) (Nurmatov, 2008: 380)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>nehir gibi kan akıtan</i> ... (s. 306)	nehir gibi kan akıtan	<i>tozu dumana katmak:</i> ortalığı altüst etmek. (TDK, ADS)
276.		
Kırgız Türkçesi		
Metindeki Yeri	Deyim	Deyimin Anlamı
... <i>kara kiyindi.</i> (s. 170) (...karalar giydiler.)	kara kiy-	<i>Kara kiyüü:</i> Kara cooluk salınp, kara kiyim kiyinip aza kütüü. (Osmonova, 2001: 250) (<i>Karalar giymek:</i> Kara yazma bağlayıp, kara elbise giyip yas tutmak.) (Nurmatov, 2008: 376)
Türkiye Türkçesi		
Çeviri Metnindeki Yeri	Deyim	Türkiye Türkçesindeki Kullanımı
... <i>siyah giyindi.</i> (s. 308)	siyah giy-	<i>matem tutmak:</i> yas tutmak. (TDK, ADS)

		<i>yas tutmak</i> : çok üzölmek, yasa bürünmek, matem tutmak. (TDK, ADS) <i>karalar bağlamak (giymek)</i> : yas tutmak. (TDK, ADS)
--	--	---

2. Tabloların Değerlendirilmesi

2.1. İncelenmeye Alınan Aktarma Metnin Deyimleri Aktarmada Tespit Edilen Sorunlar

Benzer göröndüğü halde anlam açıısından farklı olan deyim, çevirmenin yalancı eşdeğerliğe düşmesine yol açar. Kaynak metindeki bazı deyimlerin tüm elemanlarının korunarak olduğu gibi sözcük sözcüğe aktarılması, aktarma metinde iki çeşit deyim ortaya çıkmasına yol açar. Birincisi, kaynak metinde, sözcüklerinde mecaz anlam baskılı olan, ifade ettiği anlam, cümle geneline dolaylı yolla verilen deyimlerdir ki bunlar, aktarmada da bu özelliğini korurlar. Böylece hedef dilde, mecaz yanı ağır olan söz öbekleri ortaya çıkar ve aktarma, başarılı olur. Dolayısıyla bu tür aktarmalar, lehçeler içinde sıklıkla kullanılır. İkinci grubu kaynak lehçede kültür renklerin baskın olduğu veya içerdii sözcüklerinin hedef dilde aynı yapıda bulunmadığı deyimler oluşturur. Bunların bir kısmı, ilk bakışta sorunsuz görünür ama halde hedef dilin mantığına aykırı gelenler, okuyucu için anlamsız olabilmektedir. Deyimi aktarmada izlenen yöntemler de eserdeki deyimlerin hatalı, eksik aktarılmasına neden olabilir.

Deyimler bakımından karşılaştırılan bu çalışmada, başarılı aktarmalar yanında kusurlu görölebilecek aktarmalar da tespit edilmiş; sorunların kaynakları şöyle belirlenmiştir: a. deyim sözcük sözcüğe aktarma, b. deyim deyim ile aktarmama, c. yanlış deyim seçimi, ç. yanlış sözcük seçimi, d. deyim yerini boş bırakma.

2.1.1. Deyimi Sözcük Sözcüğe Aktarma

Yapılan araştırmada kimi deyimlerin iki lehçe arasındaki ortak sözcüklerden olduğu için hedef dile sözcük sözcüğe aktarıldığı; genel olarak anlamının, mecaz özelliğinin

korunduğu; ancak bu aktarma biçiminin, bazı deyimlerde hataların oluşmasına neden olduğu görülmüştür.

1. Örnek

Kırk üylüü Kırgız menen Cakıptın eki kolu baylanıp, kalmak, kıtay içinde tentip, salbıp Altayga keldi. (Cusupov, 1995: 8)

Kırk Kırgız aile ile Cakıp iki eli bağlı olarak Kalmuk'ta, Çin'de dolaşıp Altay'a geldi. (Türkmen-İnayet, 2017: 10)

(Kırk Kırgız aile ile Cakıp eli kolu bağlı kalıp Kalmuk'ta, Çin'de dolaşıp Altay'a geldi.)

Kaynak metindeki cümlede *eki kolu baylan-* deyimini Türkçeye sözcük sözcüğe *iki eli bağlı ol-* biçiminde aktarılmıştır. Kaynak metindeki deyim bu cümlede “bir şeyi yapmaya imkânı olmamak, kendi bildiğini yapmaya hakkı olmamak” (Osmonova, 2001: 275) anlamına gelmektedir. Aktarmadaki karşılık ise deyim sözcüklerinin ilk sözcük anlamlarını da çağrıştırmaktadır. Oysa Türkçede “bir engel dolayısıyla hiçbir iş yapamaz duruma gelmek” (TDK, ADS) anlamındaki *eli kolu (eli ayağı) bağlı kalmak (durmak veya olmak)* deyimini yapısında aktarılsaydı asıl metindeki deyim daha yakınlık gösterirdi.

2. Örnek

Oozuña may abıška, aytkanıñ kup kelsin! Teñirim bersin! (Cusupov, 1995: 10)

Ağzına yağ vereyim ihtiyar, dediğin olsun! Tanrım versin! (Türkmen-İnayet, 2017: 15)

(Ağzına sağlık ihtiyar, dediğin gelsin! Tanrım versin!)

Üstteki kaynak metindeki örnekte *oozuña may* deyimini Türkçeye olduğu gibi *ağzına yağ ver-* biçiminde aktarılmış. Kaynak metindeki deyim “iyi bir durum veya haber bildiren kişiye karşı sevindiği, heyecanla iyi dileklerde bulunmak” (Osmonova, 2001: 390) anlamında kullanılır. Ancak Türkçede böyle durum karşısında aktarmadaki karşılık biçiminde kullanım yoktur. Bunun Türkçedeki karşılığı “yapılan konuşmanın beğenildiğini belirtmek için söylenen söz” (TDK, ADS) olan *ağzına sağlık* deyimidir.

3. Örnek

Balkı ton kiygen Çıyrdının cürögü tuz kuyganday tızıldap... közünön caşı tögülp, zamanası miñ kurulup cazdıkkı küp cıgıldı. (Cusupov, 1995: 10)

İpek elbise giyen Çıyırđı'nın yüreği tuz serpilmiş gibi sızladı... gözlerinden yaş dökölüp üzüntüden kıvrandı. (Türkmen-İnayet, 2017: 15)

(İpek elbise giyen Çıyırđı'nın yüreği kan ağlayıp... gözlerinden yaş dökölüp üzüntüden kıvrandı.)

Üstteki örnekte kaynak metinde “çok kaygılanmak, içi yanmak, tasalanmak” (Osmonova, 2001: 191) anlamına gelen *cürögü tuz kuyganday tızılđa-* deyimini olduğu gibi *yüreği tuz serpilmiş gibi sızla-* biçiminde aktarılmıştır. Bu aktarma genel cümle bağlamı içinde hedef dilde de mecaz anlamda algılanabilecek durumdadır. Fakat bunun yanında Türkçede de aynı anlamı ifade eden deyimler bulunmaktadır. Örneğin, bu yapı yerine hedef dildeki *yüreği kan ağla-* deyimini kullanılabilir.

4. Örnek

Altı aydan kiyin bayağı doldoygon etkeel bala emi cışılıp, şırıktay boyu ösüp, tentegi kağılıp, karuusı tolup, boz ulan bolup çığa keldi. (Cusupov, 1995: 20)

Altı ay sonra o etine dolgun çocuk zayıflamıştı. Boyu uzamış yaramazlığı kalmamıştı. Vücudu kuvvetlenmiş boz bir oğlan olmuştu. (Türkmen-İnayet, 2017: 33)

(Altı ay sonra o etine dolgun çocuk zayıflamıştı. Boyu uzamış yaramazlığı kalmamıştı. Vücudu kuvvetlenmiş delikanlı olmuştu.)

Yukarıdaki örnekte *boz ulan* deyimini Türkçeye *boz oğlan* biçiminde aktarılmıştır. Kaynak metindeki deyim “daha evlenmemiş, genç yiğit” (Osmonova, 2001: 111) anlamına gelmektedir. Ancak Türkçede bu anlamda *boz olan* biçiminde deyim bulunmamaktadır. Bunu yerine *delikanlı* karşılığı hem kaynak metindeki deyim anlamını iyi yansıtmış hem hedef dil için daha uygun olurdu.

5. Örnek

Baldardın arasında Manastın sölököt-söölötü opol toodoy körünüp, bir başkaça bölünüp turdu. (Cusupov, 1995: 21)

Çocukların arasında Manas Opol dağ gibi gözüküyordu, o bu görünüşüyle diğerlerinden farklı idi. (Türkmen-İnayet, 2017: 35)

(Çocukların arasında Manas dağ gibi gözüküyordu, o bu görünüşüyle diğerlerinden farklıydı.)

Üstteki örnekteki *opol toodoy* deyimini hedef dile *Opol dağ gibi* biçiminde olduğu gibi aktarılmıştır. Bu deyim kaynak metinde sık kullanılmış deyimlerden birisidir ve aktarmada hemen hemen her karşıya çıkışında bu şekilde, sözcük sözcüğe aktarılmıştır. Karşılamaadaki *Opol* sözcüğü cümle ortasında da büyük harfle başlatılarak geçmektedir. Yanı sıra bu deyim özel bir isim, belli bir dağa benzetme anlamına gelebilmektedir. Belki deyimın ortaya çıkma kaynağı belli bir dağ adıyla ilgili olabilir. Fakat nasıl olduğu halde de günümüzde bu yapı artık kalıplaşmış ve belli bir anlam ifade eden deyim haline gelmiştir. Kaynak metindeki bu deyim “kocaman, çok büyük” (Osmonova, 2001: 392) anlamına gelmektedir. Aktarmada bu deyim yerine başka bir aynı anlamdaki deyim, anlamın karşılayan sözcük veya *Opol* sözcüğü kaldırılarak sadece *dağ gibi* kısmıyla karşılanabilirdi.

6. Örnek

Batırdı tüşündö körüp, şerge çoro bolom dep nazar kılıp, at boroyun sıdırıp, kulak ugup köz körgön cerdi kıdırıp, akırı Bakay erenge coluguptur. (Cusupov, 1995: 41)

Bahadırı rüyasında görüp, aslana arkadaş olacağım diyerek at boroyun kazarak, kulağı duyduğu, gözü gördüğu yerleri aralayıp sonunda Bakay’a rastlanmıştı. (Türkmen-İnayet, 2017: 73)

(Bahadırı rüyasında görüp, aslana arkadaş olacağım diyerek at üstünde uzak yolu geçip kulağı duyduğu, gözü gördüğu yerleri aralayıp sonunda Bakay’a rastlanmıştı.)

Kaynak metinde *at boroyun sıdır-* deyimini geçmektedir. Deyim, “atla uzun bir yolculuğa çıkmak, hiçbir yeri bırakmadan her yeri dolaşmak” (Osmonova, 2001: 55) anlamına gelmektedir. Hedef dile ise görüldüğu gibi bu deyim sözcük sözcüğe aktarılmıştır. Fakat Türkiye Türkçesinde “boroy” sözcüğü bir anlam taşımadığından *at boroyun kazarak* yapısının ne anlama geldiği anlaşılamayacaktır. Üstelik verilen karşılık, kaynak metindeki deyimın anlamını yansıtmadığından okuyucuya bir anlam ifade edemeyecektir.

7. Örnek

Caşıbagan kayran er közünö caş alıp, başın agasının iynine koyup, say sööğü sızdap, muñkanıp ciberdi. (Cusupov, 1995: 51)

Hiç ağlamayan zavallı yiğit, gözleri yaşla dolarak başını ağabeyinin omzuna koyup kemikleri sızlayarak acı acı ağladı. (Türkmen-İnayet, 2017: 89)

(Hiç ağlamayan zavallı yiğit, gözleri yaşla dolarak başını ağabeyinin omzuna koyup bağrı yanıp acı acı ağladı.)

Üstteki örnekteki *say sööğü sızda-* deyimini Türkçeye *kemikleri sızla-* biçiminde olduğu gibi aktarılmış. Aktarma, ancak cümle bağlamında kaynak metindeki deyim “azap, keder veya üzüntüden dolayı çok dertli, ızdırap içinde olmak, içi kan ağlamak” (Osmonova, 2001: 412) anlamını sınırlı bir derecede yansıtabilmektedir. Oysa Türkçede *kemikleri sızla-* deyim olarak ilk önce “ölü huzursuz, rahatsız olmak” (TDK, ADS) anlamına gelmektedir. Türkçede kaynak metindeki deyim anlamıyla yakın olan birçok deyim bulunmaktadır. Burada çevirmenler *bağrı yan-*, *yüreği kan ağla-* *kan ağla-*, *içi kan ağla-*, *içinden kan git-* deyimlerinin birini kullanabilirlerdi.

8. Örnek

Kek kılıp, kıtay dey berbip, keyitpeçi canımdı, buzbaçı menin kanımdı. (Cusupov, 1995: 139)

Kin besleyip Çinli diye canımı sıkma, kanımı kaynatma. (Türkmen-İnayet, 2017: 249)

(Kin besleyip Çinli diye canımı sıkma, sinirimi bozma.)

Yukarıdaki örnekte “çok sinirlenmek, sabrı tükenip, sınırları gerilmek” anlamına gelen *kanı buzul-* deyimini hedef dile *kanını kaynat-* biçiminde hemen hemen sözcük sözcüğüne aktarılmıştır. Aktarmadaki bu karşılık Türkçede deyim olarak “heyecanlandırmak, coşturmak” (TDK, ADS) anlamına gelmektedir. Bu açıdan algılanırsa asıl metindeki deyim ile anlam açısından örtüşmeme göstermektedir.

9. Örnek

Asman menen Cerdin tirööçüsü, Ay menen Kündün şirööçüsü, uluu Teñirdin kutu – hanıbiz Manaska kulduk urabız – dep carişa cıgılışıp, baaluu belek-beçekterin tartuulap ızaatın körsötüp turdu. (Cusupov, 1995: 149)

“Gök ile yerin desteği, Ay ile Güneşin ışığı, ulu Tanrının kutlu padişahı Manas’a kulluk ederiz” diye tazim eyleyerek kıymetli hediyelerini sunup saygı gösterdiler. (Türkmen-İnayet, 2017: 270)

(“Gök ile yerin desteği, Ay ile Güneşin ışığı, ulu Tanrının kutlu padişahı Manas’a baş eğiyoruz” diye tazim eyleyerek kıymetli hediyelerini sunup saygı gösterdiler.)

Kaynak metindeki *kulduk ur-* deyimini Kırgız Türkçesinde “boyun eğmek, eğilmek, diz çökmek, boyun sunmak” (Osmonova, 2001: 328) anlamına gelmektedir. Türkçeye *kulluk et-* biçiminde aktarılmıştır. Kaynak metinde bu deyim ile karşıdakilerine teslim oldukları, tabi oldukları, onun idaresi altına girdiklerini bildirmek söz konusudur. Aktarmada da genel bu anlam varsa da yine karşılığın kul sözcüğüne dikkat edilmeli. Çünkü bu yapıda kul sözcüğünün, ilk sözcük anlamı ön plana çıkabilir. Onun yerine Türkçedeki *tabi ol-*, *baş eğ-* deyimleri anlam açısından daha net olurdu.

10. Örnek

At deyin dese, at emes, kişi deyin dese, kişi emes, aç arbak kuu süldör, bir ilki gen canıbar ordonu karay kelattu. (Cusupov, 1995: 165)

At dese at değil, insan dese insan değil, hayalet benzeyen hayvan karargâha doğru geliyordu. (Türkmen-İnayet, 2017: 299)

(At dese at değil, insan dese insan değil, bir deri bir kemik olan hayvan karargâha doğru geliyordu.)

Yukarıdaki örnekte *aç arbak kuu süldör* deyimini Türkçeye *hayalet benzeyen* biçimde aktarılmıştır. Asıl deyim “dermansız, çok halsiz, çok zayıf, sadece cismi kalmış, cılız” (Osmonova, 2001: 59) anlamına gelmektedir. Bu anlamdan bakılırsa aktarmadaki kullanım yerine Türkçedeki *bir deri bir kemik (kalmak)* deyimini daha uygun görülmektedir.

Bu tür deyimler, bağlam içinde alındığında, kusurları biraz giderilebilmektedir. Yoksa bağlandığı cümle ögesiyle metin içinden çıkarıldığı durumda hiçbir anlam ifade etmemektedir veya yanlış anlam çıkmaktadır. Kimi deyimler, sözcük sözcüğe aktarıldığında hedef dilde aynı yapıdaki deyim biçimine ulaşılır ancak anlam örtüşmemesi ortaya çıkabilir. Yalancı eşdeğerlik sorunu olarak görülen bu durumla sık karşılaşılır. Ayrıca kimi özel deyimleri çözerken kaynak metin diline bağlı kalmak da hatalı aktarımlara neden olabilir. Deyimin aktarma metnine zorla oturtulması hedef dilde yapaylığa yol açar. Bu tür sorunların ortaya çıkmaması için kaynak metindeki kültürel renkleri baskın ve hedef dile uyumsuzluk gösteren deyimlere dikkat etmek

gerekir. Kaynak metindeki deyim kullanımı kadar hedef dildeki kullanım biçimine de dikkat edilmesi önemlidir. Buradaki örnekler dışında tabloda yer alan 7, 90, 91, 92, 103, 116, 143, 158, 219, 226, 227, 237, 245, 262, 275, 276 numaralı deyimler de bu konuya örnek verilebilir.

2.1.2. Deyimi Deyim ile Aktarmama

Bazı deyimlerin hedef dilde karşılığı bulunduğu halde sözcük ile aktarıldığı gözlemlenmiştir.

1. Örnek

Kulagım bir çaldı ele. (Cusupov, 1995: 9)

Bir yerden duymuştum. (Türkmen-İnayet, 2017: 12)

(Kulağıma bir çalınmıştı.)

Kaynak metindeki *kulagı çal-* deyimini aktarda *duy-* biçimindedir. Bu eylem deyim anlamını ifade etmektedir. Ancak, Türkçede aynı yapıdaki ve aynı anlamdaki *kulağına çalın-* deyimini bulunmaktadır. Kırgızcada deyim “lafın birazını olsa bile, istemeyerek da olsa duymak, az-çok haberdar olmak” (Osmonova, 2001: 324) anlamına gelmektedir. Türkçedeki *kulağına çalın-* deyimini de “başkasına söylenirken kendisi de duymuş olmak” (TDK, ADS) anlamına gelmektedir. Bu deyim kaynak metindeki deyim yerine kullanılabilirdi.

2. Örnek

Köñülü sögülüp, közünön caşı tögülüp, zamanası miñ kurulup cazdıkka küp cıgıldı. (Cusupov, 1995: 10)

Gönlü sökülüp gözlerinden yaş dökülüp üzüntüden kıvrandı. (Türkmen-İnayet, 2017: 15)

(Gönlü sökülüp gözlerinden yaş dökülüp çaresiz kalarak yastığa yıkıldı.)

Kaynak metindeki *zamanası miñ kurul-* deyimine aktarmada *üzüntüden kıvran-* biçimi denk gelmektedir. Asıl cümledeki deyim anlamı “çaresi tükenmek, çare bulamamak, ne yapacağını bilmeyip çok zor durumda kalmak” (Osmonova, 2001: 202). Aktarmadaki karşılık cümleye genel anlam katmakla sorunsuz fakat ayrıyeten deyim anlamını yansıtmakta yetersiz kalmaktadır. Bunun yerine Türkçedeki “çözüm yolu,

çıkarmak yolu bulamamak” anlamına (TDK, ADS) gelen *çaresiz kalmak* deyimini kullanılabildi.

3. Örnek

Burut handarı bizdin kün cürüşkö, şimal cakka karay cortuulubuzga ar kaçan coltoo kılal, but tosot. (Cusupov, 1995: 12)

Kırgız Hanları, bizim batı ve kuzey tarafa yaptığımız yağmaları hep engellediler. (Türkmen-İnayet, 2017: 18)

(Kırgız hanları bizim güney ve kuzey tarafa yaptığımız yağlarımızda hep ayağımıza bağ oluyorlar.)

Kaynak metindeki cümlede “başka birisine kötülük yapmak, yoluna çıkmak, engel olmak” (Osmonova, 2001: 121) anlamına gelen *but tos-* deyimini geçmektedir. Deyim aktarma metinde *engelle-* biçiminde karşılanmıştır. Ancak Türkçede “bir yere girmesine engel olmak” anlamındaki *adımını attırmamak*, “birinin bulunduğu yerden ayrılmasına veya yaptığı işi sürdürmesine engel olmak” (TDK, ADS) anlamına gelen *ayağına bağ olmak*, “engel olmak” (TDK, ADS) anlamındaki *ayağını bağlamak* (TDK, ADS) deyimleri bulunmaktadır. Bu deyimler kaynak metindeki deyimle oluşturduğu sözcükleri açısından da benzerlik göstermektedirler. Başka söyleyişle iki lehçedeki bu deyimler aynı mantık üzerine kurulmuş deyimlerdir. Bu sebeplerle deyimlerin biri aktarma metinde kullanılabildi. Kaynak cümlede deyim dışında bir de *kün cürüş* söz öbeği yanlış olarak *batı* biçiminde aktarılmıştır. Oysa bu söz öbeği “güney” anlamındadır (Abduvaliyev vd., 2010: 842).

4. Örnek

Aldı katkan bay Cakıp kurun moynuna salıp kalmaktarga cıgılıp, cılkı soyup, kımızdan tartkan aragın berip, dorbodo katkan altıninan tartuulap, aylanköçök atıp zar kakşadı. (Cusupov, 1995: 13)

Ne yapacağını şaşırarak Cakıp Bay, Kalmuklara boyun eğerek, at kesip, kımızdan yaptığı içkileri ikram etti. Torbada biriktirdiği altından hediye verdi. Çok gözyaşı döktü... (Türkmen-İnayet, 2017: 19)

(Ne yapacağını şaşırarak Cakıp Bay, Kalmuklara boyun eğerek, at kesip, kımızdan yaptığı içkileri ikram etti. Torbada biriktirdiği altından hediye verdi. Göz yaşına boğuldu...)

Kaynak metindeki birleşik cümle aktarmada birkaç basit cümle haline getirilmiştir. Burada incelenecek deyim, bulunduğu cümleden sonraki cümleye alınarak cümle başına yerleştirilmiştir. Asıl metindeki *zar kakşa-* deyimini “zırlayarak, sızlayarak acı çekmek, inlemek” (Osmonova, 2001: 203) anlamına gelmektedir. Aktarmada ise *çok göz yaş dök-* biçimindedir. Fakat Türkçede bunun yanında aynı anlamı yüklenen *gözyaşına boğul-* deyimini bulunmaktadır. Bu deyim anlatım güzelliğini aktarma metinde de aynı derecede sağlardı.

5. Örnek

Bay Cakıptan al ketti, nes bolup daldırıp, sözdön kalıp, ne kılarn bilbey kaldı. (Cusupov, 1995: 14)

Cakıp bay kendini kaybetti; sanki uyumuş gibi şuuruz dolanıp ne yapacağını şaşırđı. (Türkmen-İnayet, 2017: 22)

(Cakıp bay kendini kaybetti; buz kesilip ağzı dili tutulup ne yapacağını şaşırđı.)

Kaynak metindeki *nes bol-* deyimini “donakalarak ne yapacağını şaşırđmak” (Osmonova, 2001: 372) anlamına gelmektedir. Türkçeye ise *sanki uyumuş gibi şuuruz dolan-* biçiminde aktarılmıştır. Böyle karşılık deyimın anlamın tasvir yoluyla anlatmaktadır. Ancak bu kadar uzun bir yapı ile aktarılmaktansa hedef dildeki *buz kesil-* deyimini kullanılabilir. Türkçede bu deyim “şaşılacak, üzülecek bir durum karşısında donakalmak” (TDK, ADS) anlamların taşımaktadır. Cümle içindeki bağlam ile asıl metindeki deyimın anlamını yansıtmada daha etkili ve uygun olurdu. Bunun dışında kaynak cümledeki üstteki deyimın arkasından gelen *sözdön kal-* yapısı aktarmada bulunmamaktadır. Söz öbeği “konuşamamak” anlamına gelmektedir. Belki bu yapı deyim ile bir alınmıştır veya kaldırılmış olabilir. Ancak bu yapı kendi başına hedef dildeki “konuşamamak” anlamına gelen *ağzı dili tutul-*, “sıkıntı ve üzüntüden konuşamamak” anlamına (TDK, ADS) gelen *(birinin) çenesini bıçak açma-* deyimini ile aktarılabilir.

6. Örnek

Dalay ay, dalay cıldan beri balan ıyn ukpagan kırgızdar töbösu kökkö cete süyünüp atıştı. (Cusupov, 1995: 15)

Nice aylardan, nice yıllardan beri çocuk ağlamasını işitmeyen Kırgızlar çok sevindiler.
(Türkmen-İnayet, 2017: 24)

(Nice aylardan, nice yıllardan beri çocuk ağlamasını işitmeyen Kırgızların başı göğe erdi.)

Üstteki örnekte “çok sevinmek, çok mutlu olmak, çok razı olmak, sevinçten içi kıpır kıpır olmak” anlamlarına gelen *töbösü kökkö cet-* deyimini bulunmaktadır. Türkçeye *çok sevin-* biçiminde aktarılmıştır. Ancak yanı sıra Türkçede kaynak metindeki deyim ile anlam açısından aynı ve kuruluş mantığı da yakın olan *başı göğe er-* (*değ-*) deyimini bulunmaktadır ve aktarmada kullanılabilirirdi.

7. Örnek

Akbalta obolu Cakıptın oyun caktırbay barıp, kiyin el toygo kusa bolgonun körüp, beçaralardın “köñülü kötörölsün, başı biriksin” dep makul taap, toydun tüyşügün öz moynuna aldı, uyku betin körböy, tınç albay çapkılap cürdü. (Cusupov, 1995: 17)

Akbalta, önce Cakıp’ın fikrini beğenmemişti, sonra halkın ziyafetine hasret kaldığını görüp zavallıların “gönlü neşelensin, başları bir araya gelsin” diye kabul etti ve ziyafet işlerini üzerine aldı. Bu yüzden, o ne uyuyabildi, ne de rahat soluk alabildi. (Türkmen-İnayet, 2017: 27)

(Akbalta, önce Cakıp’ın fikrini beğenmemişti, sonra halkın ziyafetine hasret kaldığını görüp zavallıların “gönlü neşelensin, başları bir araya gelsin” diye kabul etti ve ziyafet işlerini üzerine aldı. Bu yüzden, göz kırpmadı, rahat soluk almadı.)

Kaynak metindeki birleşik cümle aktarmada iki cümleye ayrılmış. “Uyumamak” anlamına (Osmonova, 2001: 459) gelen *uyku betin körbö-* deyimini ikinci cümleye yerleştirilmiş ve *ne uyuyabil-* biçiminde aktarılmış. Bu karşılık deyim anlamını tam ifade etmektedir ve hemen arkasından gelen yapıya uyum sağlamakla aktarılmıştır. Ancak kaynak metindeki deyim Türkçedeki aynı anlam ifade eden *göz kırpma-*, *göz yumma-* deyimleri ile de aktarılabilirirdi.

8. Örnek

“Kancarkolgo Manastı cardırap ciberip, Cakıptın doosunan kantip kutulam” – dep, Oşpurdun sanası sanga bölündü. (Cusupov, 1995: 21)

“Kancarkol, Manas’ı parçalarsa, Cakıp’a ne söyleyeceğim” diye düşündü. (Türkmen-İnayet, 2017: 36)

(“Kancarkol, Manas’ı parçalarsa, Cakıp’a ne söyleyeceğim” diye düşünceye daldı.)

Kaynak metindeki deyim “bir şey hakkında çok düşünmek, aklına bin bir türlü şey gelmek” (Osmonova, 2001: 413) anlamına gelmektedir. Türkçeye *düşün-* biçiminde aktarılmış. Fakat böyle aktarma deyimini anlamını genel karşılamaktaysa da cümledeki ektili anlatımı üstlenmede yetersiz kalmaktadır. Bu sözcük yerine Türkçedeki aynı anlama gelen fakat deyim yapısındaki *düşünceye dal-* deyimini kullanılabilirirdi.

9. Örnek

Altaylık kalmak menen karmaşta ar elden erender opat boldu. (Cusupov, 1995: 227)

Altaylık Kalmuklarla olan savaşta her halktan yiğitler öldüler. (Türkmen-İnayet, 2017: 47)

(Altaylık Kalmuklarla olan savaşta her halktan yiğitler helak oldular.)

Üstteki örnekte *opat bol-* deyimini “yerle bir olup yok olmak” (Osmonova, 2001: 392) anlamına gelmektedir. Türkçeye *öl-* eylemi ile karşılanmıştır. Ancak Türkçede bunun yanında aynı anlamı ifade eden *helak ol-* deyimini bulunmaktadır. Deyim, deyim ile aktarılabildi.

10. Örnek

Eki kün naar albay iştep atıp esi oop cıgılıp kalsa... (Cusupov, 1995: 30)

İki gün hiçbir şey yemedi çalıştığı için bayılıp düştü. (Türkmen-İnayet, 1995: 53)

(İki gün hiçbir şey ağzına sürmeyip çalıştığı için bayılıp düştü.)

Kaynak metindeki *naar alba-* deyimini “yemek yememek, hiçbir şey yememek, tadına bile bakmamak” (Osmonova, 2001: 450) anlamına gelmektedir. Aktarmada *hiçbir şey yeme-* biçiminde karşılanmıştır. Bunun yerine *(bir şeyi) ağzına sürme-* deyimini kullanılabilirirdi.

11. Örnek

Almambet ar kimdin arız-muñun ugup akıykat sözünün çındığına cetip, diynö, baylıkka, dañkına karabay, betke ayıp, doonu öñdürüp, cañcaldı basıp, kara kıldı kak carıp kalıs çeçet. (Cusupov, 1995: 84)

Kimsenin servetine, zenginliğine, şöhretine bakmıyordu. Herkesle yüz yüze konuşup davanın köküne iniyor, kavgayı yatıştırıp meseleyi adil bir şekilde çözüyordu. (Türkmen-İnayet, 2017: 149)

(Kimsenin servetine, zenginliğine, şöhretine bakmıyordu. Herkesle yüz yüze konuşup davanın köküne iniyor, kavgayı yatıştırıp meseleyi kılı kırk yarararak adil çözüyordu.)

Yukarıdaki örnekte Kırgız Türkçesindeki *kara kıldı kak car-* deyimini Türkiye Türkçesine *adil* biçiminde aktarılmıştır. Bu sözcük deyim “herkese aynı derecede eşit davranan, hiç kimsenin tarafını tutmayan” (Osmonova, 2001: 251) anlamını karşılamaktadır. Ancak bunun yanında Türkçede kaynak metindeki deyim ile anlamı yanında yapısı açısından da yakınlık gösteren *kılı kırk yar-* deyimini bulunmaktadır. Asıl metindeki cümleye dikkatli bakılınca deyim arkasından *kalıs* sözcüğü gelmektedir. Bu sözcük adil anlamına gelir. *Kara kıldı kak car-* deyimini ise bu sözcüğü tamlayan öge durumundadır. Bu sebeple aktarmada *kılı kırk yar-* deyimini ise *kara kıldı kak car-* deyimini karşılığı, *adil* sözcüğü *kalıs* sözcüğü karşılığı olursa daha doğru olabilirdi.

Tablodaki 54, 66, 68, 72, 82, 86, 98, 117, 127, 139, 140, 175, 242, 251, 263 numaralı deyimler de böyle örneklerdendir. Aktarmada deyim yerine sözcük veya tasvir yöntemi kullanarak aktarma, çevirmen tarafından kaynak metindeki deyim deyim olarak algılanmamasından kaynaklanabilir. Bununla birlikte hedef dildeki deyim hazinesin kullanabilme eksikliği de neden olabilir. Örneklerde bazı karşılıklar kaynak metindeki deyim anlam açısından tam karşılamaktadır, fakat yine de eğer hedef dilde aynı anlam taşıyan deyim varsa ve cümle içindeki bağlama uygunsuzsa sözcük yerine deyim tercih edilmesi aktarma metnin dilinin de etkisini artırır. Buradaki bazı örneklerde görüldüğü üzere kaynak metindeki deyim ile yapısı açısından da yakınlık gösteren, iki lehçedeki hemen hemen aynı deyimlerin olduğu halde de çevirmenler tarafından kullanılmaması ilginçtir.

2.1.3. Yanlış Deyim Seçimi

Kaynak metindeki bazı deyimler hedef dilde aynı ya da farklı yapıdaki fakat aynı anlam taşıyan deyimle aktarılır. Bu örneklerin kimi başarılı olduğu halde kimi deyimlerde anlam açısından örtüşmeme görülmektedir.

1. Örnek

“*Cakıptın bizge koşomattanganı, aldıga tüşkönü” dep çığıştı.* (Yusuf, 1995: 11)

“*Cakıp’ın bize yaltaklanması bize tabi olmasındandır” diye düşündüler.* (Türkmen-İnayet, 2017: 17)

(“Cakıp’ın bize yaltaklanması bizim ayağımıza kapanmasıdır” diye düşündüler.)

Yukarıdaki örnekte asıl metindeki *aldıga tüş-* deyimini *tabi ol-* biçiminde aktarılmış. Fakat kaynak metindeki deyim “ayıbını, günahını kabul etmek anlamında bir şey verme, hediye etme yoluyla af dilemek, rica etmek” (Osmonova, 2001: 42) anlamlarına gelirken aktarmada kullanılan *tabi ol-* deyimini “birinin kontrolü altına girmek, bir şeye veya bir kimseye bağlı olmak” (TDK, ADS) anlamların yüklenmektedir. Bu deyim yerine “bağışlaması için yalvarmak” anlamına gelen *ayağına (ayaklarına) kapan-* deyimini kullanılabilirdi. Bu deyim cümledeki bağlam içinde kaynak metindeki deyim ile aynı anlama gelirdi.

2. Örnek

Kırgızlar bu saam karşılık kılbay arı karap ıylap, beri karap külüp, altın, kümüş, casalgaluu argımakka sulu kızdı mingizdi, kurcun tolo altın-kauhar, toguzdap mal aydattı. (Yusuf, 1995: 14)

Kırgızlar bu kez karşılık göstermeden güle oynaya altın ve gümüş toplayıp süsledikleri ata güzel kıızı bindirdiler. Heybeyi altın mücevher ile doldurdular, hayvanları dokuzar dokuzar sürüp çıkardılar. (Türkmen-İnayet, 2017: 22)

(Kırgızlar bu kez karşılık göstermeden istemeyerek fakat belli etmeden altın, gümüş toplayıp süsledikleri ata güzel kız bindirdiler. Heybeyi altın mücevher ile doldurdular, hayvanları dokuzar dokuzar sürüp çıkardılar.)

Kaynak metinde *arı karap ıylap, beri karap kül-* deyimini hedef dile *güle oynaya* deyimini aktarılmıştır. Ancak bu iki deyim anlam açısından tamamen farklı deyimleridir. Asıl

metindeki deyim “çok zorlanmak, kendini mecbur etmek, zor bela kendini ikna edip alıştırmak, ancak bu yaptığını kimseye bildirmemek, çaktırmamak” anlamına gelmektedir (Osmonova, 2001: 51). Aktarmada kullanılan deyim ise “neşeyle, sevinçle” (Saraçbaşı, 2010: 541) anlamında kullanılmaktadır.

3. Örnek

-*Kayıp Daň, Kara-Saardın hanı Manastın şışı toldu.* (Yusuf, 1995: 44)

-*Kayıp Dang, Kara Şehir'in hanı Manas'ın sonu geldi.* (Türkmen-İnayet, 2017: 77)

(-Kayıp Dang, Kara Şehir'in hanı Manas'ın burnu büyüdü.)

Üstteki cümlede geçen *şışı tol-* deyimini hedef dile *sonu gel-* deyimini ile karşılanmıştır. Ancak, bu iki deyim anlam açısından farklı deyimlerdir. Kaynak metindeki deyim “hiçbir şeyi kale almamak, havalara girmek, sınırı geçmek” (Osmonova, 2001: 493) anlamına gelmektedir. Aktarmadaki deyim ise “bitmek, tükenmek, yok olmak, ölmek” (TDK, ADS) anlamına gelen deyimdir. Türkiye Türkçesinde asıl metindeki deyim ile aynı anlamlar taşıyan birçok deyim bulunmaktadır. Mesela, aktarmada “kibirleşmek, büyüklenmek” (TDK, ADS) anlamındaki *burnu büyü-* deyimini kullanılabilir.

4. Örnek

-*Atake, bu coruktu aytıp ber? Coodon kaçkan türüñ bar? Kim tünüñö cetti?* (Cusupov, 1995: 75)

Babacığım bu hareketini anlat? Düşmandan kaçmış gibi bir halin var? Kökünü kim kazdı? (Türkmen-İnayet, 2017: 132)

(Babacığım bu hareketini anlat? Düşmandan kaçmış gibi bir halin var? Kim kötülük etti?)

Bu örnekte kaynak cümledeki *tübünö cet-* deyimini “zor duruma bırakmak, kötülük etmek, belaya bulaşmasına, makamından ayrılmasına, rezil olmasına sebep olmak” (Osmonova, 2001: 454) anlamına gelmektedir. Türkçeye ise *kökünü kaz-* deyimini ile aktarılmıştır. Bu deyim ise “bir daha yürüyemez duruma getirmek, hiçbir kalıntısını bırakmamak, yok etmek” (TDK, ADS) anlamına gelmektedir. Kaynak metinde deyimle birisinin zor duruma düşmesi, birisinin ona kötülük yaptığı anlatılmaktadır. Bu sebeple aktarmada kullanılan deyim asılını anlam açısından karşılamamaktadır.

5. Örnek

Munu er Koşoy baykady, alardın türpün körüp, tuugan naarazıçılıgı büt mök bele dep içten çoçulap, anı Manaska aytkanga oozu barbadı. (Cusupov, 1995: 124)

Er Koşoy bunu fark etti. Onların tavrını görüp kardeş kavgası biter mi hiç diye iç çekti. Bunu Manas'a anlatmaya gönlü razı olmadı. (Türkmen-İnayet, 2017: 223)

(Er Koşoy bunu fark etti. Onların tavrını görüp kardeş kavgası biter mi hiç diye iç çekti. Bunu Manas'a anlatmaya cesaret edemedi.)

Üstteki örnekte *oozu barba-* deyimini aktarmada gönlü *razı olma-* deyimini ile aktarılmıştır. Kaynak metindeki deyim “birine bir şeyi çekinmeden, cesurca söyleyememek, duraksamak” (Osmonova, 2001: 381) anlamına gelmektedir. Aktarmadaki deyim ise “istememek” (TDK, ADS) anlamını vermektedir. Cümle içindeki bağlama göre bu deyim de kullanılabilirdi ancak asıl metindeki deyim cümlede daha çok “söylemeye cesaret edememek” anlamı ağırlıklıdır.

6. Örnek

Munu körgön Akbalta menen Kutubiydin öçkön otu kayra canıp, kayratına kelişip şerdengen eki er kıtay, kalmaktın kaptagan kolun tosüp, taştalkanın çigarıp atıştı. (Cusupov, 1995: 59)

Onu gören Akbalta ile Kutubiy'in sönen ateşi yeniden tutuştu. Tekrar gayete gelip cesaretlenen iki yiğit Çin ile Kalmukların kalabalık askerinin önünü kesip atılıp gelenleri safdışı ettiler. (Türkmen-İnayet, 2017: 104)

(Onu gören Akbalta ile Kutubiy'in sönen ateşi yeniden tutuştu. Tekrar gayete gelip cesaretlenen iki yiğit Çin ile Kalmukların kalabalık askerinin önünü kesip atılıp gelenleri yerle bir ediyorlardı.)

Kaynak metindeki *taştalkanın çigar-* deyimini “yok etmek, yerlere bir etmek, dağıtmak, kırıp dökmek” (Osmonova, 2001: 437) anlamına gelmektedir. Hedef dile *safdışı et-* deyimini ile aktarılmıştır. Bu deyim TDK ADS'de “dizinin dışına çık-” anlamına gelmektedir. Bunun yanında Türkçede kaynak metindeki deyim ile aynı anlam taşıyan ve anlatım etkileri de aynı derecede *yok etmek, yerle bir etmek, yerle yeksan etmek* deyimleri bulunmaktadır ve aktarmada kullanılabilirlerdi.

Bu hata türüne 214, 224, 246, 270 numaradaki deyimler dâhildir. Bunun dışında bazı örneklerde kaynak metindeki deyimın karşısında anlam açısından aynı olmayıp fakat yakınlık gösteren deyimler kullanıldığı da görülmektedir. Bu durum, kaynak metindeki deyimın anlamını bağlamla yansıtsa da deyimın cümleye kattığı etkili anlatımı yansıtmada yetersiz kalmaktadır.

2.1.4. Yanlış Sözcük Seçimi

Değerlendirdiğimiz metinde bazı deyimler, sözcükle aktarıldığı halde deyimın anlamıyla az çok farklılık göstermektedir. Aktarmada deyim yerine kullanılan bazı karşılıklarsa anlam açısından tamamen örtüşmemektedir.

1. Örnek

Tee obolku bir kerben doordo, kün carıgında tulpar tuyagın taşırkatkan, ay carıgında bel çeçpey at üstündö kuş uyku salgan cookerlik zamanda, aç arstanday sürünön coosu kaçkan, tuusu asmanga obologon, dañkı aalamga sobologon, başınan ak kalpağı tüşpögön, mingenge tulpar tütpögön, duulap çaşagan Kırgız degen ezelki el bolgon. (Cusupov, 1995: 7)

Çok eski zamanlarda, Kervan devrinde, tulpar gün ışığında eşinirken; ay ışığında kemerini çıkartmadan, at üstünde kuş uykusu uyuyan erler zamanında, aç aslana benzeyen suratıyla, düşmana saldıran, bayrağı gökyüzünde dalgalanan, şanı aleme yayılan, başından ak kalpağı çıkmayan, binene tulpar dayanmayan, kükreyerek yaşayan, Kırgız denen çok eski bir millet yaşardı. (Türkmen-İnayet, 2017: 9)

(Çok eski zamanlarda, Kervan devrinde, tulpar gün ışığında eşinirken; ay ışığında nefes almadan, at üstünde kuş uykusu uyuyan erler zamanında, aç aslana benzeyen suratıyla, düşmana saldıran, bayrağı gökyüzünde dalgalanan, şanı aleme yayılan, başından ak kalpağı çıkmayan, binene tulpar dayanmayan, kükreyerek yaşayan, Kırgız denen çok eski bir millet yaşardı.)

Üstteki örnekte “dinlenmemek, durmadan çalışmak, gece gündüz işte veya düşmana karşı tetikte olmak” (Osmonova, 2001: 94) anlamına gelen *bel çeçpe-* deyimi Türkçeye kemerini çıkartma- biçiminde aktarılmıştır. Cümle içinde genel anlama uygun bir çeviri olsa da kaynak metindeki deyimın anlamını net olarak ifade etmemektedir. Bu karşılık yerine “dinlenme(me)k, ferahla(ma)mak, rahatla(ma)mak” (TDK, ADS) anlamına gelen

nefes alma(ma)k deyimini veya deyimini anlamını net yansıtmak bir sözük tercih edilebilirdi.

2. Örnek

Teñirim körsö tübölüktüü eç nesre caratpaptır, bu oyron düynönün kelme kezegi, ulug kiçigdi teñdep koymogu bar eken, kara cerdi kalçagan Karahan da a düynö cüzün kördü. (Cusupov, 1995: 7)

Tanrım hiçbir şeyi ebedî yaratmamıştır. Tanrı, bu korkunç dünyada geleni gideni, büyüğü küçüğü dengelemiştir. Bir gün kara yeri titreten Karahan da öbür dünyaya göç etti. (Türkmen-İnayet, 2017: 9)

(Tanrım hiçbir şeyi ebedî yaratmamıştır. Bu yıpratıcı dünyanın dönen sırası, büyük küçüğü dengelemesi varmış. Bir gün kara yeri titreten Karahan da öbür dünyaya göç etti.)

Kaynak metindeki birleşik cümle aktarmada üç basit cümleye ayrılmış. İncelenmeye alınacak deyim ikinci cümlede yer almaktadır. Örnekteki deyim *kelme kezek* olmakla “işte böyle bir olay senin de başına gelir, böyle bir görünüme sen de duçar olursun, manasında, genelde uyarmak için söylenir” (Osmonova, 2001: 260) anlamına gelmektedir. Türkçeye *gelen giden* olarak aktarılmıştır. Bu aktarma deyimini anlamından tamamen uzaktır. Deyim geçen cümleyi asılı ile karşılaştırınca birkaç yanlışlık ortaya çıkmaktadır. Bunlar deyimini bu şekilde aktarılmasına neden olmuş olabilir. Deyimin karşılığı bulunan cümleye bakılınca başına Tanrı sözcüğü bir kere daha ilave edilip cümle öznesi haline getirilmiştir. Oysa kaynak cümlede “Tanrı” sözcüğü birleşik cümle başında bulunmakla sadece bir kısmın öznesidir. Ondan sonraki gelen kısımda “oyron düynö” söz öbeği özne durumundadır. Yanı sıra bu söz öbeği hedef dile *korkunç dünya* biçiminde aktarılmış. Ancak “oyron” sözcüğü Kırgız Türkçesine Farsçadan geçmekle “yıpratıcı, tahrip, tahrifat” (Karasayev, 1996: 593) anlamına gelmektedir.

3. Örnek

Botosuz koyup, botodoy bozdottuñ. (Cusupov, 1995: 10)

Beni çocuksuz bırakıp çocuk gibi bağıryorsun. (Türkmen-İnayet, 2017: 14)

(Beni çocuksuz bırakıp kan ağlattın.)

Üstteki örnekte *botodoy bozdo-* deyimini bulunmaktadır. Deyim “çok derinden ıstırap çekmek, çok acıklı ağlamak, hıçkırarak ağlamak” (Osmonova, 2001: 118) anlamlarına gelmektedir. Bu örnekte “derinden ızdırıp çekmek” anlamı ağırlıklıdır. Türkçeye ise *çocuk gibi bağır-* biçiminde aktarılmıştır. Bu karşılık deyim anlamından tamamen uzaktır. Kaynak metindeki cümlede hem cümle başında çocuk anlamındaki *boto* sözcüğü hem deyim içerdiği *boto* sözcüğü bulunmaktadır. Çevirmenler ilk “*boto*” sözcüğünü çocuk olarak doğru aktarmışlardır. Büyük ihtimalle ondan sonraki gelen deyim bir unsur olan *boto+doy* sözcüğü de aynı anlamda algılanmış. Böylece kaynak metindeki deyim parçalanarak aktarılmış olabilir ve dolayısıyla yanlış anlam ortaya çıkmış.

4. Örnek

Aldı katkan bay Cakıp kurun moynuna salıp kalmaktarga cıgılıp, cılkı soyup, kımızdan tartkan aragin berip, dorbodo katkan altıninan tartuulap, aylanköçök atıp zar kakşadı. (Cusupov, 1995: 13)

Ne yapacağını şaşırın Cakıp Bay, Kalmuklara boyun eğerek, at kesip, kımızdan yaptığı içkileri ikram etti. Torbada biriktirdiği altından hediye verdi. Çok gözyaşı döktü... (Türkmen-İnayet, 2017: 19)

(Bahtı kara Cakıp Bay, Kalmuklara boyun eğerek, at kesip, kımızdan yaptığı içkileri ikram etti. Torbada biriktirdiği altından hediye verdi. Çok gözyaşı döktü ...)

Üstteki örnekte *aldı katkan* deyimini Türkçeye *ne yapacağını şaşırın* biçiminde aktarılmıştır. Ancak bu aktarma deyim anlamını yansıtmamaktadır. Kaynak metindeki deyim “başı dertten kurtulmayan, talihsiz, zavallı, bedbaht” (Osmonova, 2001: 41) anlamına gelmektedir. Burada *bahtı kara* deyimini kullanılabilir.

5. Örnek

Alookenin cibergen çerüülörü kırgızdan Manas degen balanı tappagan soñ, kara candan tünülüşüp, başka türktördön izdedi. (Cusupov, 1995: 13)

Alevke'nin gönderdiği askerler, Kırgızlardan Manas adlı çocuğu bulamayınca her yeri cehenneme çevirerek onu başka Türklerde aradılar. (Türkmen-İnayet, 2017: 20)

(Alevke'nin gönderdiği askerler, Kırgızlardan Manas adlı çocuğu bulamayınca [geri boş dönmekten] korkarak onu başka Türklerde aradılar.)

Kaynak metindeki *kara candan tünül-* deyimini aktarmada *her yeri cehenneme çevir-* biçiminde karşılanmıştır. Ancak, asıl deyim “çok korkmak, tüyleri diken diken olmak, yüreği ağzına gelmek” (Osmonova, 2001: 249) anlamına gelmektedir. Hedef dilde kullanılan *cehenneme çevirerek* deyimini ise “yaşanılmaz bir duruma getirmek” (TDK, ADS) anlamına gelmekle asıl deyimden anlamından uzaktır.

6. Örnek

Cılkiñ menen cılas bol, anı emnege ayadıñ? (Cusupov, 1995: 25)

Atalarınla beraber soyun kurusun, onları niye böyle esirgiyorsun? (Türkmen-İnayet, 2017: 43)

(Atlarınla beraber yok ol, onları niye böyle esirgiyorsun?)

Kaynak metindeki “tümünden yok olmak, dağılmak, kaybolmak” (Osmonova, 2001: 198) anlamına gelen *cılas bol-* deyimini Türkçeye *soyu kuru-* olarak aktarılmıştır. Bu cümlede aktarmadaki karşılığın yanlış olmasına diğer bir cümle ögesinin yanlış aktarılması sebep olmuştur. Kaynak metindeki cümlede “cılki” sözcüğü aktarmada nedense “ata” olarak aktarılmıştır. Oysa bu söz “at” anlamındadır. Bu sözcüğe bağlı olarak deyim de *soyu kuru-* biçiminde aktarılmış olabilir.

7. Örnek

Alar cemin cedirbegen çatak nemeler. (Cusupov, 1995: 32)

Onlar çöpünü yedirmeyen kötü insanlardır... (Türkmen-İnayet, 2017: 56)

(Onlar hakkını yedirmeyen belâlı birileri.)

Üstteki örnekteki *cemin cedirbe-* deyimini hedef dile *çöpünü yedir-* biçiminde aktarılmıştır. Asıl metindeki deyim “birisine aldanmamak, yenilmeyip kendi hakkını, kendi namusunu koruyacak güce sahip olmak” (Osmonova, 2001: 163) anlamına gelmektedir. Aktarmada kullanılan *çöpünü yedirme-* yapısı ise Türkçese bir deyim değildir ve deyimde yakın anlam da ifade etmemektedir. Onun yerine *hakkını yedirme-* yapısı kullanılabilirdi.

8. Örnek

Ata sözün kıya albay, Kökçö atın bura tartıp, şaabayı suup, kazganakka kayttı. (Cusupov, 1995: 33)

Kökçö babasının sözünü kıramadı, atının başını çevirip üzüntülü halde yerine döndü.
(Türkmen-İnayet, 2017: 58)

(Kökçö babasının sözünü kıramadı, atının başını çevirip şevki kırılarak yerine döndü.)

Kaynak metindeki *şaabayı suu-* deyimini Türkçeye *üzüntülü halde* biçiminde aktarılmıştır. Kırgız Türkçesinde bu deyim “şevki kırılmak, gönlü soğumak; ilgisi azalıp, çekinmek, kırılmak” (Osmonova, 2001: 490) anlamına gelmektedir. Bu anlam karşısında aktarmadaki karşılık eksik kalmaktadır. Onun yerinde Türkçede “isteği, hevesi kalmamak” (TDK, ADS) anlamına gelen *şevki kırıl-* deyimini kullanılabilir.

9. Örnek

Manastın küçün, karın bilgen koşunalar cazgaktap, sözgö könböy turup kalıştı.
(Cusupov, 1995: 43)

Manas'ın gücünü, gazabını bilen komşuları başkaldırdılar, düşman olmaktan vazgeçebildi. (Türkmen-İnayet, 2017: 75)

(Manas'ın gücünü, gazabını bilen komşuları kaçınarak oyuna gelmediler.)

Kaynak metindeki *sözgö kelbe-* deyimini hedef dilde *düşman olmaktan vazgeç-* biçimi ile karşılanmış. Asıl metindeki, bu cümle bulunan yanı sıra deyim bulunan cümleden büyük birimi aktarmada cümle dizimini aktarılması ve bazı sözcüklerin yanlış aktarılması gibi eksikler tespit edilmiştir. Bu sebepler deyimden de yanlış aktarılmasına neden olmuştur

10. Örnek

Önü kanga alsırıp baratıp, aylası ketken Akbalta başına altımış sana bir kelip, kapa bolup, kañırığı tütöp, közünö caş alıp, koñgurap kolun cayıp, Teñirge calındı.
(Cusupov, 1995: 59)

Kan kaybından halsizleşen Akbalta çok üzüldü, alındı, telaşlandı, zavallının gözü doldu. O ellerini kaldırıp Tanrıya yalvardı. (Türkmen-İnayet, 2017: 105)

(Kan kaybından güçsüzleşip çaresi kalmayan Akbalta başına çok düşünce birden gelip üzülmeye başlıyıp gözleri yaşa dolarak seslenip avucunu açıp Tanrıya yalvardı.)

Kaynak metindeki örnekteki *kañırığı tütö-* deyimini hedef dile *alın-* biçiminde aktarılmıştır. Oysa deyimden anlamı “şiddetli şekilde üzülme, bir şeye üzülmeye, çok

tasalanmaktadır” (Osmonova, 2001: 247). Bu karşılık yerine Türkçedeki “üzüntü çekmek, çok acı duymak” anlamına gelen *bağrı yan-* deyimini kullanılabilirdi.

11. Örnek

Manas kinsız kılıç baylanıp, kayra caar buluttay karı betine aylanıp, kırk çilten, Kutubiy menen beleste Toruçarın tuura tartıp, cer caynap kelatkan köp kolgo köz çaptırdı. (Cusupov, 1995: 59)

Manas, kinsız kılıcını kuşanıp yağmurunu dökecek bulut gibi heybetiyle kırklar ve Kutubiy ile beraber Toruçar atının yönünü çevirip gelmekte olan kalabalık düşmana doğru yöneldi. (Türkmen-İnayet, 2017: 106)

(Manas, kinsız kılıcını kuşanıp yağmurunu dökecek bulut gibi heybetiyle kırklar ve Kutubiy ile beraber Toruçar atının yönünü çevirip gelmekte olan kalabalık düşmana göz gezdirdi.)

Üstteki örnekte *köz çaptır-* deyimini hedef dile *yönel-* biçiminde aktarılmış. Ancak, kaynak metindeki deyim “yüzeysel, genel bir şekilde incelemek, baştan sona bir kere bakmak; üstünkörü incelemek” (Osmonova, 2001: 285) anlamına gelmektedir. Hedef dildeki karşılık ise bu anlamdan uzaktır. Bu aktarma yerine Türkçedeki “bir yeri, bir şeyi çabucak incelemek” (TDK, ADS) anlamına gelen *göz gezdir-* deyimini daha uygundur.

12. Örnek

Han ata! Mindan caman azapka çıdagan can eleñ! Beliñdi aldırsañ da, eliñden birotolo ayrıla eleksin. Kayratıña kel! (Cusupov, 1995: 73)

Han baba! Bundan da ağır azaplara dayanmıştın! Düşmana yenilip halkından tamamen ayrılmıştın. Kendine gel! (Türkmen-İnayet, 2017: 129)

(Han baba! Bundan da ağır azaplara dayanmıştın! Boyun eğdiysen de halkından tamamen ayrılmadın. Kendine gel!)

Kaynak metindeki örnekte *belin aldir-* deyimini Türkçeye *düşmana yenil-* biçiminde aktarılmıştır. Bu deyim “boyun eğmek, baş eğmek” (Osmonova, 2001: 93) anlamına gelmektedir. Hedef dile *yenil-* biçimiyle aktarılması deyimın genel anlamın yansıtılmaktadır. Ancak kaynak metindeki örnek cümledeki deyim arkasından gelen

“eliñden birotolo ayrıla eleksin” kısmı “halkından tamamen ayrılmıştın” olarak yanlış aktarılmıştır. Oysa kaynak metindeki bu kısımda “halkından tamamen ayrılmadın” denilmektedir. Bundan dolayı üstteki kısımdan önce gelen deyim yerine *düşmana yenil-* biçimi seçilmiş olabilir. Türkçede asıl metindeki deyim anlamına daha yakın ve bu cümledeki anlamını daha iyi yansıtabilecek *boyun eğ-* deyimi buraya daha uygundur.

13. Örnek

Kırgızdın saltı boyunça sarı altın can kesege kımız alıp keldi. Almambet ayak bergen cigitke “adegende abama, ululata sun” dep Bakaydı körsöttü. Bizdin salttı bilet eken dep oturgandardın içteri cılıy tüştü. (Cusupov, 1995: 87)

Kırgızlar, adetlerine göre altın ruhlu kâseyle kımız alıp geldiler. Almambet fincanı veren yiğide “Evvel amcama, büyüklere sun!” diye Bakay’ı gösterdi. Almambet’in Kırgızların adetlerini biliyor olması oturanları şaşırttı. (Türkmen-İnayet, 2017: 154)

(Kırgızlar, adetlerine göre altın ruhlu kâseyle kımız alıp geldiler. Almambet fincanı veren yiğide “Evvel amcama, büyüklere sun!” diye Bakay’ı gösterdi. Bizim adetleri biliyormuş diye oturanların içi ısındı.)

Kaynak metindeki *içi cılı-* deyimi “memnun kalmak, gönlü yumuşamak, sevmek, meyletmek” (Osmonova, 2001: 216) anlamına gelmektedir. Hedef dile *şaşır-* biçiminde aktarılmıştır. Ancak, görüldüğü gibi bu karşılama deyim anlamından uzaktır. Bunun yerine hedef dildeki “hoşlanmak, sevmek” (Türkçe Sözlük, 2005: 927) anlamındaki *içi ısın-* deyimi kullanılabilirdi. Hem de bu deyim kaynak metindeki deyim ile yapısı açısından aynıdır.

14. Örnek

Er Manas mış kıldı. (Cusupov, 1995: 130)

Manas’ı ürküttük! (Türkmen-İnayet, 2017: 231)

(Manas [bizi] rezil etti.)

Örneki *miş kıl-* deyimi “çok büyük bir zarara uğratmak, gülünç duruma düşürmek, ayıp olmak” (Osmonova, 2001: 369) anlamına gelmektedir. Hedef dile *ürküt-* biçiminde aktarılmıştır. Fakat bu karşılama deyim anlamını yansıtmamaktadır.

15. Örnek

Ereğişken eki er araçaga toktoboy, “koyu ber, munu soyoyun” dep kayra biri birine kekengende kabılan Manas kañırığı tütöp turup, munu ayttı. (Cusupov, 1995: 140)

Çekişen iki er aracıya bakmadan “Bırak beni, onu keşeyim!” diye tekrar birbirini tehdit ederken kaplan Manas şaşırarak şöyle dedi. (Türkmen-İnayet, 2017: 251)

(Çekişen iki er aracıya bakmadan “Bırak beni, onu keşeyim!” diye tekrar birbirini tehdit ederken kaplan Manas’ın bağrı yanarak şöyle dedi.)

Kaynak metindeki *kañırığı tütö-* deyimini Kırgız Türkçesinde “şiddetli şekilde üzülme, bir şeye üzülerek, çok tasalanmak” (Osmonova, 2001: 247) anlamına gelmektedir. Ancak deyim hedef dile *şaşır-* biçimiyle yanlış aktarılmıştır. Bu deyim üstteki bir örnekte de gelmektedir ve ikinci kere yanlış çevrilmiştir. Bunun yerine Türkçedeki aynı anlam taşıyan yine *yüreği kan ağla-*, *bağrı yan-*, *kan ağla-* deyimleri kullanılabilirdi.

Sözü edilen sorun; 134, 136, 149, 152, 154, 160, 162, 173, 213, 218, 223, 264 numaralı deyimlerde görülmektedir. Eserdeki bazı deyimler, anlamına az yakınlık gösteren veya anlamından uzak sözcüklerle aktarılmış. Bu tür hatalar, eserde deyim dışındaki bazı sözcüklerde de görülmektedir. Deyimleri anlamını yansıtmayan sözcük veya söz öbekleriyle karşılamak, çevirmenin kaynak metindeki deyim anlamını yanlış anlamasından kaynaklanabilir. Ayrıca bazı deyimler, deyim olarak algılanmamış olabilir. Deyimin anlamı göz ardı edilip bağlama daha uygun görülen sözcük tercih edilmiş olabilir. Fakat bu durumda kaynak metindeki deyim cümleye kattığı anlam yetersiz kalmaktadır.

2.1.5. Deyim Yerini Boş Bırakmak

Kaynak metindeki bazı deyimler aktarma metinde bulunmamaktadır. Başka söyleyişle bazı deyimlerin yeri çevirmenler tarafından boş bırakılmıştır. Hatta yalnız deyimler değil bazen deyim geçen cümle ya da birkaç cümle atlanmıştır.

1. Örnek

Munu sezgen Cakıp bel baylap, ayıldın bilermendarın, cakındarın çoğultup akıldaştı. (Cusupov, 1995: 16)

Bunun farkına varan Cakıp, --- avulun ileri gelenlerini, yakınlarını toplayıp danıştı. (Türkmen-İnayet, 2017: 26)

(Bunun farkına varan Cakıp, gayrete gelerek avulun ileri gelenlerini, yakınlarını toplayıp danıştı.)

Üstteki örnekte kaynak metindeki “gayret etmek, kendi kendine güç vermek, dayanmak” (Osmonova, 2001: 94) anlamına gelen *bel bayla-* deyimini aktarmada atlatılmıştır.

2. Örnek

Ata baba tarıhı ulam kiyinkige amanat. Aytmak tügül estesem cürögüm tızıldayt. Emi, maga oor bolso da, saga aytkandan kiyin ceñildene tüşörmü. Kulak salıp ugup tur, col kiskarsın. Senin sıymıktanar, maktanar eliñ bar. (Cusupov, 1995: 24)

Atalarımızın geçmişi nesilden nesle emanettir. ---. ---. ---. Senin övünebileceğin, gurur duyabileceğin bir halkın var. (Türkmen-İnayet, 2017: 40)

(Atalarımızın geçmişi nesilden nesle emanettir. Dile getirmek değil hatırlasam bile yüreğim sızlıyor. Şimdi bana ne kadar ağır olsa da sana anlattıktan sonra belki içim rahatlar... Kulak dikerek dinle, yol da kısalsın. Senin gururlanacak, övünecek halkın var.)

Bu örnekte deyim dışında deyim geçen cümle ve hemen arkasından gelen iki cümle de aktarmada atlatılmış. Kaynak metindeki “aşırı kaygılanmak, üzülmek, kederlenmek, mütesir olmak” (Osmonova, 2001: 190) anlamına gelen *cürögü tızilda-* deyimini ise Türkçede aynı yapıda ve aynı anlamda *yüreği sızla-* biçiminde bulunmaktadır.

3. Örnek

Can sooga – deşip, sarttar calınıp-calbarıp, öpkö-boorun çap bal tilin tögüştü. (Cusupov, 1995: 29)

“Canımızı bağışlayın” dediler. Şartlar yalvararak --- ağızlarından bal akıttılar. (Türkmen-İnayet, 2017: 50)

(“Canımızı bağışlayın” dediler. Şartlar yalvararak etrafında dört dönüp ağızlarından bal akıttılar.)

Üstteki örnekte *öpkö-boorun çap-* deyiminin yeri aktarmada boştur. Deyim “çok sevip, etrafında dönüp, yalvarıp yakarıp, merhametli davranmak” (Osmonova, 2001: 407) anlamına gelmektedir. Kaynak metinde bu deyin belki öncesi gelen *calınıp-calbarmak*

ikilemesinin anlamıyla yakınlık göstermesinden dolayı çevirmenler tarafından bırakılmış. Ancak, bu deyim yalvarmak anlamın kapsamaktaysa da onun anlamını denk gelen başka bir deyim ile yine karşılanabilirdi. Mesela Türkçedeki *eteğine düş-* (*sarıl-*), (birinin) etrafında dört dön- yapıları bağlam içinde kaynak metindeki deyim karşılayabilirler.

4. Örnek

Calgız men emes, kalayık kalkka salakan tiydi. Tukumuzdu kurut kılat. Otuz cıl murun Esenkandın kılıçına çabılıp, Altayga aydalğanıbizdı bat ele unutup kalabızbı? (Cusupov, 1995: 29)

Başımız derde girdi. ---. Otuz yıl önce Esen Hanı'nın kılıcıyla Altay'a sürüldüğümüzü nasıl böyle çabuk unuttuk. (Türkmen-İnayet, 2017: 51)

(Başımız derde girdi. Kökümüzü kurutacak. Otuz yıl önce Esen Hanı'nın kılıcıyla Altay'a sürüldüğümüzü nasıl böyle çabuk unuttuk.)

Kaynak metindeki *tukum kurut kıl-* deyim tek başına bir cümle halindedir. Deyim “neslinden, soyundan hiçbirini bırakmamak, yok etmek, tamamen ortadan kaldırmak” (Osmonova, 2001: 453) anlamına gelmekte. Aktarmada cümle ve yanı sıra deyim atlatılmıştır. Burada yanında bulunan cümleler ile de aynı mana taşımamaktadır, anlam tekrarı söz konusu değildir. Deyim Türkçedeki *kökünü kurut-*, *köküne kibrit suyu dök-* deyimleri ile anlam açısından aynıdır.

5. Örnek

Oşonu acattı açıp, cıgıp ber. (Cusupov, 1995: 50)

Onun --- hakkında gel. (Türkmen-İnayet, 2017: 88)

(Bir isteğimi yerine getirip onu kazan.)

Kaynak metindeki “birinin isteğini, dileğini yerine getirmek; ihtiyaçtan, zorluktan kurtarmak, işini görmek” (Osmonova, 2001: 25) anlamına gelen *acat aç-* deyimini aktarmada bulunduğu cümleden bırakılmıştır. Deyimin bulunduğu cümlede deyim ile eş anlam başka sözcükler de bulunmaması dolayısıyla bırakılmasına bir sebep yok.

6. Örnek

Atemir handın aytkandarınan üç ese köp mal çay kaynamda tabıldı. (Cusupov, 1995: 92)

Atemirin söylediğinden üç kat fazla hayvan --- bulundu. (Türkmen-İnayet, 2017: 164)

(Atemirin söylediğinden üç kat fazla hayvan çabuk bulundu.)

Kaynak metindeki “çok değil, uzun bir zaman değil” (Osmonova, 2001: 472) anlamına gelen *çay kaynam* deyimini aktarmada atlatılmış.

7. Örnek

Manas baştap baş koşkon kırk çorogo nike baylandı. (Cusupov, 1995: 98)

Manas'ın idaresindeki --- kırk çoraya nikâh kıyıldı. (Türkmen-İnayet, 2017: 174)

(Manas başta olan evlenen kırk yiğide nikâh kıyıldı.)

Baş koş- deyimini geçen cümle çeviride aslından biraz fark ile aktarılmıştır ve kaynak metindeki deyim bulunmamaktadır. Asıl metindeki “Manas baştap” kısmı görüldüğü gibi “Manas’ın idaresindeki” olarak aktarılmıştır, oysa doğrusu “Manas başta olarak” yani kırk çora içinde, evlenenler başında Manas’ın da bulunmakta olduğu denilmektedir. Hemen arkasından gelen *baş koş-* deyimini aktarmada bulunmamaktadır. Deyim “evlenmek, (birlikte) hayat kurmak” (Osmonova, 2001: 77) anlamına gelmektedir.

8. Örnek

Manas baatır bük tüşüp barıp kuladı. (Cusupov, 1995: 154)

Bahadır Manas --- yere serildi. (Türkmen-İnayet, 2017: 277)

(Bahadır Manas yüz üstü kıvrılarak düştü.)

Kaynak metindeki *bük tüş-* deyimini aktarmada bulunmamaktadır. Deyim “ayaklarını bükerek, yüz üstü kıvrılıp yatmak” (Osmonova, 2001: 123) anlamındadır. Cümledeki deyim ile verilen düşmek eyleminin anlatım etkisini arttıran bu deyim atlatılmasıyla aktarma cümle anlatım etkisi açısından sade kalmıştır.

Kaynak metinde incelenen örnekler dışında tablodaki 59, 71, 105, 114, 151, 167, 180, 186, 204, 208, 212, 225, 228, 267 numaralı deyimler veya deyim bulunan cümleler aktarma metinde eksiktir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sonuç

“Keñeş Cusupov’un “Manas” Romanının Türkiye Türkçesi Çevirisinde Deyimlerin Kullanımı” adlı deyimlerin karşılaştırıldığı bu çalışmada, toplam 276 deyim, çeviri uygunluğu bakımından incelenmiştir. Başarılı bulunan, kusurlu görülen, eksik bulunan aktarımlar, açıklanmaya çalışılmış; buradan iki kardeş dil arasındaki çeviri sorunlarına dikkat çekilmek istenmiştir.

Benzer görüldüğü halde anlam açısından farklı olan deyim, çevirmenin yalancı eşdeğerliğe düşmesine yol açar. Kaynak metindeki bazı deyimlerin tüm elemanlarının korunarak olduğu gibi sözcük sözcüğe aktarılması, aktarma metinde iki çeşit deyim ortaya çıkmasına yol açar. Birincisi, kaynak metinde, sözcüklerinde mecaz anlam baskılı olan, ifade ettiği anlam, cümle geneline dolaylı yolla verilen deyimlerdir ki bunlar, aktarmada da bu özelliğini korurlar. Böylece hedef dilde, mecaz yanı ağır olan söz öbekleri ortaya çıkar ve aktarma, başarılı olur. Dolayısıyla bu tür aktarmalar, lehçeler içinde sıklıkla kullanılır. İkinci grubu kaynak lehçede kültür renklerin baskın olduğu veya içerdiği sözcüklerinin hedef dilde aynı yapıda bulunmadığı deyimler oluşturur. Bunların bir kısmı, ilk bakışta sorunsuz görünür ama hedef dilin mantığına aykırı gelirler, okuyucu için anlamsız olabilmektedir. Deyimi aktarmada izlenen yöntemler de eserdeki deyimlerin hatalı, eksik aktarılmasına neden olabilir.

Deyimler bakımından karşılaştırılan bu çalışmada, başarılı aktarmalar yanında kusurlu görülebilecek aktarmalar da tespit edilmiş; sorunların kaynakları şöyle belirlenmiştir: a. deyimi sözcük sözcüğe aktarma, b. deyimi deyim ile aktarmama, c. yanlış deyim seçimi, ç. yanlış sözcük seçimi, d. deyim yerini boş bırakma.

Yapılan araştırmada kimi deyimlerin iki lehçe arasındaki ortak sözcüklerden oluştuğu için hedef dile sözcük sözcüğe aktarıldığı; genel olarak anlamının, mecaz özelliğinin korunduğu; ancak bu aktarma biçiminin, bazı deyimlerde hataların oluşmasına neden olduğu görülmüştür. Bu tür deyimler, bağlam içinde alındığında, kusurları biraz giderilebilmektedir. Yoksa bağlandığı cümle ögesiyle metin içinden çıkarıldığı durumda hiçbir anlam ifade etmemektedir veya yanlış anlam çıkmaktadır. Kimi deyimler, sözcük sözcüğe aktarıldığında hedef dilde aynı yapıdaki deyim biçimine ulaşılır ancak anlam örtüşmemesi ortaya çıkabilir. Yalancı eşdeğerlilik sorunu olarak görülen bu durumla sık karşılaşılır. Ayrıca kimi özel deyimleri çözerken kaynak metin diline bağlı kalmak da

hatalı aktarımlara neden olabilir. Deyimin aktarma metnine zorla oturtulması hedef dilde yapaylığa yol açar. Bu tür sorunların ortaya çıkmaması için kaynak metindeki kültürel renkleri baskın ve hedef dile uyumsuzluk gösteren deyimlere dikkat etmek gerekir. Kaynak metindeki deyim kullanımı kadar hedef dildeki kullanım biçimine de dikkat edilmesi önemlidir.

Bazı deyimlerin hedef dilde karşılığı bulunduğu halde sözcük ile aktarıldığı gözlemlenmiştir. Burada incelemeye alınan örneklerden hareketle şu söylenebilir: Kaynak metindeki deyimi, deyim olarak algılayamayan çevirmen, aktarmada deyim yerine sözcük veya tasvir yöntemi kullanır. Bununla birlikte hedef dildeki deyim hazinesinin kullanabilme eksikliği de neden olabilir. Hedef dilde aynı anlam taşıyan deyim varsa ve cümle içindeki bağlama uygunsa sözcük yerine deyim tercih edilmesi aktarma metnin dilinin etkisini artırır. Dolayısıyla kaynak metindeki deyimle yapı bakımından yakınlık gösteren, iki lehçede hemen hemen aynı olan deyimlerin çevirmenler tarafından kullanılmaması ilginçtir.

Kaynak metindeki bazı deyimler, hedef dile aynı ya da farklı yapıda, aynı anlam taşıyan deyimle aktarılır. Bu örneklerin kimi başarılı olduğu halde kimi deyimlerde anlam açısından örtüşmeme görülür. Bunun dışında bazı örneklerde kaynak metindeki deyim karşısında anlam açısından aynı olmayıp fakat yakınlık gösteren deyimler kullanıldığı da görülmektedir. Bu durum, kaynak metindeki deyim anlamını bağlamla yansıtsa da deyim cümleye kattığı etkili anlatımı yansıtmada yetersiz kalmaktadır.

Değerlendirdiğimiz metinde bazı deyimler, sözcükle aktarıldığı halde deyim anlamıyla az çok farklılık göstermektedir. Aktarmada deyim yerine kullanılan bazı karşılıklarsa anlam açısından tamamen örtüşmemektedir.

Kaynak metindeki bazı deyimler aktarma metinde bulunmamaktadır. Başka söyleyişle bazı deyimlerin yeri çevirmenler tarafından boş bırakılmıştır. Hatta yalnız deyimler değil bazen deyim geçen cümle ya da birkaç cümle atlanmıştır.

Çeviri bakımından incelenen toplam 276 deyiminden: 26 deyim sözcüğü sözcüğüne çevrilmiş, 26 deyim hedef dilde karşılığı varken deyim ile aktarılmamış, 10 deyim yanlış deyim ile karşılanmış, 27 deyim kaynak metindeki deyim anlamından uzak sözcüklerle aktarılmış, 22 deyim ise aktarmada yeri boştur. Böylece 111 deyimde çeviri sorunu bulunduğu tespit edildi.

Kaynakça

Kitaplar

- ABDİYEV Taalay, *Kotormotaanuu İlimine Kirişüü*, Bişkek, 2008.
- ABDUVALİYEV İbrahim, AKMATALİYEV Abdıldacan vd., *Kırgız Tilinin Sözdüğü*, Bişkek: Avrasya Press, 2010.
- ADIGÜZEL Hüseyin, *Açıklamalı-Örneklİ Türkçe Deyim Hazinemiz*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, 1990.
- AKSAN Doğan, *Anlambilim – Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Ankara: Engin Yayınevi, 1998.
- AKSAN Doğan, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, 6. b, Ankara: TDK Yayınları, 2015.
- AKSOY Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. I Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul: İnkılâp Kitapevi, 1988.
- AKSOY Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. II Deyimler Sözlüğü*, İstanbul: İnkılâp Kitapevi, 1988.
- AKUNOVA Aynura Rısbekovna, RAYIMBEKOVA M., *Azırkı Kırgız Tili. Leksika*, Bıkek, 2005.
- AKYALÇIN Necmi, *Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri – Dymler*, 1. b., Ankara: Eğiten Kitap, 2012.
- BAHADINLI Yusuf Ziya, *Türkçe Deyimler ve Kaynakları*, İstanbul: Hür Yayınları, 1971.
- BOOBEKOVA Kadiyan, *İnsan Davranışlarıyla İlgili Kırgızca-Türkçe, Türkçe-Kırgızca Deyimler*, Bişkek: Avrasya Press, 2013.
- CAPAROV Şeralı, SIDIKOVA Tolgonay, *Azırkı Kırgız Tilinin Leksikolgiyası cana Leksikografyası*, Bişkek: KMU Yayınları, 2013.
- CUSUPOV Keneş, *Manas*. Bişkek: Kırgızpoligrafkonbinatı Yayınları, 1995.
- ÇOTUŞSÖKEN Yusuf, *Deyimlerimiz*, 2. b., İstanbul: Özgöl Yayınları, 1992.
- DEMİR Tufan, *Türkçe Dil Bilgisi*, Ankara: Kurmay, 2004.
- DOĞANAY Ali, *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, 2.b., İzmir: Karınca Matbaacılık, 1972.
- ECE Ayşe, *Edebiyat Çevirisinin ve Çevirmenin İzinde*, İstanbul: Sel Yayınları, 2010.

- EGEMBERDİYEV Raimcan, *Frazeologizmden Maani-Manızı cana Alardın Sözdüktördö Kamtıluusu*, Bişkek: Turar, 2016.
- EMİR Sabahat, *Örnekleyle Açıklamalı Deyimler Sözlüğü*, 5. b., İstanbul: Emir Yayınları, 1979.
- GÖKTÜRK Akşit, Çeviri: Dillerin Dili, 12. b., İstanbul: YKY Yayınları, 2016.
- GÜNDÜZALP Selim, *Deyimler ve Öyküleri*, Ankara: Zafer Yayınları, 2009.
- GÜRSOY-NASKALİ Emine, *Türk Dünyası Gramer Terimler Kılavuzu*, Ankara: TDK Yayınları, 1997..
- HATİPOĞLU Vecihe, *Türkçenin Sözdizimi*, Ankara: TDK Yayınları, 1972.
- HENGİRMAN Mehmet, *Deyimler Sözlüğü*, Ankara: Engin Yayınları, 2011.
- KARASAYEV Husain, *Kamus Naama: Arab, İran, Kıtay, Mongol, Orus Tilderinen Ooşup Kelgen Sözdör cana Köönörgön Sözdör*, Bişkek: Şam Yayınları, 1996.
- KARTAL Numan, *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, 3. b., İstanbul: Birsen Yayınevi, 1990.
- KOMİSSAROV Vilen Naumoviç, *Teoriya Perevoda (Lingvistiçeskiye Aspekti)*, Moskova: Vışşaya Şkola, 2001.
- KORKMAZ Zeynep, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları, 1992.
- KUŞÇU Hüseyin – KUŞÇU Ülkü, *Arasözleri ve Deyimler (Özlü Sözler – Güzel Sözler – Söz Grupları)*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1997.
- MAMİTOV Cumaş, *Azırkı Kırgız Tili. Fonetika cana Leksikologiya*, Bişkek, 1999.
- OSMONKULOV Askar, AKUNOVA Aynura Rısbekovna, *Önör Aldı – Kızıl Til*, Bişkek: 2007.
- OSMONKULOV Askar, AKUNOVA Aynura Rısbekovna, *Önör Aldı Kızıl Til*, Bişkek: KUU Yayınları, 2007.
- OSMONOVA Cüzökan, Kadıralı KONKOBAYEV, Şeralı CAPAROV, *Kırgız Tilinin Frazeologizmden Sözdüğü*. Bişkek: KTMU Yayınları, 2001.
- ÖZDEMİR Emin, *Açıklamalı-Örnekle Deyimler Sözlüğü*, 8. b., İstanbul: Bilgi Yayınevi, 2000.
- PARLATIR İsmail, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü – II, Deyimler*, Ankara, Yargı Yayınevi, 2000.
- PARLATIR İsmail, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü – I, Atasözleri*, Ankara: Yargı Yayınevi, 2000.
- PÜSKÜOĞLU Ali, *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, 2. b., Ankara: Arkadaş, 2004.

SADIKOV Abdıkadir, *Kırgız Körköm Kotormo Tarıhının Kısaça Kursu*, Bişkek: KUU Yayınları, 2005.

SAPARBAYEV Asakan, *Kırgız Tilinin Leksikologiyası cana Frazeologiyası*, Bişkek: “Kırgızstan-Soros” Fondu, 1997.

SARAÇBAŞI Mehmet Ertuğrul, *Örnekleriyle Büyük Deyimler Sözlüğü*, C.II, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2010.

SEBAHAT Emir, *Örnekleriyle Açıklamalı Deyimler Sözlüğü*, İstanbul: Emir Yayınları, 1979.

TATLI İrfan, *Deyimlerden Öyküler*, İstanbul: Papatya Yayınları, 2005.

TÜRKÇE SÖZLÜK – 1, (A-J), Ankara: Türk Tarihi Kurumu Basımevi, 1988.

TÜRKÇE SÖZLÜK – 2, (K-Z), Ankara: Türk Tarihi Kurumu Basımevi, 1988.

VİNOGRADOV Viktor, *Leksikologiya i Leksikografiya*, Moskova: Nauyka Yayınları, 1977.

YÖRÜK Sevim, YÖRÜK Yaşar, *Açıklamalı Deyimler Sözlüğü*, 1. b., İstanbul: Doğan Ofset, 1990.

YUSUF Keneş, *Manas Destanı*, Çev. Fikret Türkmen ve Alimcan İneyet, Ankara: Bengü Yayınları, 2017.

Makaleler

AÇIKGÖZ Halil, “Türk Edebiyatları Arasında Aktarma ve Karşılıklı Yayın Meseleleri”, *II. Türk Dünyası Yazarlar Kurultayı* (8-9-10 Aralık, 1994), Ankara: Türkiye İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği, 1994, ss. 49-51.

ADIGÜZEL Sedat, “Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasında Aktarma Üzerine Bazı Problemler”, *A. U. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, TAED, S. 47, Erzurum, ss. 51-56.

AKTAŞ Tuğba, “Deyimlerde Yalancı Eş Değerlik: Tatar Türkçesi-Türkiye Türkçesi Örneği”, *Turkish Studies*, S. 10/4, 2015, ss. 1-16.

ALİBEKOVA Jazira, ““Çalıkuşu” Romanındaki Deyimleri Kazakçaya Aktarma Yöntemleri”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 48, 2012, ss. 41-50.

ALKAN Hanife, “Lehçeler Arası Aktarmalarda Yalancı Eş Değerler Sorunu (Türkiye Türkçesi-Özbek Türkçesi-Yeni Uygur Türkçesi Fiil Örneği)”, *Turkish Studies*. S. 7 / 4, 2012, ss. 671-688.

AMANOVA, Lola “Türkiye Türkçesindeki Deyim ve Atasözlerin Özbek Türkçesine Aktarma Problemi”. *TSA*, S. 18, 2014, ss. 167-177.

- CANBOLAT Mustafa, “Manas Nasıl Çevrilmeli”, Manas Destanı ve Etkileri Uluslararası Bilgi Şöleni, Yıl 1995, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, S. 97, 1995, ss. 59-62.
- CENGİZ Mustafa, “Türkmen Türkçesi ile Türkiye Türkçesindeki Deyimlerde Görülen Yalancı Eş Değerler”, *International Journal of Humanities and Education*, C. 2, S. 4, 2016, ss. 208-248.
- ÇAKMAK Cihan, “Türkmen Türkçesinde Görülen Yalancı Eşdeğer Kelimeler”, *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. 3, S. 5, 2015, ss. 15-53.
- ÇENGEL Hülya Kasapoğlu, “Manas Destanındaki Kelime, Cümle ve Bölüm Tekrarlarının Stilistik Bakımından Önemi”, Manas Destanı ve Etkileri Uluslararası Bilgi Şöleni, Yıl 1995, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, S. 97, 1995, ss. 63-87.
- DIYKANBAYEVA Mayramgül, “Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eşdeğerler”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, S. 6 / 4, 2017, ss. 2256-2271.
- DİREKÇİ Bekir, GÜLMEZ Mevlüt, “Güney Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değerler”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 32, 2012, ss. 133-154,
- ERCİLASUN Ahmet Bican, “Lehçeler Arası Aktarma”, *Türk Dünyası Üzerine İncelemeler*, (Türk Dili, Sayı: 520, Nisan), Ankara: Akçağ Yayınları, 1994, ss. 91-100.
- ERCİLASUN Ahmet Bican, “Lehçelerden Türkiye Türkçesine Aktarma”, *II. Türk Dünyası Yazarlar Kurultayı*, (8-9-10 Aralık, 1994), Türkiye İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği, Ankara, 1994, ss. 41-45.
- HATİPOĞLU Vecihe, “Kelime Grupları ve Kuralları”, *TDAY – Belleten*, Ankara: TDK Yayınları, 1963, ss. 203-244.
- İLKER Ayşe, “Lehçeden Lehçeye Aktarma Üzerine Bazı Düşünceler”, *3. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı 1996*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 678, 1999, ss. 553-560.
- KARA Mehmet, “Lehçeler Arası Aktarmalarda Temel Sorunlar”, *Turkish Studies*. S. 4 / 4, 2009, ss. 1056-1082.
- KARADOĞAN Ahmet, *Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Sorunları Türkmen Türkçesi Türkiye Türkçesi Üzerine Bir İnceleme*, (Doktora Tezi), Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.
- KUÇKİNA Sofia “Perevodçeskiy Aspekt İzüçeniya Frazeologizmov v Angliyskon i Russkon Yazıkah”. *V. Mecdunarodnaya Nauçnaya Konferensiya Molodih Uçennih 2016*, Ural: Ural’skiy Federal’nyı Universitet Yayınları, 2016, ss. 181-188.

- MOHAMMED Abdelghafour, *Necip Mahfuz'un Sersera Fevka'n-Nil "Nil Üstünde Gevezelik" Adlı Eserinde Arapça-Türkçe Çeviride Kalıplaşmış İfadelerin Aktarım Bakımından İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.
- NURMATOV Mirlanbek, *Kırgız Türkçesinde Deyimler (Aktarma-İnceleme)*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- SİNAN Ahmet Turan, "Deyim Kavramı Üzerine Notlar I" , *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 18, S. 2, 2008, ss. 91-98.
- TARAKOV Anuar Sauatoviç, "Frazologizmder cane Olardın Audarılı Ereşelikleri", *V. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi*, İstanbul Kültür Üniversitesi: TUDOK, (23-24 Haziran), İstanbul: G. M. Matbaacılık ve Tic. A. Ş, 2014, ss. 61-69.
- UÇ Tayyibe, "Deyimlerde Eski Öğeler Üzerine", Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu (20-22 Ekim 2011) Bildirileri, Adana, 2012, ss. 795-810.
- UĞURLU Mustafa, "Kırgız ve Türkiye Türkçesi Arasında Bire Bir Kelime Eş Değerliği, "Camiyla" Romanındaki Meseleler Üzerine", *Scholarly Depth and Accuracy. A Festschrift to Lars Johanson* [Yayımlayan: Nurettin Demir-Fikret Turan], 2002 ss. 389-401.
- UĞURLU Mustafa, "Lehçe İçi Aktarmada "Yalancı Eş Değerlik". İcanas. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika çalışmaları Kongresi* (International Congress of Asian and North African Studies), 2011, ss. 1877-1890.
- UĞURLU Mustafa, "Türk Lehçeleri Arasında Kelime Eş Değerliği". *IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II* (24-29 Eylül 2000), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 856 / II, 2007, ss. 1863-1870.
- USTA Çiğdem, "Lehceden Lehceye Aktarma Sorunlarına Ek: İmla ve Noktalama Hataları", *Turkish Studies*. S. 3 / 6, 2008 ss. 668-691.
- YUSYF Berdak, "Türkçede ve Özbekçede "Yalancı Eş Değerler"". *IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II*, Ankara: TDK Yayınları, 856/II, 2007, ss. 2083-2088.
- YÜCEOL-ÖZEZEN Muna, "Türkçe Deyimler Üzerine Birkaç Söz", *Türk Dili ve Edebiyat Dergisi*, S. 600, Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Evi, 2001, ss.869-879.
- YÜKSEL Zuhâl, "Türkiye Türkçesi ile Kırım Türkçesi Arasında Yalancı Eş Değerler", *X. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, (Saraybosna 28 Eylül-1 Ekim 2015), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2015, ss. 91-95.
- ZAL Ünal, "Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Meseleleri ve "İki Ağaç" Şiir Üzerine", *Gazi Türkiyat Dergisi*, S. 5, 2009, ss. 431-455.

Tezler

KARADOĞAN Ahmet, *Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Sorunları Türkmen Türkçesi Türkiye Türkçesi Üzerine Bir İnceleme*, (Doktora Tezi), Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

MOHAMMED Abdelghafour, *Necip Mahfuz'un Sersera Fevka'n-Nil "Nil Üstünde Gevezelik" Adlı Eserinde Arapça-Türkçe Çeviride Kalıplaşmış İfadelerin Aktarım Bakımından İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

NURMATOV Mirlanbek, *Kırgız Türkçesinde Deyimler (Aktarma-İnceleme)*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Diğer Kaynaklar

Bidin.Kg, <http://bizdin.kg>, (08.12.2017.).

Lib.Kg, <http://lib.kg/lib/dissertation>, (15.11.2017).

NURMATOV Mirlanbek, "Kırgız Türkçesinde Deyimler (Aktarma-İnceleme)", [https://turuz.com/book/title/K%C4%B1rg%C4%B1z+T%C3%BCrkcesindeki+Deyimler+\(Aktarma-Inceleme\)+-Mirlanbek+Nurmatov](https://turuz.com/book/title/K%C4%B1rg%C4%B1z+T%C3%BCrkcesindeki+Deyimler+(Aktarma-Inceleme)+-Mirlanbek+Nurmatov), (22.01.2018).

Türk Dil Kurumu, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, 2009, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri, (08.04.2018).

Türk Dil Kurumu, *Güncel Türkçe Sözlük*, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts, (08.04.2018).

Türk Dil Kurumu, *Yazım Kılavuzu*, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=category&id=50, (09.04.2018).

Электронный Научный Архив УрФУ, <http://elar.urfu.ru/handle/10995/40815>, (13.03.2018).

ÖZGEÇMİŞ			
Adı-Soyadı	Elnura		Suiunbek kyzy
Doğum Yeri ve Yılı	Çüy, Kırgızistan		1992
Bildiği Yabancı Diller	Kırgızca, Türkçe,		Rusça, İngilizce
Eğitim Durumu	Başlama-Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	2000	2011	Ak-Beket Orto Mektebi
Lisans	2011	2016	Manas Üniversitesi
Yüksek Lisans	2016	2018	Uludağ Üniversitesi
Doktora			
Çalıştığı Kurum (lar)			
1.			
2.			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Meslekî Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayımlar:			
Diğer			
İletişim (e-posta):	elnura.suyunbekkyzy@mail.ru		
Tarih	13.04.2018		
İmza			
Adı Soyadı	Elnura Suiunbek kyzy		

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Elnura Suiunbek kzyy
Tez Adı	“Keñeş Cusupov’un “Manas” Romanının Türkiye Türkçesi Çevirisinde Deyimlerin Kullanımı”
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Tez Danışman(lar)ı	Prof. Dr. Kerime Üstünova
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) izni	☒ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☒ Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğin %10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum
Yayımlama İzni	☒ Tezimden elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum

Elnura SUIUNBEK KYZY

